

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชนในภาคกลางตามแนวความคิดการศึกษาชุมชน ” ผู้วิจัยได้ศึกษาสาระสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งสาระสำคัญที่ได้จากหลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่ศึกษา ประกอบด้วยประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน

- 1.1 ความหมายของการศึกษาชุมชน
- 1.2 แนวคิดการศึกษาชุมชน
- 1.3 ปรัชญาของการศึกษาชุมชน
- 1.4 ประวัติการศึกษาชุมชนในต่างประเทศ
- 1.5 ปัจจัยสำคัญในการเลือกชุมชน
- 1.6 สถาบันทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน
- 1.7 กระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชน
- 1.8 ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาชุมชน

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนชุมชน

- 2.1 ความหมายของโรงเรียนชุมชน
- 2.2 ความแตกต่างของการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน
- 2.4 ประเภทของโรงเรียนชุมชน
- 2.5 องค์ประกอบของโรงเรียนชุมชน
- 2.6 การเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนทั่วไปกับโรงเรียนชุมชน
- 2.7 จุดมุ่งหมายของโรงเรียนชุมชน
- 2.8 หลักการในการดำเนินโครงการโรงเรียนชุมชน
- 2.9 องค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนชุมชนประสบความสำเร็จ
- 2.10 ประโยชน์ของโรงเรียนชุมชน
- 2.11 โรงเรียนชุมชนในต่างประเทศ
- 2.12 บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน
- 2.13 แนวทางความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน
- 2.14 แนวทางการจัดการศึกษาในวิถีของชุมชน
- 2.15 รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา

- ตอนที่ 3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชน และการบริหารการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ตอนที่ 4 โครงสร้างการบริหารเขตพื้นที่การศึกษาที่สัมพันธ์กับแนวคิด โรงเรียนชุมชน
- ตอนที่ 5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- ตอนที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนที่ศึกษา
- ตอนที่ 7 รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนและ โรงเรียนชุมชน
- ตอนที่ 8 กรอบความคิดในงานวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชน

ความหมายของการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนเป็นแนวความคิดเชิงปรัชญาการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการนำเอากระบวนการศึกษาเข้ามาสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาที่พยายามจะใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นเมื่อก้าวถึงความหมายของการศึกษาชุมชนนั้น Smit (อ้างถึงใน ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ , 2542 : 61) กล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ออกแบบมาเพื่อทำให้คุณภาพชีวิตของบุคคลและกลุ่มชุมชนดีขึ้น โดยการรวบรวมพลังของคนในท้องถิ่นเดียวกันหรือมีความสนใจร่วมกัน ให้เข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาโดยการเรียนรู้ ปฏิบัติ คิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคม

Decker (1972 : 2) กล่าวว่า มันออกจะเป็นเรื่องยากที่จะอธิบายให้ชัดเจนถึงความหมายของการศึกษาชุมชน เพราะปรัชญาหรือแนวความคิดนั้นครอบคลุมทั้งกระบวนการและโปรแกรม การนำการศึกษาชุมชนไปใช้นั้นหลากหลายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ต่างกันไป ดังนั้น การศึกษาชุมชนก็อาจจะไม่ใช่โปรแกรมที่ระบุเฉพาะเจาะจง หรือการศึกษาชุมชนน่าจะเป็นปรัชญาความเชื่อ ที่เชื่อว่าแต่ละโปรแกรมจะส่งผลของโปรแกรมไปยังชุมชน ซึ่งมีวงจรของการทำงานที่เป็นกระบวนการ และปรัชญานี้สามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเวลา และปัญหาที่เปลี่ยนไป ดังนั้นการศึกษาชุมชนจึงมีความหลากหลายถ้ามันเป็นโปรแกรม และมันก็มีความหลากหลายถ้ามันเป็นปรัชญาที่ต้องมั่นคง แต่ที่แน่ๆ มันยากที่จะอธิบายด้วยความหมายทางวิทยาศาสตร์

Minzey and Olsen (1969 : 31 - 32) อธิบายการศึกษาชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับทุกๆ สิ่งที่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนทุกคน อันจะส่งผลต่อชุมชน

Roger (อ้างถึงใน ชัยยศ อิ่มสุวรรณ , 2542 : 61) นิยามว่า การศึกษาชุมชนเป็นความพยายามที่จะใช้การศึกษาเพื่อสนับสนุนส่งเสริมคนในท้องถิ่นได้แสดงบทบาทที่ถูกต้องในสังคม

Letarte and Minzey (1972 : 19) กล่าวว่า การศึกษาชุมชน คือ แนวคิดทางปรัชญาที่จะให้บริการชุมชนเพื่อสนองตอบทุกความต้องการทางการศึกษาของสมาชิกทุกคนในสังคมโดยใช้โรงเรียนในท้องถิ่นเป็นตัวประสานงานกับชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือในชุมชนและแก้ปัญหาในชุมชน พัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และผลท้ายที่สุดของการพัฒนาก็คือการทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง

Baba (อ้างถึงใน ชัยยศ อิ่มสุวรรณ , 2542 : 61) ได้นิยามการศึกษาชุมชนว่าหมายถึงการจัดกิจกรรมการศึกษาโดยชุมชนหรือโดยความร่วมมือภายในชุมชนเพื่อที่จะบรรลุการตอบสนองความต้องการทางการศึกษาและการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรและบทบาทของสถาบันต่างๆในชุมชนในการจัดการศึกษา องค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาชุมชน คือ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับการตัดสินใจทำกิจกรรมการศึกษาที่ตรงกับความต้องการ ซึ่งมีการประสานงานและความร่วมมือของทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โครงการการศึกษาชุมชนที่ดีจะช่วยสร้างความรู้สึที่ดีต่อการพัฒนาตนเองและเสริมสร้างพลังของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเป็นโครงการการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ต้องเป็นการศึกษาที่สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน

อุ้นตา นพคุณ (2527 : 43) ให้ความหมายการศึกษาชุมชนว่า เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นและแนะแนวทางให้ชุมชนช่วยตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลในทุกๆ ด้าน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (อ้างถึงใน ชัยยศ อิ่มสุวรรณ , 2542 : 61) ได้ให้ความหมายของการศึกษาชุมชนไว้ว่า เป็นการศึกษาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการ เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหของชุมชน และมีสมาชิกของชุมชนทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ได้รับการ

จากตัวอย่างของคำนิยามที่ยกมาจะเห็นได้ว่า การศึกษาชุมชนนั้นจะมีความหมายตั้งแต่กระบวนการจัดการศึกษาครอบคลุมไปถึงปรัชญาความเชื่อ ในที่นี้ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่า การศึกษาชุมชนนั้น หมายถึง แนวคิดทางการศึกษาที่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่หลากหลายตามบริบทของชุมชน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อใช้ความสัมพันธ์ของการศึกษากับชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน บริการชุมชน ด้วยการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนและแก้ปัญหของคนในชุมชนเป็นการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน จัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลงมือแก้ปัญหา นั้นเอง เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นดีขึ้นและให้ชุมชนนั้นสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

แนวคิดการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาหนึ่งในการจัดศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างมาก ดังที่สูมาลี จุลเพชร (2538 : 14) กล่าวว่า การจัดการศึกษาชุมชนถือว่าการเรียนรู้เป็นประสบการณ์และความต้องการต่อเนื่องไปตลอดชีวิต นอกจากนั้นการศึกษาชุมชนเป็นการศึกษามุ่งที่จะจัดการศึกษาให้กับทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ วัยและภูมิหลัง โดยจะใช้ชุมชนแต่ละชุมชนเป็นฐานหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตแก่คนทุกคนในชุมชนนั้นๆ การศึกษาชุมชนพยายามที่จะนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ สถาบันและสถานที่ที่อยู่ในชุมชน ตลอดจนกระบวนการความเป็นไปได้ในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษาที่สนองตอบต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาของทุกๆ ฝ่ายในทุกๆ ด้านที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อพัฒนาบุคคล กลุ่มชนและชุมชนโดยส่วนรวม

การศึกษาชุมชนตามแนวคิดดังกล่าวนี้ ทำให้สมาชิกทุกคนในชุมชนเกิดความร่วมมือร่วมใจกัน พิจารณาเชื่อมโยงทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน ให้สามารถนำมาสนองตอบความต้องการของทุกคนในชุมชนได้โดยการร่วมมือประสานงานกัน เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกคนให้ดีขึ้นในชุมชนของตนเอง

(National Center for Community Education & National Community Education Association, U.S.A. อ้างถึงใน อรพินท์ วิบูลย์พันธุ์ , 2543 : 12)

Decker (1974 : 7) กล่าวว่า จุดประสงค์ทั่วไปของการศึกษาชุมชนคือการทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางสำหรับคนในชุมชน โดยใช้โปรแกรมทางการศึกษา ทางสันตนาการ ทางวัฒนธรรม ทางสังคม และทางการบริการ โดยใช้โปรแกรมเหล่านี้ที่สนองตอบความต้องการของคนในชุมชน และดึงความสนใจให้คนในชุมชนมาพบปะกัน ซึ่งการเกิดสิ่งเหล่านี้เป็นพลวัตที่เกิดจากบุคคลหรือชุมชนโดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน

ในการจัดการศึกษาชุมชนนั้น มีความเชื่อพื้นฐานที่เป็นกรอบแนวความคิดสำหรับการจัดการศึกษาชุมชน คือ

1. ชุมชนดำรงอยู่ได้และพัฒนาจนถึงปัจจุบันนี้อาศัยการพึ่งพาตนเองเป็นหลักใหญ่ หน่วยงานภายนอกเพียงจะมีขึ้นไม่นานมานี้ และพยายามเปลี่ยนแปลงหลักการพึ่งพาตัวเองของชาวบ้านไป เป็นการพึ่งพาตัวเองของหน่วยงานราชการ ซึ่งสร้างความอ่อนแอให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. ชุมชนมีภูมิปัญญาที่สะสมมาจากอดีตอันยาวนาน ซึ่งได้มีการถ่ายทอดแก่สมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนสืบต่อแบบแผนการดำรงชีวิตในการแก้ปัญหาชุมชนมาได้โดยตลอด ระยะเวลาต่างๆ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนภูมิปัญญาชาวบ้าน ขณะเดียวกันได้สร้าง

ความไม่สมดุลให้แก่ระบบนิเวศน์และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นไปในลักษณะขัดแย้ง จนเป็นปัญหาต่อการปรับตัวของชุมชน

3. การจัดการศึกษาไม่ควรเป็นภาระของหน่วยงานราชการฝ่ายเดียว ชุมชนควรได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการ เพื่อเป็นการประกันว่าสิ่งที่เรียนรู้นั้นเกิดประโยชน์อันแท้จริงแก่ประชาชน เกิดการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาชาวบ้านและไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ และวิถีชีวิตของประชาชนจนเกินกว่าจะรับได้

4. การถ่ายทอดความรู้ระหว่างชาวบ้านด้วยกันและระหว่างชุมชนกับชุมชนเป็นกระบวนการที่มีมาแต่อดีตและยังคงมีอยู่ ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้แพร่หลายไปในตัวสังคมตัวแทนของหน่วยงานราชการควรมีหน้าที่กระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาที่มีอยู่โดยปกตินี้แพร่หลายกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยพยายามจัดระบบที่เรียกว่า “ เครือข่ายของการเรียนรู้ ” ให้มีการถ่ายทอดระหว่างชาวบ้านเองแทนที่จะมุ่งสอนเสียเองเป็นสิ่งสำคัญ

5. ความมุ่งหวังระยะยาวของการศึกษาชุมชน คือ การสร้างความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยให้การศึกษาที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการระบุปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ รู้จัดการแสวงหาแหล่งวิทยาการที่จะใช้ศึกษาหาความรู้ ทั้งที่มีอยู่ในหมู่ประชาชนด้วยกันเอง และบุคคลภายนอกทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งในที่สุดแล้วชุมชนนั้นจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และเกิดกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต โดยวิธีการพึ่งพาตนเอง เพราะตัวแทนของหน่วยราชการนั้น คงจะไม่สามารถจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนที่มีอยู่หลายสิบล้านคนให้ทั่วถึงได้ นอกจากจะใช้วิธีประสานงานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มประชาชนขึ้นเอง (อ้างถึงใน ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ , 2542 : 62)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด กล่าวได้ว่า แนวคิดการศึกษาชุมชนมุ่งหมายให้คนในชุมชนรวมตัวกันเป็นลักษณะเครือข่าย ร่วมมือประสานงานกันคิด พิจารณาภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อวางแผนจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและตัวเองดีขึ้น

ปรัชญาของการศึกษาชุมชน

แนวคิดการศึกษาชุมชนนั้นแท้จริงนั้น มีต้นกำเนิดมาจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ ดังที่ อุนดา นพคุณ (2527 : 44 – 43) เคยกล่าวไว้ในหนังสือ “ การศึกษาผู้ใหญ่เชิงปรัชญา : เสรีนิยม พิพัฒนาการ พฤติกรรมนิยม มนุษยนิยม ปฏิรูปนิยม ” ได้อธิบายถึง โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ตามแนวคิดการศึกษาพัฒนาการว่า

...โครงการการศึกษาผู้ใหญ่ตามปรัชญาการศึกษาพัฒนาการในสหรัฐอเมริกา นั้นมีจำนวนมากมายเช่นเดียวกับในประเทศไทย แต่ที่มีอิทธิพลและเผยแพร่ในประเทศที่กำลังพัฒนา มากที่สุด ได้แก่ โครงการประเภทการศึกษาชุมชน

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การศึกษาชุมชนได้รับความนิยมนอย่างสูงและประสบความสำเร็จอย่างมากในการให้การศึกษาแก่ชุมชน แต่สำหรับในประเทศไทย การศึกษาชุมชนยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เพราะเกิดปัญหาในหลายๆ เรื่อง ดังนั้นโครงการการศึกษาชุมชนจึงเป็นโครงการที่น่าสนใจที่จะต้องติดตามการประเมินผลต่อไป

นอกจากการศึกษาชุมชนที่สถาบันทางการศึกษาในระบบเป็นผู้รับผิดชอบแล้ว ในประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่า หน่วยงานต่างๆ ได้ยึดแนวความคิดการศึกษาชุมชนและให้บริการการศึกษาแก่ชุมชนสำหรับกรมพัฒนาชุมชนและกรมการศึกษานอกโรงเรียนนั้นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดโครงการเชิงการศึกษาชุมชน โดยเฉพาะโครงการสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการที่แทรกอยู่ในวัตถุประสงค์การดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าว เช่น กรมพัฒนาชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์เชิงนามธรรมของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า จะสร้างศรัทธาให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถรวมกลุ่มช่วยตนเองและชุมชน และเกิดพลังความสามารถในการปฏิบัติงานและปกครองตนเองได้ตามระบบประชาธิปไตย ส่วนกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้เน้นปรัชญาการคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น อันเป็นการยอมรับระเบียบวิธีการสอนผู้ใหญ่แบบการแก้ปัญหา (Problem Solving) ของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการเข้ามามีอิทธิพลต่อการศึกษาผู้ใหญ่มานานแล้วในรูปแบบของการศึกษาชุมชนและการให้บริการการศึกษาแก่ชุมชน และในรูปแบบของแนวคิดและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานของรัฐและโครงการภายใต้หน่วยงานนั้นๆ

นอกจากนั้น อุ่นตา นพคุณ (2545 : 21) ได้กล่าวอ้างถึง รากฐานความคิดของแนวคิดการศึกษาชุมชนว่า มาจากความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ ไว้ในหนังสือ “ การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการปฏิรูปการศึกษา ” ว่า

... การศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาชุมชน ได้นำปรัชญาการศึกษาพัฒนาการมาใช้เป็นแนวความคิดพื้นฐานในการให้บริการชุมชน และในการก่อตั้งสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกา (The American Association for Adult Education)

....การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักพัฒนาการมีแนวทางในการจัดการศึกษาเป็นประเภทการศึกษาชุมชน การพัฒนาชุมชน การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง ฯลฯ การศึกษาชุมชนจะให้ความสำคัญสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียนหรือวิทยาลัยเป็นผู้ประสานงานกับผู้ปกครองประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชน นำแนวคิดพื้นฐานของสำนักพัฒนาการไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรื่องการแก้ปัญหา ยาเสพติด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมอาชีพกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ บุคคลและกลุ่มต่างๆ จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

ซึ่งจากที่กล่าวมา ผู้อ่านอาจจะไม่เห็นความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจนว่า แนวคิดการศึกษาชุมชนนั้นมาจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอลักษณะความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการตามแบบฉบับของประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดการศึกษาชุมชน ที่อุ๋นตา นพคุณ (2545 : 21 - 24) ได้เสนอไว้ในหนังสือ “ การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับการปฏิรูปการศึกษา ” ดังนี้

...ความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการตามแบบฉบับของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสรุปมี 4 ประการ คือ

1. การศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลและแก้ปัญหาของกลุ่มในชุมชน

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน Caffarella (1994) กล่าวว่า โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องช่วยให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนสามารถกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา ส่วน Boyle (1981) ได้อธิบายว่า หัวใจของการวางโปรแกรมสำหรับการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกโรงเรียน คือ การกำหนดว่าความต้องการและปัญหาของบุคคลและชุมชนคือเรื่องอะไร ซึ่งการศึกษาพัฒนาการมีความเชื่อพื้นฐานว่า บุคคลมีความแตกต่าง ดังนั้น ความต้องการของบุคคล โดยเฉพาะปัญหาของชุมชนจะแตกต่างกันไป เช่น ความต้องการของผู้เรียนสตรีที่อยู่ในชุมชนชนบทจะแตกต่างกับความต้องการของผู้เรียนสตรีที่ทำงานอยู่ในชุมชนถนนสีลมในกรุงเทพฯ การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สมบูรณ์แบบจะดำเนินการอยู่ภายนอกสถานศึกษา ดังนั้นบริบทของสังคมและปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กรและชุมชนจะส่งผลต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พยายามจะตอบสนองความต้องการของบุคคลและแก้ปัญหาของชุมชน

2. การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์และประสบการณ์จริง

การศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการศึกษาพัฒนาการ เชื่อว่า การเรียนการสอนที่ใช้ระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดเป็นระบบและไม่เชื่อในปรากฏการณ์ที่พิสูจน์ความจริงไปแล้ว แต่พัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดจากการสร้างองค์ความรู้จะช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตัวอย่างในสังคมปัจจุบัน คือ การใช้พลังงานที่ทำลายสิ่งแวดล้อมนั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่องค์กรพัฒนาเอกชนพยายามให้การศึกษามุมชน คือ การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างอุปกรณ์ที่ให้พลังงานโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม หรือในกรณีวัดถุดิบที่เหลือใช้จากการเกษตรอาจใช้วิทยาศาสตร์มาช่วยในการแปรรูปกลายเป็นสินค้าเครื่องใช้หรือเครื่องประดับ

ความเชื่อพื้นฐานอีกเรื่องหนึ่งของแนวคิดการศึกษาพัฒนาการ คือ การจัดการศึกษาหรือให้ผู้เรียนมีประสบการณ์โดยตรงหรือประสบการณ์จริงนั้นเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับแนวความคิดเรื่องระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ในการเรียนวิทยาศาสตร์ส่วนมากแล้วจะเป็นการทดลองและศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น น้ำ แร่ธาตุ ไม้ พืช สัตว์ ดิน

ดวงดาว ฯลฯ ซึ่งเท่ากับผู้เรียนมีประสบการณ์โดยตรงกับวัตถุ ได้มีการสังเกต สัมผัส แนวคิด การศึกษาพัฒนาการจึงเชื่อว่า ในการจัดการเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จริง เช่นเดียวกับการเรียนวิทยาศาสตร์ ดังตัวอย่างวิธีการสอนสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรื่องการเกษตรควรจัดแปลงสาธิตให้เกษตรกร เห็นทุกกระบวนการทุกขั้นตอนและทดลองปฏิบัติในเรื่องของการฝึกวิชาชีพและการพัฒนาฝีมือแรงงาน ผู้เรียนสายวิชาชีพต้องทดลองปฏิบัติงานด้วยตนเอง

3. การพัฒนาทักษะและความสามารถในการตัดสินใจและการแก้ปัญหา

ตราบเท่าที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ การตัดสินใจและการแก้ปัญหาเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่าทุกคนไม่อยากจะตัดสินใจและแก้ปัญหาที่ยากลำบากและมีแต่เสมอตัว แต่ในช่วงต่างๆ ของชีวิตทุกคนจะต้องตัดสินใจและแก้ปัญหาในเรื่องที่ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลง การศึกษานอกระบบ-โรงเรียนตามแนวคิดการศึกษาพัฒนาการมีความเชื่อพื้นฐานว่า ทักษะและความสามารถที่ควรจะเป็นพื้นฐานและคุณสมบัติที่ดียิ่งกว่าทักษะใดๆ คือ ทักษะและความสามารถในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา ในต่างประเทศ เช่น ประเทศบราซิล วิธีการเรียนการสอนผู้ใหญ่ของ Paulo Friere เกี่ยวกับการวิพากษ์สถานการณ์และปัญหาในชุมชน เป็นที่ยอมรับและเผยแพร่เข้ามาใช้ในการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือนับเป็นการศึกษานอกระบบในประเทศไทยที่ได้รับการยอมรับมากขึ้นจากการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม

ในประเทศที่ใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ฯลฯ การศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดพัฒนาการ มีความเชื่อว่า จะต้องจัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติของพลเมืองดีที่มีความสามารถในการปกครองตนเองได้ (Self - Autonomy) และสามารถพึ่งตนเองได้ (Self - Reliance) ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ ในสังคมควรจะไปร้งใสและให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตลอดทุกขั้นตอน ความสำคัญในเรื่องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตลอดทุกขั้นตอน ความสำคัญของการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะปรากฏในหนังสือเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชน ฯลฯ ในการวางแผนหรือการพัฒนาโปรแกรมของนักศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น Boone (1992) Caffarella (1994) Boyle (1981) และ Knowles (1970) หรือ Friere (1970) จะกล่าวถึง ความสำคัญของการให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนหรือการพัฒนาโปรแกรมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แนวคิดการศึกษาชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการอย่างใกล้ชิด ในประเด็นต่อไปนี้

- แนวคิดการศึกษาชุมชนถือว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาจะต้องสนองตอบต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาของทุกๆ ฝ่ายในทุกๆ ด้านที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อพัฒนา

บุคคล กลุ่มชนและชุมชนโดยส่วนรวม ซึ่งตรงกับความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการที่เชื่อว่า การศึกษามีเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลและแก้ปัญหาของกลุ่มในชุมชน

- แนวคิดการศึกษาชุมชนถือว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนนั้น จะต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน จัดสรรทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลงมือแก้ปัญหา ซึ่งตรงกับความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการที่เชื่อว่า การจัดการศึกษาให้ความสำคัญระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์และประสบการณ์จริง
- แนวคิดการศึกษาชุมชนเชื่อว่า แนวคิดนี้ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ให้คนท้องถิ่นเดียวกันหรือมีความสนใจร่วมกันเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ปฏิบัติ ทดวิเคราะห์ และตัดสินใจ ซึ่งตรงกับความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการที่เชื่อว่า การจัดการศึกษาจะต้องพัฒนาทักษะและความสามารถในการตัดสินใจและการแก้ปัญหา
- แนวคิดการศึกษาชุมชนเชื่อว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนนั้น จะต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน จัดสรรทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลงมือแก้ปัญหาเพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งตรงกับความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการที่เชื่อว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม

ประวัติการศึกษาชุมชนต่างประเทศ

ประวัติของการศึกษาชุมชนในต่างประเทศนั้นยากที่จะอธิบายว่ามีแหล่งกำเนิดมาจากประเทศใด เพราะเกือบทุกประเทศมีประวัติการศึกษาชุมชนอยู่ในตำราของตนและในประเทศไทยเองตำราเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนค่อนข้างน้อย ซึ่งตำราส่วนใหญ่ก็มักจะมาจากสหรัฐอเมริกาจึงทำให้ ดูเหมือนว่าการศึกษาชุมชนในทัศนะของคนไทยน่าจะมีต้นกำเนิดจากประเทศสหรัฐอเมริกาไปด้วย ในที่นี้จึงขอเสนอประวัติของการศึกษาชุมชนในต่างประเทศตามที่ค้นคว้าสรุปได้ ดังนี้

Dickenson (1953 : 241) กล่าวไว้ใน Antecedents of The Community School Concept in The Utopian Theories ว่า เปลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีกได้เคยกล่าวเสนอให้จัดตั้งและช่วยกันดำรงรักษาชุมชนไว้เพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเอง สิ่งสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นก็คือ การศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ซึ่งจากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของเปลโตที่มุ่งหมายให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กัน ต่อมา Sir Thomas Moore ก็ได้นำแนวคิดของเปลโตไปเป็นนโยบายที่

จะต้องให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องกับการพัฒนาชุมชน โดยการพัฒนาบุคคลซึ่งก็คือประชาชนในรัฐ ยูโทเปีย (Utopia) Moore เชื่อว่า การเสริมสร้างความรับผิดชอบให้ทั้งชุมชนและคนในชุมชนจะเป็นแนวคิดที่ทำให้คนมีส่วนร่วมในการปกครองของรัฐมากขึ้นแล้วทั้งชุมชนและคนในชุมชนจะมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

Sauwance Senasu (1979 : 15 – 16) กล่าวไว้ใน Proposed Model for Developing Community Schools in Thailand based on A study of Selected Community School Programs in Michigan and Oklahoma ว่า

การศึกษาชุมชนนั้นเกิดขึ้นในอาณานิคมของอังกฤษ(ซึ่งก็คือสหรัฐอเมริกา) ในขณะนั้นประมาณต้นปีค.ศ. 1600 โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในชุมชน จากนั้นก็มีหลายชุมชนเล็กๆ รวมตัวกันตกลงว่าจะสอนให้ความรู้กันเองที่บ้านและในโบสถ์เพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้และนำแนวทางการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ในปีค.ศ. 1642 ชุมชนในเมสซาชูเซตได้รวมกลุ่มกันจัดการศึกษาให้กับผู้ที่อาศัยในชุมชนและเผยแพร่แนวคิดการรวมกลุ่มสอนนี้ไปยังชุมชนอื่นๆ โดยเนื้อหาออกแบบมาให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น แต่เนื้อหาไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งหลักสูตรในขณะนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับการเกษตรและวิถีชีวิตในชุมชนชนบท

ต่อมาในปีค.ศ.1751 Benjamin Franklin ได้เปิดสถาบันการศึกษาขึ้นในรัฐเพนซิลเวเนีย ซึ่งจุดนี้ถือเป็นการเริ่มต้นการเคลื่อนไหวของสถานศึกษาและจากการเพิ่มจำนวนของโรงเรียนสอนศาสนาที่มากขึ้นเรื่อยๆ ก็ทำให้ความรู้สึกแปลกแยกระหว่างโรงเรียนกับศาสนาจักรมากขึ้น ซึ่งผลจากความรู้สึกนี้ทำให้เกิดกฎหมายห้ามใช้ทรัพย์สินของโรงเรียนกับชุมชน จากตรงนี้ทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับโรงเรียนลดน้อยลง

ในปีค.ศ.1800 โรงเรียนเอกชนและสถาบันการศึกษาเริ่มมีบทบาทมากขึ้นเพราะในขณะนั้นมีกฎหมายการถือครองที่ดินทำกินเกิดขึ้นส่งผลให้ต่อคนในชุมชนต้องหากความรู้ ทักษะของคนในชุมชนเกี่ยวกับการศึกษาก็เปลี่ยนไป ในปีค.ศ. 1810 มีหนังสือรายงานผลเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่ในชั้นเรียนฉบับแรกในอเมริกา ต่อมาในปีค.ศ. 1840 โรงเรียน CINCINALI ได้เริ่มเปิดโปรแกรมสำหรับผู้ใหญ่ หลังจากนั้นสมาคมการศึกษาของรัฐชิคาโกก็ได้เปิดโปรแกรมสำหรับผู้ใหญ่ตาม และในปีค.ศ.1865 จึงได้รับงบประมาณสนับสนุนจากประชาชนเพื่อสนับสนุนการศึกษาภาคค่ำสำหรับผู้ใหญ่ จากนั้นก็มีกฎหมายหลายฉบับตราขึ้นเพื่อสนับสนุนการศึกษาภาคค่ำสำหรับผู้ใหญ่ในโรงเรียน

ตอนต้นปีค.ศ. 1900 นักการศึกษาคนสำคัญของอเมริกาที่ชื่อว่า John Dewey ได้เสนอแนวคิดว่า โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ทำกิจกรรมมากกว่าการท่องจำและได้เสนอแนวความคิดเรื่องการศึกษาชุมชน จนแต่ละรัฐยอมรับและพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยเริ่มต้นโครงการด้วยการศึกษาผู้ใหญ่และกิจกรรมสันตนาการในมหาวิทยาลัยชิคาโกเป็น

สถานที่ทำงาน จนเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบัน ตามที่ได้กล่าวไว้ในวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของการศึกษาพัฒนาการ

Stubblefield (1988) กล่าวว่า แนวคิดการศึกษาชุมชนที่หลายคนเชื่อว่าเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา นั้น แท้จริงแล้วสหรัฐอเมริกาได้รับแนวคิดมาจาก The Grundtvigian Folk School ของประเทศเดนมาร์ก ซึ่ง Stubblefield ก็เชื่อว่าประเทศเดนมาร์กก็น่าจะได้รับแนวคิดนี้มาจากรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศอังกฤษอีกต่อหนึ่ง และ Stubblefield เชื่อว่า Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783 – 1872) เป็นบาทหลวง นักเขียนกวีและเป็นนักประวัติศาสตร์ เป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิด Grundtvig และแนวคิดโรงเรียนสำหรับชาวบ้าน (The Folk School) ซึ่งทั้งสองแนวคิดนี้เกิดขึ้นในช่วงที่เดนมาร์กไม่มีความมั่นคงทางสังคม เพราะเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และไม่มีความมั่นคงทางการเมือง ซึ่งตามแนวคิด Grundtvig มุ่งให้คนเกิดความรู้สึกเป็นชาตินิยม (Danish Nationalism) ให้เห็นคุณค่าของตนเองและของประเทศ และให้คนในชุมชนพึ่งพาซึ่งกันและกัน วิธีการตามแนวคิดนี้ เช่น การร้องเพลง การนัดพบกันในโบสถ์ในโรงเรียนภาษาและในโรงเรียนชุมชนและอีกหลายๆ วิธี โรงเรียนชุมชนเป็นทางหนึ่งที่สามารถสร้างและเชื่อมความสัมพันธ์กันของคนในท้องถิ่น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

Borish (1991 : 7 – 9) กล่าวว่าโรงเรียนมัธยมสำหรับชาวบ้าน (The Folk High School) แห่งแรกเกิดขึ้นในปี 1844 ที่ประเทศเดนมาร์ก ซึ่งจัดตั้งเพื่อให้การศึกษาแก่ลูกหลานของเกษตรกรในชุมชนและตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนที่แตกต่างกันไป Borish กล่าวตรงกับ Stubblefield ว่า N. F. S. Grundtvig เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนมัธยมสำหรับชนบทนี้ในปี 1830

จากเอกสารที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปประวัติการศึกษาชุมชนได้ว่า การศึกษาชุมชนนั้นน่าจะมีต้นกำเนิดมาจากแนวคิดของเพลโต (Plato) ที่เสนอให้การศึกษาควรมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งจะเป็แรงผลักดันทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น และเชื่อว่าการศึกษาชุมชนนั้นน่าจะมีต้นกำเนิดมาจากรูปแบบหนึ่งของการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศอังกฤษ และได้แพร่หลายไปทั่วยุโรป โดยเฉพาะในประเทศเดนมาร์ก ซึ่งแรกเริ่มเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านภาคเกษตรกรรมเพื่อจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของคนในชุมชน ต่อจากนั้นแนวคิดนี้ก็แพร่หลายเข้าไปในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งการสอนในระยะแรกของก็สอนกันในกลุ่มเล็กๆ ในระดับครอบครัวและบ้านใกล้เรือนเคียงโดยสอนให้ความรู้กันเองที่บ้านและในโบสถ์เพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้และนำแนวทางการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น จากนั้นก็ได้รวมกลุ่มกันจัดการศึกษาให้กับผู้ที่อาศัยในชุมชนและเผยแพร่แนวคิดการรวมกลุ่มสอนนี้ไปยังชุมชนอื่นๆ โดยเนื้อหาออกแบบมาให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งหลักสูตรในขณะนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับการเกษตรและวิถีชีวิตในชุมชนชนบท จากนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็เข้ามามีบทบาทขึ้นในการจัดการศึกษาในระบบมากขึ้นจนทำให้บทบาทของการศึกษาชุมชนลดลงไป ต่อมารัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้ใหญ่มากขึ้น มีการสอนภาคค่ำ จนถึงใน

ปัจจุบันการศึกษาชุมชนเป็นที่แพร่หลายในมากทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งในรูปแบบการบริหารจัดการโดยรัฐและเอกชน

ปัจจัยสำคัญในการเลือกชุมชนเพื่อการศึกษาชุมชน

Decker (1972 : 64) กล่าวว่า ในการเลือกชุมชนเพื่อเป็นพื้นที่ศึกษาชุมชนนั้น ปัจจัยสำคัญเบื้องต้นในการเลือกชุมชนนั้น ได้แก่

1. ความสัมพันธ์และความสนใจของคนในชุมชน
2. ความสามารถของผู้นำชุมชน
3. ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งอาจจะสามารถนำไปแก้ปัญหาในชุมชนใกล้เคียง

นอกจากนั้น Decker ยังกล่าวถึงขั้นตอนของการทำงานการศึกษาชุมชนว่า งานในขั้นแรกของการศึกษาชุมชน คือ การหาผู้นำและฝึกอบรมพัฒนาผู้นำเพราะผู้นำจะช่วยบอกถึงเป้าหมายของการศึกษาชุมชนให้คนในชุมชนเข้าใจได้ สามารถนำไปสู่การระบุนความต้องการหรือปัญหาในชุมชนได้ดี ซึ่งมีแผนการทำงานเบื้องต้น ดังนี้

1. การสำรวจชุมชน ในประเด็นต่อไปนี้
  - พื้นที่ดิน และ แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ
  - ความคิดเห็นทัศนคติของคนในชุมชน และความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในชุมชน
  - วิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. การวิเคราะห์โรงเรียนในชุมชนเพื่อการคัดเลือกโรงเรียนชุมชนตามเกณฑ์ที่วางไว้
3. การศึกษาเชิงลึกถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับผู้นำชุมชน

สถาบันทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน

อุ๋นดา นพคุณ (2547 : 70 - 75) กล่าวถึง การศึกษาชุมชน: สังคมเพื่อการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้ ใน “ การศึกษานอกระบบโรงเรียน : แนวทางการศึกษาและกิจกรรมที่หลากหลาย ” ว่า

สถาบันทางสังคม คือ ส่วนประกอบของสังคมที่มีตำแหน่งทางสังคมซึ่งทำหน้าที่สนองความต้องการของสังคมอย่างหนึ่งหรือมากกว่า โดยยึดแบบอย่างการปฏิบัติหน้าที่จากพฤติกรรมที่ได้ปฏิบัติมาเป็นเวลานาน เช่น ในสถาบันการศึกษาเป็นส่วนประกอบที่มีตัวบุคคลที่กระทำการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันการศึกษา ตำแหน่งทางสังคมนี้ คือ ครู อาจารย์ นักเรียนและคนอื่นๆ เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ธุรการ เป็นต้น ซึ่งบุคคลที่มีตำแหน่งเหล่านี้จะมีความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมเกี่ยวกับการศึกษา

จากนั้น อุ่นตา นพคุณ เสนอว่า สถาบันทางสังคมสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน ในการจัดการศึกษา องค์กร กลุ่มหรือสถาบัน ซึ่งอาจจะเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และเป็นผู้สนับสนุน แหล่งทรัพยากรต่างๆ ผู้ช่วยสอน คณะกรรมการการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น โดยกล่าวถึงตัวอย่างของสถาบันทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมศึกษาชุมชน ดังนี้

1. ครอบครัว เป็นสถาบันที่ให้การศึกษที่สำคัญที่สุด ครอบครัวสามารถให้การศึกษากับบุตรหลานได้โดยมีสิทธิจัดโรงเรียน (Home School) สำหรับชุมชนที่ประชาชนมีฐานะดี เช่น ในกรุงเทพฯ ผู้ปกครองส่วนมากจะให้ความช่วยเหลือในรูปแบบการศึกษา กิจกรรมพิเศษ นอกจากเรื่องเงินแล้ว ผู้ปกครองที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีประสบการณ์สูง จะเป็นแหล่งวิทยากรที่ล้ำค่าในด้านการเรียนการสอน การวิจัยและการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียน นิสิตนักศึกษา

2. องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ Non - Government Organization สามารถมีส่วนสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น องค์กรพัฒนาสตรี เช่น Empower ได้จัดศูนย์การเรียนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับสตรีบางประเภท มูลนิธิหลายแห่งได้จัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส บางมูลนิธิได้เปิดสอนสาขาเพื่อสอนเด็กที่พ่อแม่ไปประท้วงทางการเมืองและโรงเรียนปกติไม่สามารถจะยืดหยุ่นเรื่องเวลาเรียนได้

3. สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วาสาร ฯลฯ ได้ให้การศึกษตามอัธยาศัยแก่ประชาชนตลอดมา สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ เช่น สำนักพิมพ์ สถานีถ่ายทอดโทรทัศน์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญมากโดยเฉพาะศาสตร์ด้านสื่อมวลชน ในปัจจุบันมีการให้นิสิตนักศึกษาได้ไปศึกษาดูงานและฝึกงานในด้านต่างประเทศ เช่น ซี.เอ็น.เอ็น. (C.N.N.) ได้คัดเลือกนิสิตนักศึกษาที่เรียนคณะนิเทศศาสตร์หรือสื่อสารมวลชนไปฝึกงานที่ศูนย์ ซี.เอ็น.เอ็น. ในประเทศสหรัฐอเมริกา

4. สถานประกอบการ เป็นองค์กรทางสังคมที่มีส่วนสนับสนุนการศึกษามาตลอด ในหลักสูตรสายสามัญและอาชีวศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการจัดให้ผู้เรียนไปมีประสบการณ์และฝึกอาชีพ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ให้ผู้เรียนเทียบ โอนวิชาในกลุ่มประสบการณ์เสริมอาชีพบางวิชาไปฝึกงานที่ห้างสรรพสินค้า ธนาคารพาณิชย์ ฯลฯ ส่งเสริมประชาชนทั่วไปสามารถนำลูกหลานไปฝากเป็นช่างฝึกหัด (Apprenticeship) ตามร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านเสริมสวย ร้านซ่อมจักรยานยนต์ ร้านซ่อมรถยนต์ เป็นต้น โดยตกลงกันอย่างไม่เป็นทางการ การเรียนการสอนเป็นการศึกษานอกกระบวนอย่างแท้จริง นอกจากนี้บริษัทห้างร้านจะให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยศึกษาเป็นจำนวนมาก

5. โรงพยาบาล ถ้าหากสนับสนุนการศึกษาได้ทุกแห่งจะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน แต่ในความเป็นจริงแพทย์ พยาบาลและนักเรียนในสถาบันโรงพยาบาล และหน่วยงานอนามัยมีงานและการทดลองภาคปฏิบัติแล้ว การขอให้โรงพยาบาลเพิ่มบทบาทส่งเสริมและ

สนับสนุนในเรื่องเวลาจึงจะต้องมีการวางแผนให้ดี ในปัจจุบันนี้โรงพยาบาลต่างๆ จะเป็นวิทยากรให้ความรู้และจัดกิจกรรมให้กับประชาชนจำนวนมาก เช่น เรื่องสุขภาพ วิทยาทอง การออกกำลังกาย

6. วัดและศาสนสถาน โดยเฉพาะวัดเป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญของไทยเพราะการศึกษาไทยในสมัยโบราณจะมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด พระจะเป็นครูของประชาชน ปัจจุบันนี้แม้ว่าเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าแต่วัดยังเป็นสิ่งที่การศึกษายังต้องการความร่วมมือทุนการศึกษาจำนวนมากได้มาจากพระและวัด สำหรับนักเรียน นิสิตนักศึกษา วัดเป็นที่พักของนักเรียนจำนวนมากและกิจการพิเศษของสถาบันการศึกษาหลายแห่ง โดยเฉพาะวิชาจริยธรรม ปรัชญา วัฒนธรรม จิตวิทยา พัฒนาบุคลากร ฯลฯ

7. กองทัพ เป็นสถาบันพัฒนาคนที่สำคัญ เพราะนอกจากจะมีขนาดใหญ่ มีทรัพยากรมนุษย์จำนวนมาก ในปัจจุบันสงครามตามรูปแบบ (Conventional Warfare) มีความสำคัญน้อยลงควรปรับกองทัพให้เป็นสถาบันส่งเสริมการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาของกองทัพมีความเชี่ยวชาญในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กองทัพมีสื่อเป็นจำนวนมากทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ ถ้าหากกองทัพจะให้ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา การเรียนการสอนย่อมจะพัฒนาขึ้นสำหรับทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้แล้ว กองทัพได้ใช้สถานที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และนันทนาการสำหรับประชาชน

8. หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ เป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมากในด้านการศึกษาชุมชนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนการศึกษาตามอัธยาศัย การสนับสนุนด้านกีฬาของชุมชน การให้ทุนการศึกษา การเป็นกรรมการกิจกรรมต่างๆ ในปัจจุบันเรื่องหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ได้รับการสนับสนุนอย่างเห็นได้ชัด

9. ชุมชนและองค์กรชุมชน ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดแหล่งหนึ่ง เพราะทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรวัตถุ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรประชาชน ทรัพยากรวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯลฯ มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของบุคคล นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้แล้ว ถ้าหากสถาบันการศึกษาจะใช้ผู้นำท้องถิ่น องค์กรบริหารชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มนักธุรกิจ ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางของการศึกษา โดยเฉพาะการมีบทบาทเป็นผู้ติดตามและประเมินผลกิจการของทางการศึกษาชุมชนน่าจะเป็นประโยชน์

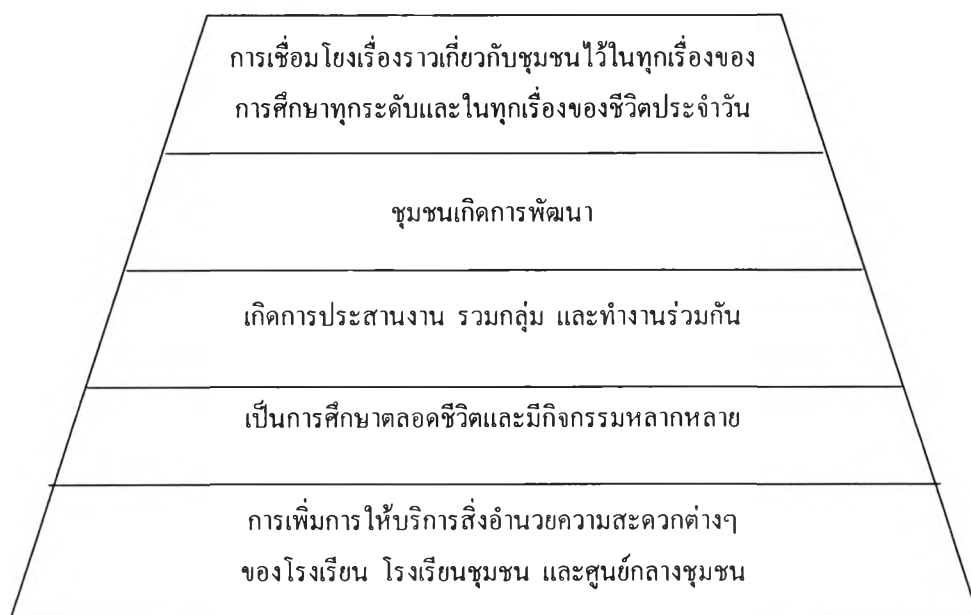
จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาในปัจจุบันควรจะได้รับความร่วมมือจากสถาบันสังคมหลายๆ แหล่งและอย่างต่อเนื่อง การศึกษาชุมชนจึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมจะนำมาใช้มากเพราะการศึกษาชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะที่สถาบันการศึกษาเท่านั้น และเพื่อแก้ปัญหาเรื่องการขาดทรัพยากรต่างๆ ที่สถาบันศึกษามีไม่เพียงพอ การได้รับความร่วมมือจากสถาบันสังคมหลายแหล่งๆ ก็จะสามารถทดแทนได้ และการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาชุมชนยังเป็นการศึกษาในสภาพที่แท้จริง เป็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ ผลของการศึกษาย่อมมีประสิทธิผลมากกว่าการจัดการศึกษาที่มองจากมุมมองด้านเดียวจากสถาบันการศึกษา และ

ท้ายที่สุดการประสานความร่วมมือจากหลายๆ สถาบันทางสังคมย่อมลดการแบ่งแยกของสถาบันสังคมได้อย่างดี

กระบวนการการพัฒนาของการศึกษาชุมชน

Fletcher and Thompson (1980 : 58-59) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชนว่า ช่วงเริ่มแรกในการจัดตั้งโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนนั้นสำคัญที่สุดก็คือ การอธิบายถึงแนวคิดพื้นฐาน ขั้นตอนการทำงาน การมีส่วนร่วมและผลที่ได้ให้คนในชุมชนองค์กรในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนเข้าใจ ซึ่งการทำตามกระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชนนี้ จะทำให้คนในท้องที่รู้สึกผูกพันและมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีความต้องการในแต่ละด้านที่แตกต่างกันไป เพราะขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมประเพณีและบริการชุมชนที่มีแต่เดิม จากที่กล่าวมาจึงสามารถสรุปเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชนได้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงขั้นตอนหรือกระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชน

จากที่ได้กล่าวมาเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาของการศึกษาชุมชน จุดเริ่มต้นมาจากการเพิ่มการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียนให้คนในชุมชน เมื่อเริ่มมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อคนในชุมชนเข้ามาโรงเรียนให้ความสนใจชุมชน โรงเรียนก็สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตให้คนในชุมชนได้ ทั้งการอบรมความรู้ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดเวทีเสวนา ฯลฯ จากนั้นคนในชุมชนก็จะรับรู้ว่ามีโรงเรียนเป็นแหล่งรวมกลุ่มที่ประสานงาน

กันในกลุ่มและทำงานร่วมกันเพื่อสนองตอบความต้องการของคนในกลุ่ม กลุ่มเกิดการพัฒนาระบบ และทั้งโรงเรียนและกลุ่มสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวในกลุ่มเป็นส่วนหนึ่งในบทเรียน ในชีวิตประจำวันของนักเรียนและของคนในกลุ่มได้ แต่สิ่งที่สำคัญมากคือความเข้าใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของมวลชนและหน่วยงานในกลุ่มในระยะเริ่มต้น เพื่อให้คนในกลุ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าใจและเกิดสายสัมพันธ์กันและต่างก็รู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโครงการ ถ้าหากสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถสร้างได้ในลำดับแรกๆ ก็จะทำให้การพัฒนาการศึกษาชุมชนในขั้นต่อไปอาจไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้

ผลที่เกิดจากการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนมีผลก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ในกลุ่ม คือ

1. ทำให้ระบบการศึกษามีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นและบรรยากาศในการเรียนรู้ดีขึ้น
2. ทำให้การบริการด้านการศึกษาและบริการด้านต่างๆ มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นและได้ผลคุ้มค่า
3. ทำให้พื้นฐานของกลุ่มมั่นคงเข้มแข็งขึ้น ในการที่จะสนับสนุนการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
4. ทำให้เห็นความสำคัญของประชากรกลุ่มเป้าหมายพิเศษกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเยาวชนที่มีปัญหาด้านต่างๆ และชนกลุ่มน้อย เป็นต้น
5. ทำให้สถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน มีความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการจัดกิจกรรมที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มดีขึ้น

ในการร่วมมือกันทำงานด้านการศึกษาชุมชนทำให้ชุมชนเป็นแหล่งที่มีกิจกรรมหลากหลายเพิ่มมากขึ้น เช่น

- มีสถานรับเลี้ยงดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียนและสถานรับดูแลเด็กก่อน
- มีสถานที่บำบัดผู้ติดสารเสพติดต่างๆ
- มีสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ
- มีโครงการสอนเสริมเพิ่มพูนความรู้สำหรับเด็กที่มีปัญหาด้านต่างๆ ตลอดจนเด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนในโรงเรียน
- มีกิจกรรมช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษาด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น
- มีสถานที่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านวิชาชีพและเพิ่มพูนความรู้ในการดำรงชีวิตประจำวันต่างๆ ที่เป็นการเพิ่มความรู้และวุฒิการศึกษา
- เศรษฐกิจของชุมชนพัฒนาดีขึ้น
- และมีสิ่งอื่นๆ อีกมากมายเกิดขึ้นในกลุ่มตามความต้องการของกลุ่ม เป็นต้น

(National Center for Community Education & National Community Education Association, U.S.A. อ้างถึงใน อรพินท์ วิบูลย์พันธุ์ , 2543 : 14-15)

สรุปได้ว่า ผลหลักของการศึกษาชุมชนนั้น ก็เพื่อการจัดศึกษาในชุมชนนั้นสอดคล้องกับสภาพชีวิตของคนในชุมชน ระบบการศึกษามีความเข้มแข็งเพราะได้รับความร่วมมือทั้งจากรัฐและมวลชนซึ่งต่างก็พึ่งพิงอิงกัน และมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบที่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนได้ อันจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนชุมชน

ความหมายของโรงเรียนชุมชน

Good กล่าวใน Dictionary of Education (อ้างถึงใน ชนิตา รัศมีพลเมือง , 2526 : 163) โรงเรียนชุมชนหมายถึง โรงเรียนที่จัดให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในชุมชนได้อย่างสนิทสนม โดยพยายามให้บริการทางการศึกษาแก่ทุกคนในชุมชนนั้น สนองความต้องการของชุมชน โดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ แก่ชุมชน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากแหล่งวิชาในชุมชนมาปรับปรุงการเรียนการสอนด้วย

UNESCO (อ้างถึงใน ดารา ทีปะปาล , 2521 : 149) ให้คำนิยามของโรงเรียนชุมชนว่าเป็นสถาบันซึ่งประชาชนในชุมชนมีภาระหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริมความเจริญแก่เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ ให้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของประเทศ โดยทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน และทำเป็นแบบแผนต่อเนื่องกันไป

Olsen (1958 : 11) ให้คำนิยามว่า เป็นโรงเรียนที่ให้บริการทางการศึกษาตลอดวันแก่บุคคลทุกวัย บริการนี้จะช่วยให้บุคคลเรียนรู้วิถีที่จะอยู่ร่วมกันและดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ บริการหลักที่โรงเรียนจัดให้ คือ หลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาภายในชุมชน บริการทางการศึกษาของโรงเรียนจะใช้หลักแสวงหาข้อเท็จจริง โดยอาศัยทรัพยากรทั้งหมดของชุมชนเป็นแหล่งความรู้ เช่นเดียวกับห้องสมุด บริการทางการศึกษาจะมีการวางแผน ควบคุมและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอจากทางโรงเรียนและคนในชุมชนเอง รวมทั้งเด็กที่อยู่ในโรงเรียนด้วย

สนั่น อินทรประเสริฐ (2518 : 429) อธิบายว่า โรงเรียนชุมชนเป็นโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อทำหน้าที่บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้นๆ นอกเหนือไปจากการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความกินดีอยู่ดี และรู้จักเสริมสร้างในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองโดยได้สัดส่วนกัน โดยประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อโครงการทางการศึกษาและด้านอื่นๆ ของท้องถิ่น ตามแบบประชาธิปไตย หรืออาจจะเรียกโรงเรียนแบบนี้ว่า “ โรงเรียนของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน ”

สรุปได้ว่า โรงเรียนชุมชน คือ โรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัยในการแสวงหาความรู้ โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและใช้บริการต่างๆ ของโรงเรียน และมีส่วนร่วมในโครงการทางด้านการศึกษาและโครงการพัฒนาท้องถิ่น

ความแตกต่างของการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชน

เนื่องจากงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชนในประเทศไทยมีอยู่ค่อนข้างน้อย ทำให้บางท่านอาจจะเข้าใจสับสนกันได้ว่า การศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชนนั้นมีความหมายเดียวกัน ในที่นี้จึงขออธิบายความแตกต่างของการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชนให้เข้าใจอย่างชัดเจนตรงกัน ดังนี้

Decker (1972 : 22) กล่าวว่า การศึกษาชุมชนมักจะหมายถึงแนวคิดปรัชญาแต่โรงเรียนชุมชนหมายถึงส่วนหนึ่งซึ่งจะเป็นเครื่องมือของปรัชญา

Baillie and Her Associates (อ้างถึงใน Prasert Mongkol , 1981 : 23) ได้กล่าวถึงความแตกต่างว่า การศึกษาชุมชน คือ แนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากกระบวนการการจัดการศึกษาให้กับเด็ก เยาวชนและผู้ใหญ่ ซึ่งกระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่จะเข้ามาอำนวยความสะดวกในแต่ละด้าน ที่จะมีทรัพยากรแตกต่างกันไปในแต่ละองค์กรและกระบวนการจะมีความสัมพันธ์กับความร่วมใจของคนในชุมชนที่จะแก้ปัญหของบุคคลและปัญหาของชุมชน ส่วนโรงเรียนชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะสร้างโอกาสให้ชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจกันคิดตัดสินใจที่จะทำ

Letart and Minzey (1972 : 11) อธิบายว่า การศึกษาชุมชนเป็นเป้าหมายและโรงเรียนชุมชนเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย

สรุปว่า การศึกษาชุมชนเป็นปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษาที่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องปัญหาในชุมชนและวิธีการแก้ปัญหโดยใช้การเคลื่อนไหวจากชุมชน หากแต่โรงเรียนชุมชนนั้นเป็นวิธีการแก้ปัญหของชุมชนโดยคนในชุมชน ที่ใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการศึกษาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

อุ้นดา นพคุณ (2523 : 174 – 177) กล่าวถึง แนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนอยู่ 3 ประการ คือ

1. โรงเรียนแบบประเพณีนิยม

2. โรงเรียนแบบก้าวหน้าหรือพัฒนาการ
3. โรงเรียนชุมชน

โรงเรียนแบบประเพณีนิยม (The Traditional School)

แนวคิดเรื่องโรงเรียนแบบประเพณีนิยมนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนจะแยกจากกันอย่างเด็ดขาด โรงเรียนมีหน้าที่โดยเฉพาะที่จะให้การศึกษาและการฝึกอบรมด้านสติปัญญาความนึกคิดของเด็ก โรงเรียนจะเป็นแหล่งให้ความรู้และอาชีพะเท่านั้น โรงเรียนจะมีหน้าที่เฉพาะของตน ไม่ควรจะไปมีบทบาทยุ่งเกี่ยวกับชุมชน ตามแนวคิดนี้ การศึกษาที่ดีที่สุดคือ การที่เด็กสามารถจะเรียนรู้ศึกษาวิชาที่มีคุณค่าในการฝึกสติปัญญาให้เฉลียวฉลาด หรือ การเรียนรู้สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อเขา เมื่อเด็กเหล่านั้นเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า

โรงเรียนแบบก้าวหน้าหรือพัฒนาการ (The Progressive School)

แนวคิดเรื่องโรงเรียนแบบก้าวหน้า โรงเรียนนั้นเปรียบเหมือนเป็นตัวอย่างง่ายๆ ของชุมชนและเด็กๆ เรียนรู้การจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า โดยเรียนรู้ความเป็นอยู่ในโรงเรียนก่อน

John Dewey อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนนี้ว่า “ ... ท่านจะต้องไม่ลืมว่าโรงเรียนนั้นก็มิชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะเข้าไปในทางที่ดีหรือไม่ก็ตาม แต่โรงเรียนก็เป็นสถาบันทางสังคมอย่างแท้จริง เป็นชุมชนแห่งหนึ่ง เมื่อใดที่โรงเรียนแนะนำและทำการฝึกอบรมเด็กในสังคมให้เข้าเป็นสมาชิกของชุมชนภายในโรงเรียน เสียงดูเขาให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นและช่วยเขาให้สามารถพึ่งตนเองได้แล้ว เราจะได้หลักประกันว่าสังคมและชุมชนที่ใหญ่กว่าภายนอก โรงเรียนจะเป็นชุมชนและสังคมที่สวยงามและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ”

เราอาจจะพิจารณาได้ว่า โรงเรียนใดบ้างที่ยึดแนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนแบบก้าวหน้านี้ได้ จากกิจกรรมและโครงการที่เกิดขึ้นในโรงเรียน

โรงเรียนชุมชน (The Community School)

ตามแนวคิดนี้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่สุด โรงเรียนมีหน้าที่ดำเนินการโดยตรงที่จะเป็นหน่วยงานพัฒนาชุมชนและทั้งเด็กนักเรียน เขาชุมชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

โรงเรียนชุมชนมีลักษณะ โดยเฉพาะ 2 อย่าง คือ

1. ให้การศึกษาแก่ชุมชนทั้งชุมชน ไม่ใช่แต่เด็กที่อยู่ในวัยเรียน

2. การแสวงหา พัฒนาและใช้ทรัพยากรภายในชุมชนเพื่อเป็นบริการทางการศึกษาของโรงเรียน

ตามแนวคิดนี้ การศึกษาเป็นเรื่องกว้าง ครอบคลุมหลายด้านในชีวิตของบุคคลและเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่ถ่ายทอดสอนความนึกคิดและทัศนคติของสังคม ตลอดจนเป็นการสอนเด็กให้เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจที่ดี ถือว่าชุมชนทั้งหมด คือ หน่วยทางการศึกษา โรงเรียนตามลำพังไม่สามารถจะทำหน้าที่การศึกษาได้อย่างครบถ้วน แม้แต่โรงเรียนและสถาบันครอบครัวจะร่วมกันให้การศึกษาแก่เด็กนั้นก็ยังไม่เพียงพอ การศึกษา คือ ผลของการมีชีวิตอยู่และเจริญเติบโตขึ้นมาในแต่ละชุมชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า โรงเรียนแบบก้าวหน้าหรือพัฒนาการซึ่งจะมีการจัดกิจกรรมในโรงเรียนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชนซึ่งการจัดกิจกรรมหรือโครงการภายในโรงเรียนนี้สามารถที่จะพัฒนาเป็นโรงเรียนชุมชนที่จัดโครงการพัฒนาชุมชนได้ต่อไป

ประเภทของโรงเรียนชุมชน

การแบ่งประเภทของโรงเรียนชุมชนอาจแบ่งได้ใน 2 ลักษณะด้วยกัน ลักษณะแรกเป็นการแบ่งตามหน้าที่โดยพิจารณาถึงโครงการและหลักสูตร ส่วนอีกลักษณะแบ่งโดยพิจารณาการจัดตั้งว่าอยู่ในหรือนอกระบบโรงเรียน ซึ่งรายละเอียดทั้ง 2 ลักษณะมี ดังนี้

อุ้นตา นพคุณ (Decker อ้างถึงใน อุ้นตา นพคุณ , 2523 : 179 – 180) ได้จัดประเภทของโรงเรียนชุมชน โดยพิจารณาถึงโครงการและหลักสูตรเป็นแนว จะจัดได้ดังนี้

1. หลักสูตรชุมชนเป็นศูนย์กลาง (The Community - Centered Curriculum) โรงเรียนชุมชนประเภทนี้เน้นที่ว่า ชุมชนเป็นแหล่งทางการศึกษาที่สำคัญ ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนจะเข้ามามีส่วนสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน การกำหนดหลักสูตรของโรงเรียนประเภทนี้จะทำให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนมากที่สุด

2. หลักสูตรอาชีพจะเป็นศูนย์กลาง (The Vocation - Centered Curriculum) โรงเรียนชุมชนประเภทนี้มุ่งที่จะใช้แหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้แหล่งชุมชนสำหรับการจัดการเรียนการสอนในด้านวิชาชีพ โรงเรียนบางแห่งอาจจะเชิญวิทยากรที่มีความสำเร็จด้านวิชาชีพมาช่วยจัดทำหลักสูตรด้านอาชีพของตนก็ได้

นอกจากจะมีหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาชีพแล้ว ในโรงเรียนประเภทนี้มักจะจัดหน่วยแนะแนวด้านอาชีพและให้ความรู้ด้านอาชีพแก่ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยอาจจะเป็นการฝึกด้านอาชีพให้ หรือให้ความรู้ด้านวิชาชีพเพิ่มขึ้น

3. หลักสูตรศูนย์ปฏิบัติการของชุมชน (The Community – Centered Function) แนวนี้โรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางในการให้บริการชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ และวัสดุของโรงเรียน โดยโรงเรียนถือว่าหน้าที่หลัก คือ การให้บริการชุมชนและถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากกว่าการพัฒนาชุมชนโดยตรง

4. หลักสูตรให้บริการชุมชน (The Community – Service Programmed) คือ นอกจากจะให้บริการด้านอาคารสถานที่อุปกรณ์แล้วของโรงเรียนแล้ว โรงเรียนยังจัดทำโครงการพัฒนาชุมชนขึ้น ซึ่งโครงการที่จัดขึ้นนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการวางแผนร่วมกันและดำเนินการร่วมกัน หลักสูตรของโรงเรียนประเภทนี้ นอกจากจะเน้นถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหาของชุมชนแล้วยังได้ให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนด้วย เช่น สอนหนังสือแก่คนที่ไม่รู้หนังสือ ให้ความรู้เรื่องหลักโภชนาการ และการทำปุยชีวภาพ

เสานีย์ เสนาสู (อ้างถึงใน อนุศักดิ์ สมิตสันต์ , 2544 : 227) ได้แบ่งโรงเรียนชุมชนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดตั้งโรงเรียนชุมชนในระบบโรงเรียน และการจัดตั้งโรงเรียนชุมชนนอกระบบโรงเรียน

1. การจัดตั้งโรงเรียนในระบบโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น มีลักษณะเหมือนการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนทั่วไป แต่จะให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ดังนั้น จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันบ้าง ดังนี้

1.1 ทางด้านบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนนั้น ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่เพิ่มขึ้นมาจากระบบโรงเรียนโดยทั่วไป คือ โรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาชุมชนทางด้านการศึกษา การอนามัย การเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย ทั้งผู้ที่กำลังเรียนอยู่และไม่ได้เรียนในขณะนั้น

1.2 บทบาทและหน้าที่ของครู เนื่องจากครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการให้ความรู้ แต่การที่จะให้ความรู้แก่ผู้ใหญ่หรือบุคคลที่พ้นวัยเรียนไปแล้วนั้น เป็นเรื่องที่ยากมาก ทั้งนี้ อาจ

เป็นเพราะยังไม่เชื่อในความรู้ความสามารถของครู การไม่ยอมรับทางด้านอายุ คือ ครูมีอายุน้อยกว่า หรือครูคนนั้นเป็นบุคคลในท้องถิ่นมาแต่กำเนิด ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นนั้นเห็นมาตั้งแต่ยังเด็ก การยอมรับจึงอาจน้อยลง เป็นต้น ดังนั้น ครูที่อยู่ในโรงเรียนชุมชนต้องมีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน เป็นผู้นำที่ดีเป็นผู้ที่สามารถเรียกร้องความศรัทธาจากประชาชนได้เป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือและสละเวลาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้ตลอดเวลา เป็นต้น

1.3 วิธีการเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชน วิธีการเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชนนี้ควรมีการสอนแบบลงมือปฏิบัติได้จริง ๆ ด้วยตนเอง (Learning by Doing) คือ เมื่อมีการเรียนทางภาคทฤษฎีแล้วก็ควรให้ผู้เรียนได้นำเอาทฤษฎีที่ได้ศึกษาจากห้องเรียนมาลงมือทำงานภาคสนาม ทั้งนี้ เพื่อ

1.3.1 เป็นการทดสอบทฤษฎีที่ได้เรียนมา

1.3.2 เพื่อให้ผู้เรียนได้พบปัญหาหรืออุปสรรคที่เป็นจริง

1.3.3 เพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการโดยช่วยกันแก้ไขปัญหาและเพื่อเป็นพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาระยะต่อไป

1.3.4 เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญ และมีประสบการณ์มากขึ้น

1.4 โรงเรียนชุมชน ควรเน้นให้ผู้เรียนได้รู้ถึงสภาพของชุมชนของเขาได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ เพื่อผู้เรียนจะได้ใช้สภาพของชุมชนของเขาไปแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

1.5 การจัดหลักสูตรของโรงเรียนชุมชนในระบบโรงเรียน หลักสูตรของโรงเรียนชุมชน ชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ผู้ร่างหลักสูตรควรดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และสิ่งที่สำคัญ คือ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตรด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนนั้นๆ การจัดทำหลักสูตรโรงเรียนชุมชนระดับประถมศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรโรงเรียนชุมชน สามารถกระทำได้ดังนี้

1.5.1 หลักสูตรควรเน้นทักษะทางการอ่าน เขียน คิดเลข และวิชาอื่นๆ เช่น สังคมและวิทยาศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนั้น ควรเพิ่มวิชาการด้านการประกอบอาชีพ เช่น การเกษตรกรรม การพลศึกษา การอุตสาหกรรม เป็นต้น

1.5.2 หลักสูตรชุมชนควรจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของประเทศชาติ เช่น จัดให้สอดคล้องกับงานพัฒนาชุมชนหรือสอดคล้องกับการสุขภาพ

1.5.3 ควรหาทางส่งเสริมให้นักเรียนได้มีกิจกรรมร่วมกับชุมชนให้ได้มากที่สุดและนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งนอกจากจะทำให้นักเรียนมีรายได้เพิ่มขึ้นแล้ว ยังเป็นการแสดงเจตคติที่ดีด้วย เช่น มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบท การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และอื่นๆ

1.5.4 รายวิชาที่เปิดสอนควรมีลักษณะยืดหยุ่นได้ และแต่ละรายวิชาควรมีความสัมพันธ์ซึ่งกันละกัน

1.5.5 หลักสูตรควรมีแนวทางที่จะส่งเสริมให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันในท้องถิ่นให้ได้มากที่สุด

1.5.6 ควรมีโครงการเพื่อให้ครูนักเรียนผู้ปกครองได้นำไปปฏิบัติ

1.5.7 ควรจัดให้มีหน่วยงานที่จะประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน

1.5.8 หลักสูตรควรจัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ และอื่นๆ

2. การจัดตั้งโรงเรียนชุมชนนอกระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนชุมชนนอกระบบโรงเรียน ก็เพื่อเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ทุกเพศทุกวัย ทั้งในวิชาสามัญและวิชาชีพ โดยจัดให้เรียนในระยะเวลาอันสั้นและตรงตามความต้องการของผู้เรียน

2.1 ลักษณะสำคัญของการศึกษาแบบนอกระบบโรงเรียน ลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะมีลักษณะและรูปแบบของการจัดไม่เหมือนกัน สามารถจำแนกได้เป็น

2.1.1 การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีรูปแบบต่างๆ กัน ไม่มีระบบที่แน่นอน แต่เป็นการกำหนดหลักสูตรขึ้นมาเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายหลายประการ ทั้งนี้ เพื่อช่วยส่งเสริมให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนสมบูรณ์ขึ้น

2.1.2 สถาบันที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลายสถาบันทั้งที่เป็นสถานศึกษาโดยตรง และที่ไม่เป็นสถาบันทางการศึกษาเลย

2.1.3 การกำหนดเวลาเรียน เวลาสอน การใช้เครื่องมือ ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้แล้วแต่จุดมุ่งหมาย สภาพแวดล้อม และอื่นๆ

2.1.4 วิธีการสอนนั้นบางครั้งใช้ในห้องเรียน บางครั้งใช้ในหน่วยฝึกอบรมเคลื่อนที่ การสาธิต การศึกษาทางไปรษณีย์ และโตดทัศนศึกษา เป็นต้น

2.1.5 ครูที่สอนอาจมาจากผู้ที่มีความรู้จากประสบการณ์การทำงานของเขาก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความรู้สูงทางวิชาการ

2.1.6 วิชาที่เรียนนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการและความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1.7 เห็นผลจากการเรียนในระยะอันสั้น

2.1.8 ในโรงเรียนชุมชนแบบนอกระบบโรงเรียนนั้นจะไม่เน้นความสำคัญที่ใบรับรองเป็นสำคัญ โดยโรงเรียนประเภทนี้ส่วนมากจะไม่มีใบรับรองผลการศึกษา

2.2 การจัดหลักสูตรโรงเรียนชุมชนในระยะเวลาอันสั้น

2.2.1 หลักสูตรทางด้านสายสามัญ เพื่อเป็นการส่งเสริมหรือให้โอกาสแก่ผู้ที่ยังไม่ได้เรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสอ่านหนังสือ เขียนหนังสือได้ คิดเลขเป็น และมีความรู้อื่นนอกจากนี้ ยังอาจจัดสอนในระดับที่สูงขึ้น เพื่อสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ในระดับสูงนี้ไปประกอบอาชีพ และนำเอาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของเขาได้

2.2.2 หลักสูตรทางด้านสายอาชีพ ประชาชนมีความตื่นตัวในการเรียนสายนี้กันมาก แต่ยังไม่ทั่วถึง หลักสูตรสายอาชีพควรจะเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของเขาได้มากขึ้นจัดการสอนวิชาอาชีพโดยจัดการบริการถึงบ้าน โดยวิธีตั้งโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ขึ้น มีระยะเวลาเรียนในเวลาอันสั้น และสามารถแบ่งเนื้อหาให้มากเพื่อป้องกันการเลิกเรียนกลางคัน

จากการแบ่งประเภทของโรงเรียนชุมชนนั้นถึงแม้ว่าการแบ่งจะแตกต่างกันไปตามหน้าที่หรือตามที่ตั้งของโรงเรียนชุมชน แต่สิ่งที่ตรงกัน คือ การแบ่งทั้ง 2 รูปแบบให้ความสำคัญเรื่องการจัดหลักสูตรที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดำเนินการจัดทำหลักสูตร และการมุ่งให้ใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน

องค์ประกอบของโรงเรียนชุมชน

Nisbet, Hendry, Stewart et al. (1980) กล่าวถึง องค์ประกอบหลักของโรงเรียนชุมชน ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์พึ่งพากันระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างใกล้ชิด
2. มีการแบ่งสรรสิ่งอำนวยความสะดวกกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน
3. มีหลักสูตรเพื่อชุมชน
4. มีลักษณะเป็นการศึกษาตลอดชีวิต
5. ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการบริหารโรงเรียน
6. เกิดการพัฒนาชุมชน

ซึ่งถ้าหากพิจารณาจะสรุปได้ว่า ในแต่ละองค์ประกอบอาจจะมีบางข้อที่ซ้อนทับกันได้ ตัวอย่างเช่น การแบ่งกันใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในข้อ 2. อาจจะเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรของชุมชนซึ่งตรงกับข้อ 5. และอาจจะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในข้อ 6.

การเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนทั่วไปกับโรงเรียนชุมชน

Decker (1972 : 22-23) กล่าวถึง ลักษณะของ โรงเรียนทั่วไปกับ โรงเรียนชุมชนไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบของ โรงเรียนทั่วไปกับ โรงเรียนชุมชน

โรงเรียนชุมชน	โรงเรียนทั่วไป
เป็นการศึกษาตลอดชีวิต	การศึกษาได้รับจากสถานศึกษาเท่านั้น
การศึกษาต้องการการมีส่วนร่วม	การศึกษาที่ได้รับจากห้องเรียนเพียงพอสำหรับศึกษาเกี่ยวกับชีวิต
ผู้ใหญ่และเด็กมีจุดประสงค์ในการเรียนตรงกัน คือ ทั้งเพื่อทำงานและเล่น	ผู้ใหญ่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำงาน และเด็กก็มุ่งหมายเพื่อจะเล่น
ระบบโรงเรียนควรเป็นส่วนสำคัญในการตอบสนองความต้องการของสังคมและเปลี่ยนแปลงสังคม	ระบบโรงเรียนจะต้องเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งในอดีต
หลักสูตรควรจะมาจากปัญหาของสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน	หลักสูตรควรจะสัมพันธ์กับเป้าหมายทางวิชาการเฉพาะทาง
การจัดการศึกษาควรจะสอดคล้องกับกระบวนการและแนวความคิดทางประชาธิปไตย	ความเชื่อควรมีมากในเด็ก และผู้ใหญ่มักเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมของกลุ่ม
ความก้าวหน้าทางการศึกษาและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาจากการพัฒนาที่เกี่ยวข้องบุคคลและกลุ่มคนในสังคม	ความก้าวหน้าสูงสุดคือการเลื่อนชั้นทางสังคมและเพิ่มกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ในสังคมที่สามารถอยู่รอดและที่มีความรู้ความสามารถ
โรงเรียนควรจะได้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่	โรงเรียนควรจะได้รับผิดชอบเฉพาะการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า โรงเรียนชุมชนมีข้อแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปที่ชัดเจน ในประเด็นต่างๆ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ลักษณะและวิธีการจัดการศึกษา ที่มาและผลของการจัดหลักสูตร วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ และกลุ่มเป้าหมาย

จุดมุ่งหมายของโรงเรียนชุมชน

โรงเรียนชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญดังนี้ คือ

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการหาความรู้และใช้บริการต่างๆ ของโรงเรียน
2. เพื่อกระตุ้นและจูงใจประชาชนให้รู้จักปฏิบัติตนในด้านสุขภาพอนามัย การเกษตรเพื่อยกฐานะของครอบครัวให้ดีขึ้น
3. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเอง
4. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจระบบประชาธิปไตย
5. เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิในการวางนโยบายในด้านวิชาการของโรงเรียนพร้อมๆ ไปด้วยกิจกรรมของโรงเรียนมากยิ่งขึ้น
6. เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำให้กับชุมชนพร้อมกับกระตุ้นให้เกิดการวางแผนพัฒนาชุมชน
7. เพื่อร่วมมือปรับปรุงโครงการศึกษาของหน่วยงานอื่นๆ ให้เกิดผลดี
8. เพื่อรับผิดชอบในกิจกรรมของชุมชน เช่น งานปีใหม่ สงกรานต์ งานเข้าพรรษา ฯลฯ
9. เพื่อดำเนินการสอนและบริการชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการของบุคคลในชุมชน
10. เพื่อส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน
11. เพื่อใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา
12. เพื่อให้ครูได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเป็นผู้นำชุมชน
13. เพื่อส่งเสริมการติดต่อประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียนเพื่อความร่วมมือส่งเสริมทางการศึกษาของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
14. เพื่อมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน โดยแสดงความต้องการความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดี
15. เพื่อมุ่งให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางกระจายข่าวสารเมื่อมีงานประจำท้องถิ่น
16. เพื่อส่งเสริมการศึกษาของเด็กให้รู้จักใช้แหล่งวิชาในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัว ให้เกิดประโยชน์และประสบการณ์ตรง
17. เพื่อเสริมพลังสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ตลอดจนยกระดับความเป็นอยู่ในชุมชนให้สูงขึ้น

(ทวี ทิมขำ , 2530 : 7 ; อนุศักดิ์ สมิตสันต์ , 2544 : 225)

สรุปได้ว่า โรงเรียนชุมชนมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการศึกษาวิชาการ การปกครอง ศาสนา สังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนนั้น

หลักการในการดำเนินโครงการโรงเรียนชุมชน

ทวี ทิมขำ (2530 : 204-205) กล่าวว่า ในการดำเนินโครงการ โรงเรียนชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนนั้น ควรจะพิจารณา ดังนี้

1. โครงการที่เกิดตามความต้องการของประชาชนหรือเกิดจากปัญหาส่วนใหญ่ของประชาชนในชุมชนนั้นๆ
2. โครงการที่เกิดจากรากฐาน (คือ ปัญหา) และโครงการนั้นจะขยายไปถึงลำดับและเป้าหมายถึง โครงการจะต้องมาจากส่วนล่างขึ้นไปถึงระบบบริหารชั้นสูงๆ ขึ้นไป
3. โครงการที่เกิดขึ้นจากบุคคลหลายกลุ่มหลายคณะเห็นชอบด้วย โดยมีการประชุมอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การดำเนินงานจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลทุกๆ ฝ่าย ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นสมาชิกในโครงการนั้นก็ได้
4. โครงการจะต้องมีคณะกรรมการดำเนินงานที่มีความรู้ความสามารถ
5. การดำเนินตามโครงการจะต้องมีการประชุม เพื่อปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งคณะกรรมการและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยชี้ให้เห็นปัญหาที่ประสบอยู่ เพื่อจะได้มีการอภิปรายถึงปัญหาและแก้ไขต่อไป
6. ชั้นแรกในการดำเนินงานของโครงการ ครูของโรงเรียนควรจะเป็นผู้ดำเนินการและฝึกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินงานไปด้วย ต่อมาครูควรเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น
7. ควรได้มีการประชุมอบรมให้สมาชิกในชุมชนรู้ถึงหน้าที่การปฏิบัติที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน
8. ควรจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม เพื่อการดำเนินงานได้บรรลุถึงเป้าหมายตามความต้องการ

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการในการดำเนินโครงการโรงเรียนชุมชน เริ่มต้นที่ครูจะต้องเป็นผู้ชักชวนให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม โดยการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะต้องเป็นไปตามวิธีการแบบประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มีการเลือกคณะกรรมการ มีการฝึกอบรม มีการประชุมอภิปรายกันอย่างสม่ำเสมอ จนเมื่อชาวบ้านทำงานได้แล้ว ครูจึงเปลี่ยนเป็นผู้ให้คำปรึกษาไป

องค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนชุมชนประสบความสำเร็จ

ทวี ทิมขำ (2530 : 209 - 215) กล่าวถึง องค์ประกอบ ด้านการดำเนินงาน โรงเรียนชุมชนที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนประสบผลสำเร็จนั้น มีดังต่อไปนี้

- 1.1 การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 1.2 การปรับปรุงตัวครู
  - 1.2.1 ครูใหญ่
  - 1.2.2 ครูทั่วไป
- 1.3 บทบาทของครู
  - 1.3.1 การปรับปรุงโรงเรียน
  - 1.3.2 การปรับปรุงการเรียนการสอน
  - 1.3.3 บทบาทต่อชุมชน
  - 1.3.4 การประสานงาน
  - 1.3.5 หน้าที่อื่นๆ

ถ้าองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น เป็นไปโดยราบรื่นและประสานสัมพันธ์กันดี การดำเนินงานก็จะประสบผลสำเร็จ

การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1.1 ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือผู้ปกครองได้มาเยี่ยมโรงเรียนบ้างตามสมควร โดยจัดโครงการให้ผู้ปกครองได้เห็นการเรียนการสอนของครู การทำงานของโรงเรียน การฝึกงานของนักเรียนตลอดจนการเล่นและชีวิตภายในโรงเรียนของบุตรหลานของเขา

1.2 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนแสดงความคิดเห็นในการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารและครูควรระลึกเสมอว่า การปฏิบัติการเพื่อความเข้าใจกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นหนทางที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน

1.3 ควรปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นแหล่งบริการชุมชน ทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม โดยร่วมมือกับองค์กร มูลนิธิ หรือเอกชน ในการจัดบริการในด้านสวัสดิการแก่ประชาชน เช่น ในด้านห้องสมุด บ่อน้ำสาธารณะ การอนามัย ศูนย์พักผ่อนหย่อนใจ หรือสาธิตเกี่ยวกับอาชีพ ฯลฯ ภายในโรงเรียน และในขณะเดียวกันโรงเรียนก็ควรปรับปรุงเนื้อหาวิชาในหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชนนั้นด้วย

1.4 ควรให้โรงเรียนเป็นแหล่งส่งเสริมประชาธิปไตย ในการดำเนินงานใดๆ ของโรงเรียน ควรให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมมากที่สุด และในการลงมติต่างๆ จะต้องถือความคิดเห็นส่วนมากเป็นหลัก นอกจากนั้นทางโรงเรียนอาจจะจัดให้มีการประชุมพบปะสังสรรค์กันระหว่างครู ผู้ปกครองในโอกาสอันควร ในกรณีนี้อาจจัดให้มีการอภิปราย การได้วาที หรือการแสดงความคิดเห็นต่างๆ อันจะนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงโรงเรียนและชุมชนให้ดีขึ้น

1.5 ควรส่งเสริมชุมชนให้ตอบสนองความต้องการของโรงเรียน ครู และผู้บริหาร โดยที่ การเรียนการสอนภายในโรงเรียนส่วนมากจะเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น การปลูกฝัง เด็กให้เป็นพลเมืองดี จะต้องกระทำทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครองต้องให้ ความร่วมมือกับโรงเรียน ในการอบรมเด็กอย่างจริงจังด้วย ซึ่งเรื่องนี้เป็นหน้าที่ของครูและ ผู้บริหารที่จะต้องกระตุ้นให้ผู้ปกครองตอบสนอง โดยการทำความเข้าใจไปเยี่ยมเด็กและผู้ปกครอง เป็นประจำ และร่วมมือกันแก้ไขข้อบกพร่องในตัวเด็กเป็นรายบุคคล

1.6 ควรทราบเกี่ยวกับเรื่องของชุมชนและที่ตั้งโรงเรียนนั้นเป็นอย่างดี โดยการสำรวจว่า ในสภาพชุมชนนั้นเป็นอย่างไร มีทรัพยากรอะไรบ้าง และมีปัญหาอย่างไร ทั้งนี้เพื่อสะดวกใน การวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และจัดโปรแกรมการเรียนการสอนให้สนองความต้องการ ของชุมชนได้ถูกต้อง

1.7 ควรทราบถึงความสำคัญในการจัดระบบหรือรูปร่างของชุมชน เช่น ความนิยม ศาสนา ลัทธิประเพณี การร่วมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ สมาคม ฯลฯ เพื่อเป็นหนทางที่จะเข้าไปสู่ ชุมชนและนำชุมชนเข้ามาสนใจโรงเรียน

1.8 ควรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของโรงเรียนชุมชนโดยการหาวิธีการต่างๆ ในการเผยแพร่ ข่าวสารและให้ความรู้แก่ประชาชน เช่น การออกหนังสือพิมพ์ เผยแพร่กิจกรรมของโรงเรียนทาง วิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น นอกจากนั้นทางโรงเรียนอาจจัดการแสดงกิจกรรมของนักเรียน และเชิญ ผู้ปกครองมาร่วมด้วย

1.9 ควรจัดและส่งเสริมงานที่ทำให้โรงเรียนและชุมชนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เช่น กิจกรรมลูกเสือ อนุชาชาด สมาคมครูผู้ปกครอง ความสำเร็จของโรงเรียนชุมชนก็คือ การให้ ชุมชนได้มีส่วนปรับปรุงและเป็นเจ้าของโรงเรียน และพยายามทำให้ประชาชนในชุมชนมี ความรู้สึกว่าเขามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบอยู่ด้วย

1.10 ควรเยี่ยมบ้านผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้านนักเรียนและผู้ปกครองย่อมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ในการผูกใจผู้ปกครองได้ เพราะตามปกติชาวบ้านและผู้ปกครองย่อมมีความรักและนับถือครูเป็น ทุนเดิมอยู่แล้ว การสร้างพื้นฐานความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นแนวทาง สำคัญในการปรับปรุงการศึกษา

การปรับปรุงตัวครู

ความสำเร็จในการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนนี้ อยู่ที่ตัวครูใหญ่และครูทุกคน ในโรงเรียนนั้น ๆ ทุกคนจะต้องทำความเข้าใจในหลักการ และวิธีดำเนินงานในโรงเรียนชุมชนให้ ดี และปรับปรุงตัวครูเองให้พร้อมที่จะร่วมดำเนินงานตาม โครงการนี้อย่างจริงจังเสียก่อน ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงตัวเองมีดังนี้

ครูใหญ่

1. จะต้องเข้าใจว่า การปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนนี้ ครูใหญ่จะต้องรับภาระที่หนักขึ้นกว่าปกติ คือ นอกจากจะมีหน้าที่สอนเด็กและการบริหารโรงเรียนแล้วจะต้องทำหน้าที่คล้ายๆ กับพัฒนาการของการพัฒนาชุมชนด้วย ครูใหญ่จึงต้องเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และต้องเข้ากับทุกคนได้ทุกชั้น

2. ต้องเป็นคนที่มีสุขภาพดี และพละนาบยสมบรูณ์อยู่เสมอ เพราะครูใหญ่จะต้องทำงานทั้งในและนอกเวลาราชการอยู่เป็นประจำ บางครั้งจะต้องลงมือทำเองเพื่อสาคิทธิกรรมต่างๆ จึงจำเป็นจะต้องรักษาสุขภาพอนาบยให้สมบรูณ์อยู่เสมอ

3. ต้องเป็นคนที่ไม่อดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น คือ งานสำคัญของครูใหญ่ การแก้ปัญหาเป็นเรื่องที่สนุก แต่ต้องไม่ผิดหวังหรือกำลังใจเสีย เมื่อประสบปัญหาที่แก้ไขด้วยตนเองไม่ได้

4. จะต้องทำตัวให้เป็นที่ยรักใคร่หรือนับถือของคนทั่วไป และต้องคำนึงเสมอว่าความสำเร็จในการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือและร่วมใจของทุกฝ่าย ครูใหญ่จึงต้องทำตัวเป็นผู้ประสานงานที่ดี

5. ครูใหญ่จะต้องพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้กว้างขวาง และทันสมัยอยู่เสมอ หมายความว่า ครูใหญ่จะต้องรู้งานทุกแขนงและรู้แนวทางปฏิบัติแต่ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ การหาความรู้ดังกล่าวอาจจะหาโดย วิธีการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุกระจายเสียง ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือศึกษาจากเอกสารต่างๆ อยู่เป็นประจำ

6. งานใดๆ แม้ครูใหญ่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญอยู่แล้ว หากพิจารณาเห็นว่ามิบุคคลอื่นสามารถช่วยทำแทนได้ ก็ไม่ควรทำเอง พยายามขอความร่วมมือเขาให้มาช่วยทำแทน เพราะจะช่วยแบ่งเบภาระของครูใหญ่เอง

7. ความคิดริเริ่มและการวางแผนเป็นเรื่องที่ครูใหญ่จะต้องคิดคำนึงอยู่เสมอเพื่อเป็นแนวทางให้กรรมการโรงเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้พิจารณาดำเนินการตามความเห็นสมควรต่อไป

8. ครูใหญ่จะต้องสำนึกอยู่เสมอว่า ทรัพยากรในท้องถิ่นรวมทั้งคนเป็นหัวใจสำคัญของการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชน จะต้องคิดและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาให้มากที่สุด

9. ในการปฏิบัติงานครูใหญ่จะต้องยึดหลักการทำงานตามระบอบประชาธิปไตย โดยพยายามปรึกษารื้อกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และถือความคิดเห็นส่วนมากเป็นสำคัญ

10. ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ บทบาทของครูใหญ่เป็นเพียงช่วยเหลือในด้านการให้ความรู้และข้อคิดเห็นเท่านั้น จึงไม่ควรเข้าไปเป็นตัวการในการจัดการเสียเอง จะทำบ้างก็เป็นเพียงการสาคิเล็กๆ น้อยๆ ก็เพียงพอ

ครูทั่วไป

1. การเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชน ครูใหญ่อาจมอบงานให้ครูทั่วไปมากขึ้น ครูจะต้องไม่คิดว่าเป็นงานพิเศษเหนือตำแหน่งหน้าที่ แต่ให้คิดว่าเป็นเกียรติอย่างหนึ่งที่มีโอกาสให้ความร่วมมือช่วยเหลือชุมชน จึงควรจะทำอย่างเต็มใจสุดความสามารถและเสียสละ
2. ครูจะต้องทำตัวเป็นที่ปรึกษาของครูใหญ่ตลอดเวลา และคอยให้ความช่วยเหลือครูใหญ่ ทุกๆ ด้าน รวมทั้งการให้คำแนะนำในการปรับปรุงโรงเรียนให้ดีขึ้น
3. ความสำเร็จในการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือประสานงาน ตลอดถึงความสามัคคีและความเห็นอกเห็นใจกันระหว่างเพื่อนครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นสำคัญ ครูจึงต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ให้มากด้วย
4. ครูจะต้องใจกว้าง เคารพในเหตุผลและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยเฉพาะกับประชาชนจะต้องรับฟังด้วยความเห็นอกเห็นใจ มีอะไรที่จะช่วยให้ความรู้แก่ประชาชนได้ ก็ให้ทำทันทีโดยไม่จำเป็นต้องรอคำสั่งจากครูใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชา

บทบาทของครู

การปรับปรุงโรงเรียน

1. พิจารณาจัดบริเวณ โรงเรียนให้มีสถานที่เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นสัดส่วน เช่น มีสนามหญ้า แปลงเพาะปลูก ฯลฯ
2. ในอาคารเรียนนอกจากห้องเรียนแล้วควรมีห้องสมุด ห้องประชุม ห้องปฐมพยาบาล และห้องเก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ หากมีสถานที่ไม่เพียงพอ อาจจัดรวมกันในห้องให้เดียว แต่แบ่งเป็นมุมต่างๆ ก็ได้
3. ในบริเวณโรงเรียนควรปลูกไม้ประดับให้ดูสวยงามและคำนึงถึงความสะอาดให้มากที่สุดเพื่อชักจูงประชาชนให้ใช้บริเวณโรงเรียนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในยามว่างจากการงาน

การปรับปรุงการเรียนการสอน

1. พิจารณาปรับปรุงเนื้อหาวิชาที่ใช้สอนในโรงเรียน ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และความต้องการของชุมชน
2. ปรับปรุงวิธีสอนของครู โดยพยายามให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติมากกว่าฟังจากครู และเปลี่ยนแปลงสถานที่สอนตามเนื้อหาของวิชา เช่น สอนวิชาเกษตร สอนอนามัยนอกห้องเรียน เป็นต้น
3. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นประโยชน์ในการสอนให้มากที่สุด

4. ในบางวิชาอาจเชิญชาวบ้าน ผู้มีความเชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำชี้แจงแก่เด็ก หรือสาธิต ให้เด็กดู เป็นการเรียนรู้จากของจริงทางหนึ่ง

5. พยายามนำเอาวิธีการตามแบบประชาธิปไตยมาฝึกฝนให้ได้มากที่สุด

บทบาทต่อชุมชน

1. ครูเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้นำของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและอื่นๆ
2. นำแนวความคิดและวิชาการใหม่ๆ มาเผยแพร่แก่ชาวบ้าน
3. จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นภายในโรงเรียน โดยพยายามให้ชาวบ้านมาร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ให้มากที่สุด
4. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยออกเยี่ยมเยียนชาวบ้านอยู่เป็นประจำเพื่อทราบปัญหาข้อขัดข้องและคิดหาทางแก้ไขให้

การประสานงาน

1. ครูจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานราชการ ต่างๆ โดยเป็นผู้นำข่าวสารจากส่วนราชการมาแจ้งให้ชาวบ้านทราบ ในเวลาเดียวกันก็นำความต้องการความคิดเห็นของชาวบ้านแจ้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทราบและดำเนินการตาม เห็นสมควร
2. พยายามดึงบริการในด้านต่างๆ ของหน่วยงานราชการ ไปดำเนินการใน โรงเรียนและชักจูงชาวบ้านเข้าไปรับบริการโดยทั่วถึง

หน้าที่อื่นๆ

1. เป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน
2. อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน หน่วยงานราชการหรือองค์กรที่ไปทำกิจกรรมภายในโรงเรียน
3. ติดต่อนักวิชาการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้แก่ประชาชนเป็นครั้งคราว
4. ทำหน้าที่ติดต่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรับรู้ความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ

จากองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนประสบผลสำเร็จนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า ครูและบุคลากรในโรงเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างมากที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ภายในโรงเรียนได้ เพราะการจะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนชุมชนที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ครูจะต้องหันหน้าเข้าหาชาวบ้าน คอยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อสานใยความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ดังนั้นครูจะต้องทำงานหนักขึ้นทั้งงานสอนและ

งานพัฒนาชุมชน ครูต้องมีจิตใจที่มุ่งมั่นและเสียสละ นอกจากนั้นครูยังต้องปรับบทบาทของตัวเองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนนั้นๆ ด้วย ดังนั้นจึงถือได้ว่า ครูและบุคลากรในโรงเรียนเป็นองค์ประกอบภายในโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนชุมชน

ประโยชน์ของโรงเรียนชุมชน

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่โรงเรียนชุมชนควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาของชุมชน คือ โรงเรียนไม่ใช่แต่ว่ามีหน้าที่รับผิดชอบแต่การสอนภายในโรงเรียน แต่มีความรับผิดชอบและหน้าที่ต่อการศึกษาทั้งชุมชน การศึกษาแนวใหม่เป็นการศึกษาตลอดชีวิต แต่ระบบการศึกษาโดยลำพังแล้ว ไม่มีงบประมาณและกำลังคนเพียงพอที่จะให้การศึกษาแก่ชุมชนได้ โรงเรียนจึงต้องร่วมมือร่วมใจกันกับชุมชน ดำเนินงานเพื่อให้การศึกษาเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมความเป็นอยู่ของทุกๆ ชีวิตในชุมชน นอกจากเหตุผลดังกล่าวก็มีเหตุผลด้านประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนจะเกิดความรู้สึกผูกพันต่อโรงเรียน และเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนก็คือโรงเรียนของเขา โรงเรียนเป็นสถาบันที่เขาเป็นส่วนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการดำเนินงาน ความรู้สึกผูกพันต่อโรงเรียนเช่นนี้เป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของทุกคน เมื่อชุมชนเกิดความรู้สึกรักและผูกพันต่อโรงเรียนขึ้นมา โรงเรียนย่อมจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนทั้งในด้านของวัสดุและการเสียสละแรงงานและเวลา ปัญหาและความเข้าใจผิดระหว่างผู้ปกครอง และโรงเรียนย่อมลดลง

นายมอดด์ ผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการโรงเรียนชุมชน ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการให้โรงเรียนเป็นหน่วยการศึกษาชุมชนว่า “ โรงเรียนทั่วไปมีบทบาทที่เป็นสถาบันทั่วไปที่มีอยู่ในสังคม เป็นสถาบันที่รับใช้ชนทุกชนชั้น ทุกวรรณะ ทุกเชื้อชาติ โครงสร้างของโรงเรียนที่ชุมชนได้ลงทุนไว้เป็นจำนวนมหาศาล เหมาะสมที่สุดสำหรับให้ชุมชนนำไปใช้สนับสนุนการศึกษาเกี่ยวกับการใช้โรงเรียนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ย่อมจะประหยัดเงินในการสร้างอาคารสถานที่ขึ้นมาใหม่ โรงเรียนต่างๆ ก็ตั้งอยู่ในอาณาบริเวณอันเหมาะสมที่จะรับใช้ชุมชนในฐานะเป็นศูนย์สนับสนุนทางการศึกษาและการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยโดยที่โรงเรียนของบุคคลทุกเพศทุกวัยในชุมชนและนำไปใช้ได้เหมาะสม ”

(อุ๋นดา นพคุณ : 2523 ; 182 – 183)

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของโรงเรียนชุมชน คือ ชุมชนนั้นจะได้รับประโยชน์จากการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกทุกกลุ่มในชุมชน การศึกษาก็จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ก็จะดีขึ้น โดยโรงเรียนก็จะได้รับทรัพยากรทั้งทุนทรัพย์ วิทยากรและแรงงาน ถือเป็นสิ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเมื่อโรงเรียนและชุมชนมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ปัญหาและข้อขัดแย้งก็จะลดลง

โรงเรียนชุมชนในต่างประเทศ

Aguilar (1953 , 212 - 227) กล่าวถึงพัฒนาการของแนวคิดโรงเรียนชุมชนในประเทศต่างๆ ที่น่าสนใจมี ดังนี้

โครงการนำร่องขององค์กร UNESCO ในประเทศเฮติ

โครงการนี้เริ่มต้นในปีค.ศ. 1947 โดยไปจัดการศึกษาที่หมู่บ้าน Marbial ซึ่งในบริเวณนั้นเป็นพื้นที่ทุรกันดาร ประชากร 28,000 คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามพื้นที่ลาดที่บริเวณหุบเขาซึ่งมักจะมีดินถล่มเสมอ ประชากรส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ได้ร้อยละ 75 สืบเชื้อสายมาจากพวกนิโกรทางแอฟริกาตะวันออก พูดภาษาท้องถิ่น การเริ่มต้นของโครงการโรงเรียนชุมชนเริ่มจากการอธิบายแนวความคิดให้คนในชุมชนเข้าใจ ต่อมาก็จัดกิจกรรมที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เด็กก็มีกิจกรรมเสริม ผู้ใหญ่ก็มีกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการระยะสั้นเพื่อชีวิตดีขึ้น เช่น เทคนิคการเกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมท้องถิ่นและสุขอนามัย ในโรงเรียนก็มีการสอนภาษาฝรั่งเศสให้คนทุกคนซึ่งเป็นภาษาทางการของเฮติ เพราะภาษาเป็นจุดเชื่อมของชุมชนและโรงเรียน เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการให้ความรู้ของคนในเฮติ

โรงเรียนชุมชนในอินเดีย

โรงเรียนชุมชนในอินเดียได้รับอิทธิพลจากมหาตมะ คานธี จากความคิดชื่อว่า Nai Talim ซึ่งแปลว่า การสอนแต่ละวิชาให้ใช้กิจกรรมหรืองานฝีมือ เด็กๆ จึงได้เรียนรู้การเย็บปักเสื้อผ้า ในขณะที่เดียวกันก็ได้เรียนเรื่องดิน เรื่องธรณีวิทยา เรื่องพันธุ์พืช วิทยาศาสตร์ทั่วไป ประวัติศาสตร์เลขคณิต ซึ่งมาจากแนวคิดการสู้แบบสันติของคานธีเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างอิสระ แนวคิดของคานธีมีผลต่อการศึกษาทุกระดับทั้งระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษา คนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมกับชุมชนได้ เช่น การซ่อมโรงเรียน การสร้างห้องน้ำให้โรงเรียน ทำความสะอาดและซ่อมถนน การสอนใหญ่ผู้ใหญ่เขียนชื่อตัวเอง การช่วยสังคมบริการสังคมเป็นอาสาสมัครในโรงพยาบาล ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้โรงเรียนและชุมชน ผู้ใหญ่และเด็กสามารถร่วมมือกันได้ โรงเรียนจัดการศึกษาให้คนในชุมชนเรื่องการดูแลสุขภาพ สุขอนามัย สันทนาการและความรู้ทั่วไป

บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) กล่าวถึง บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน ใน “ บทบาทของชุมชนกับการศึกษา ” ว่า ชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนดังนี้

1. บทบาทผู้สอนผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ชุมชนเข้าไปมีบทบาทในด้านนี้ผ่านทางผู้นำและผู้รู้หรือผู้ทรงภูมิปัญญา ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และระบบคุณค่าที่ชุมชนมีอยู่ไปสู่ผู้เรียน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์โดยผู้นำและผู้รู้ของชุมชนในระบบการศึกษาของโรงเรียนมักทำอย่างเป็นทางการ คนเหล่านี้จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูชาวบ้านหรือวิทยากรภายนอกหรือผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้รับมอบหมายจากโรงเรียนให้ทำหน้าที่สอนและถ่ายทอดความรู้ตลอดจนประสบการณ์ที่มีอยู่ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่จัดขึ้นภายใต้ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน อาจมีบ้างที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากวิถีชีวิตหรือบริบทของการเรียนการสอนของครูชาวบ้านเอง

นอกจากนี้ชุมชนยังได้ใช้ประเพณีและพิธีกรรมที่จัดขึ้นตามวัฏจักรของแต่ละชุมชนมาเป็นเครื่องมือดึงนักเรียนให้เข้าไปเรียนรู้ ซึ่งนับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของชุมชน

2. บทบาทการบริหารและจัดการการศึกษาในโรงเรียน บทบาทนี้ของชุมชนได้ปรากฏหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่บทบาทในด้านนี้ของชุมชนจะได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากโรงเรียน โดยอาศัยระเบียบและคำสั่งของทางราชการเข้ามารองรับ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารและจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และโรงเรียนตั้ง คณะกรรมการ หรือ คณะทำงาน อื่นๆ ได้อีกตามความจำเป็น

การนำเอารูปแบบการบริหารและจัดการศึกษาดังกล่าวมานี้ ไม่ได้หมายความว่ากระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะรูปแบบที่เป็นทางการนี้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างเข้ามาประกอบจึงจะทำให้อัตราการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนเกิดขึ้นสูง ในบรรดาปัจจัยหลายอย่างส่งผลต่ออัตราการมีส่วนร่วมนั้น พบว่า ภาวะผู้นำของครูและผู้นำชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีความสำคัญค่อนข้างมาก

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้สองรูปแบบ แบบแรกนั้นค่อนข้างเห็นได้ชัดเจน เพราะเป็นในรูปแบบครูชาวบ้านหรือผู้ทรงภูมิปัญญา อาจทำได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียนในฐานะวิทยากรโดยตรง ซึ่งอาจใช้บริบทสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนได้ อีกรูปแบบหนึ่งคนในชุมชนอาจจะเข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมในกรรมการต่างๆ ภายในโรงเรียน ในรูปแบบนี้คนในชุมชนอาจจะไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าครูและคณะกรรมการที่เป็นคนในชุมชนมีลักษณะอย่างไร

แนวทางการร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) รายงานผลการศึกษาเรื่อง “ ความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน ” โดยดำเนินการดังนี้

1. จากการศึกษาเอกสารและรายงานผลการวิจัยของประเทศในแถบอเมริกา และยุโรป เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน นอร์เวย์ สวีเดน สเปน ออสเตรีย และสก็อตแลนด์ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จนั้น ปัจจัยสำคัญ คือ การให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก บางประเทศได้ออกเป็นกฎหมายไว้อย่างชัดเจนที่ให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในทุกระดับ และมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาถึงขั้นการมอบอำนาจให้ตัดสินใจในการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น การทำตารางสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง ตลอดจนควบคุมค่าใช้จ่ายและการบริหารระบบการศึกษา เช่น การจัดสรรงบประมาณ การพิจารณาอัตราครู การพิจารณาหลักสูตรและวิธีการสอน โรงเรียนบางแห่งจะมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน ซึ่งเป็นข้อตกลงที่แสดงถึงความรับผิดชอบร่วมกัน อันเป็นผลกระทบทที่คาดหวังให้กับตัวนักเรียน เช่น มาตรฐานการศึกษา การไปเรียนอย่างสม่ำเสมอและตรงเวลา การมีระเบียบวินัยและพฤติกรรม และความรับผิดชอบในเรื่องของการทำการบ้าน เป็นต้น

2. การสอบถามครู / พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประมาณ 1500 คน โดยการออกแบบสอบถามในประเด็นและกิจกรรมเรื่องต่างๆ เช่น การอบรมเลี้ยงดู การสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียน การอาสาสมัครเพื่อพัฒนาการศึกษา การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนที่บ้าน การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน และการเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากร

ผลการดำเนินงาน ได้แนวคิดความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียนในต่างประเทศ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงแนวคิดความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน

ประเด็น	พ่อแม่ ผู้ปกครอง	โรงเรียน
1. การอบรมเลี้ยงดู	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาสมองของลูกตั้งแต่ออยู่ในครรภ์ โดยรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ และหมั่นออกกำลังกายอย่างเหมาะสม สร้างสัมพันธ์ภาพหรือบรรยากาศที่ดีในครัวเรือนทำครอบครัวให้อบอุ่น มีความรักที่เอื้ออาทรอย่างทั่วถึง 	<ul style="list-style-type: none"> ทำหน้าที่ประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูลูกเพื่อให้ความรู้กับผู้ปกครอง ให้ความรู้พ่อแม่เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงลูกตามหลักวิชาการ รณรงค์การสร้างภูมิคุ้มกัน

<p>2. การสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ใ้ลูกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายและให้ฝึกออกกำลังกายอย่างเหมาะสม ● ตรวจสอบและพัฒนาสุขภาพของลูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ ● สังเกตแวວความสามารถ และความสนใจของลูก ● อ่านหนังสือให้ลูกฟังและเลือกดูรายการ โทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์พร้อมกับลูก ● เล่นกับลูกเพื่อฝึกการพูด การฟัง การสังเกต และการคิดวิเคราะห์ ● พบปะครูของลูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลของลูกที่อยู่ที่บ้าน ● ดูแลลูกในเรื่องการให้ไปโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ การเรียนและการทำการบ้านอย่างใกล้ชิด ● ให้อธิบายและข้อเสนอแนะต่อโรงเรียนในเรื่องต่างๆ ● พบปะเครือข่ายผู้ปกครองและบุคลากรภายในโรงเรียน 	<p>สำหรับเด็กแรกเกิด</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดเวทีสนทนาปัญหาสุขภาพ พละอนามัยและการเรียนรู้ของเด็ก ● เปิดห้องสมุดให้พ่อแม่ ผู้ปกครองหาความรู้ ● เป็นที่ปรึกษาเรื่องการเรียนรู้ของเด็ก ● ครูเปิด โอกาสให้ผู้ปกครอง พบและแลกเปลี่ยนข้อมูลของเด็กที่อยู่ในโรงเรียน ● ครูประจำห้องเรียนจัดทำทำเนียบชื่อผู้ปกครอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ● เผยแพร่ความรู้หรือวิธีการเรียนในและนอกห้องเรียน การวัดผลให้ผู้ปกครองทราบ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ● โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครอง ● จัดระบบการพบปะเครือข่าย
--	---	---

<p>3. การอาสาสมัครเพื่อพัฒนาการศึกษา</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ให้ความร่วมมือเป็นอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เป็นครูพี่เลี้ยง ครูแม่ ในการสอนหรืออบรมวิชาการหรือวิชาชีพต่างๆ ตามความถนัดหรือความเชี่ยวชาญ ให้ความช่วยเหลือ หรือสนับสนุนด้านปัจจัยเพื่อพัฒนาบุคลากรครูของโรงเรียนในการฝึกอบรมและพัฒนาด้านวิชาการต่างๆ การลงมือช่วยพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การช่วยฝึกทักษะการกีฬาแก่นักเรียน การเข้ามาดูแลด้านโภชนาการในโรงเรียน เป็นต้น ● จัดตั้งกลุ่ม / ชมรม / สมาคมผู้ปกครองในโรงเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ● สร้างและขยายเครือข่ายพ่อแม่ผู้ปกครอง ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่าย ทั้งภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน 	<p>ผู้ปกครอง และบุคลากรในโรงเรียนรูปแบบต่างๆ เช่น การประชุม จัดหมายข่าว ข่าว การ สื่อ สาร ทาง อินเทอร์เน็ต ฯลฯ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● สำรวจข้อมูลผู้ปกครองในเรื่องความรู้ ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญด้านต่างๆ พร้อมทั้งระดับความสนใจ และเวลาที่จะอุทิศให้ในกิจกรรมการศึกษา ● จัดทำห้องทำงานให้อาสาสมัครอย่างเหมาะสม ● สร้างบรรยากาศเป็นมิตรกับผู้ปกครอง ● มอบรางวัลคำชมเชยแก่อาสาสมัคร ● ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลุ่ม/ชมรม / สมาคมผู้ปกครอง ● ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายผู้ปกครองด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การให้ใช้สถานที่ประชุม การออกหนังสือเชิญ การเป็นวิทยากรบรรยาย การ
--	---	--

<p>4. การจัด บรรยากาศการเรียนการสอนที่บ้าน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้อำนวยต่อการบวนการเรียนรู้และการคิดสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง ● ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมตามศักยภาพ 	<p>ติดต่อประสานงานหน่วยงานที่จำเป็น เป็นต้น</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ให้ความรู้เรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็ก ● จัดกิจกรรมการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อให้เด็กได้แสดงออก
<p>5. การเข้ามามี ส่วนร่วมในการ ตัดสินใจของ โรงเรียน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● สมัครเป็น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนของลูก ● เข้ารับฟังและอบรมความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานในโรงเรียน ● การเข้าร่วมคิดวิเคราะห์ ช่วยแก้ไขปัญหา สาเหตุ เช่น กระบวนการเรียนการสอน การบริหารเงิน การบริหารงานบุคคล การป้องกันภัยจากภายนอกโรงเรียน การกำหนดและจัดลำดับความต้องการของงาน/โครงการ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ประกาศรับสมัครเข้าเป็น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ● เผยแพร่สิทธิ รูปแบบวิธีการของผู้ปกครอง ในการมีส่วนร่วมการบริหารงานด้านต่างๆ ของโรงเรียน ● ให้ความรู้ และอบรมแนวทางการบริหารงานที่ผู้ปกครองต้องดำเนินการร่วมกับโรงเรียน ● ศึกษา สำรวจปัญหา-สาเหตุ และความต้องการของงาน / โครงการและนำเข้าที่ประชุม คณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อร่วมกันตัดสินใจ ● เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้าร่วม ประเมิน ผล การ

<p>6. การเป็นผู้ประสานงานใน การระดม ทรัพยากร</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ร่วมประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อติดตามตรวจสอบและให้ความเห็นเพื่อปรับปรุงงาน ● ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดขึ้นของโรงเรียนในฐานะผู้มีส่วนร่วม ● ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่งทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษากับโรงเรียน ● ระดมทรัพยากรต่างๆ เช่น บุคลากร หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น เงินทุน วิทยากรใหม่ๆ หรือด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเหลือโรงเรียนให้สามารถบริหารงานได้อย่างเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ 	<p>ดำเนินงาน ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไข</p> <ul style="list-style-type: none"> ● รับผิดชอบในผลงานที่เกิดขึ้นของโรงเรียน ● ติดต่อประสานงานกับแหล่งทรัพยากรที่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ● รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีค่าอันสำคัญให้เกิดประโยชน์เต็มศักยภาพ
--	---	---

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ ในต่างประเทศนั้นชุมชน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามาก ตั้งแต่เด็กยังไม่เกิดจนถึงขั้นเด็กโตเป็นผู้ใหญ่แล้วทำงานมีรายได้ก็ต้องเสียเงินภาษีให้โรงเรียนในท้องถิ่นนั้น ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจที่ประยุกต์ได้ในการศึกษาชุมชน ก็คือ

การทำหน้าที่ของครูโดยใช้โรงเรียนเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ เช่น โรงเรียนทำหน้าที่ประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กหรือคนในวัยต่างๆ เพื่อให้ความรู้กับคนในชุมชน การจัดเวทีสนทนาปัญหาสุขภาพพลานามัยและการเรียนรู้ของเด็กหรือคนวัยต่างๆ ในชุมชน การเปิดห้องสมุดให้พ่อแม่ผู้ปกครองและคนในชุมชนสามารถเข้ามาหาความรู้ได้ การจัดระบบการพบปะเครือข่ายผู้ปกครอง และบุคลากรในโรงเรียนรูปแบบต่างๆ เช่น การประชุม จดหมายข่าว การเยี่ยมตามบ้าน ฯลฯ เพื่อที่จะได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน การให้ผู้ปกครองของเด็กหรือคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน โดยให้ออกาสผู้ปกครองหรือคนในชุมชนเข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงาน ติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานในโรงเรียน

แนวทางการจัดการศึกษาในวิถีของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) กล่าวถึง แนวทางการจัดการศึกษาในวิถีของชุมชนว่าส่วนสำคัญ คือ ระบบการจัดการและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

ระบบการจัดการและพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ของชุมชนวางอยู่บนองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ คน ความรู้ และ ทรัพยากร การเชื่อมองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้เข้าด้วยกันก็จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบเครือข่าย องค์กรชาวบ้านหรือองค์กรชุมชน

1. คน ระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ควรคำนึงถึงคนเป็นอันดับแรก และต้องเปิดโอกาสให้คนมีโอกาสไปมาหาสู่กันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน ระบบการจัดการการศึกษาและการพัฒนาประเทศต้องทำหน้าที่เชื่อมประสานคนเข้าด้วยกันทั้งในและนอกชุมชน

บทบาทดังกล่าว เป็นสิ่งที่ได้จากผลการศึกษาในครั้งนี แท้จริงแล้วบทบาทเริ่มต้นและเป็นหลักของโรงเรียนและชุมชนไม่มีอะไรมากไปกว่าการเชื่อมประสานคน การเรียนรู้และการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็ก ครูและชาวบ้าน เป็นผลมาจากเชื่อมประสานตามหลักการดังนี้

ระบบโรงเรียนจึงต้องเปิดกว้าง บทบาทของโรงเรียนไม่ควรจำกัดอยู่แค่การเชื่อมประสานนักเรียนกับครู เพราะจะทำให้ขาดโอกาสที่จะไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เช่นเดียวกับเครือข่ายและองค์กรชุมชนที่ไม่ควรจำกัดบทบาทของคนเพียงการเชื่อมประสานชาวบ้าน เพราะจะทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับภายนอก แน่นอณที่สุด ระบบการศึกษาที่รัฐจัดขึ้นต้องเปิดโอกาสให้โรงเรียนและชุมชนสามารถแสดงบทบาทต่างๆ เหล่านี้ของตนอย่างเต็มที่

2. ความรู้ ระบบการจัดการและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมประสานความรู้ระหว่างชุมชน โรงเรียน และระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การเชื่อมประสานความรู้จากภายในจะมีส่วนช่วยให้โรงเรียนและชุมชนได้รู้ศักยภาพและข้อจำกัดของตัวเอง การเชื่อมประสานกับภายนอกจะช่วยให้โรงเรียนและชุมชนได้พัฒนาตนเอง ท้ายที่สุดการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะนำไปสู่การเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน

3. ทรัพยากร การเชื่อมประสานทรัพยากรของโรงเรียนและชุมชน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ชาวบ้านอาจเชื่อมประสานทรัพยากรและมีการจัดการร่วมกันในรูปแบบต่างๆ เช่น ธุรกิจชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน การจัดการทุนและสวัสดิการชุมชน ฯลฯ เป็นต้น กิจกรรมหรือการจัดการเหล่านี้ นอกจากช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ยั่งยืนแล้ว ยังเปิดโอกาสให้เด็กและครูมีส่วนในการ

เรียนรู้ด้วยเช่นกัน ภายใต้หลักการเดียวกันนี้ โรงเรียนสามารถเชื่อมประสานทรัพยากรของตนและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลถึงชาวบ้านขึ้นมาได้

จากแนวทางการจัดการศึกษาในวิถีของชุมชน สรุปได้ว่า การระบบการจัดการและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชนนั้น เรื่องคนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ครูเป็นคนที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมากที่สุดจะต้องเปิดกว้างกับชาวบ้านและหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่กว้างขวางทั้งในและนอกโรงเรียน แล้วความรู้ และทรัพยากรต่างๆ ก็จะตามเข้ามาเอง

รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้จัดโครงการศึกษา “ รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษาใน 4 ภูมิภาค ” บทวิเคราะห์ของโครงการศึกษามีดังนี้

- 2.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในแนวทาง “ หลักสูตรท้องถิ่น ”
- 2.2 รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

2.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในแนวทาง “ หลักสูตรท้องถิ่น ”

รูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในแนวทางหลักสูตรท้องถิ่น ที่ทำกันอยู่ในประเทศไทยมี 3 แบบ คือ

แบบที่ 1 หลักสูตรท้องถิ่นแบบกระแสหลัก หมายถึง หลักสูตรท้องถิ่นที่กรมวิชาการและ สปช.ทำ คือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยให้โรงเรียนสำรวจว่าในชุมชนหรือในเขตบริการของโรงเรียนมีชาวบ้านเก่งๆ อยู่ตรงไหน เรื่องอะไร เช่น ผู้ใหญ่เก่งเรื่องวนเกษตร ครูต้องไปสำรวจ ไปศึกษาจากผู้ใหญ่มาเขียนเป็นหลักสูตร เป็นคู่มือ ทำชั่วโมงการสอน และครูทำหน้าที่นำประสบการณ์ของผู้ใหญ่ไปสอนนักเรียน บางวันอาจจะนำผู้ใหญ่เข้ามาสอนเด็กในโรงเรียนหรือเอาเด็กไปเยี่ยมชมของผู้ใหญ่ แบบนี้เรียกว่า กระแสหลัก เรียกชื่อแบบนี้เพื่อให้สื่อความหมายว่าเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่กรมวิชาการและ สปช. อยากจะได้ กรมสามัญศึกษาก็ทำเรื่อง ท้องถิ่นของเราในทำนองนี้เหมือนกัน และออกมาเป็นหลักสูตรเล็งฝิ่งเล็งมดแดง หลักสูตรท้องถิ่นแบบนี้บทบาทการเขียนหลักสูตรแบบนี้อยู่ที่ครู หรืออยู่ที่ชาวบ้านที่เป็นผู้มีความรู้

แบบที่ 2 หลักสูตรท้องถิ่นแบบอูตรดิตถ์ มีที่มา คือ ผอ.ปจ.อูตรดิตถ์ ประกาศให้โรงเรียนใน จ. อูตรดิตถ์ทั้งหมด 50 โรงเรียน ทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาโดยทั้ง 50 โรงเรียนจะเป็นแกนนำในการผลักดันให้กิจกรรมของโรงเรียนออกไปสู่ชุมชน แล้วดึงชุมชนเข้ามาร่วมในกิจกรรม ประสบการณ์สหกรณ์ข้างถนนของโรงเรียนบ้านหนองกลาย อ.เมือง จ.อูตรดิตถ์ พ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนเอาผลิตผลตนเองมาขายตามแผงหน้าโรงเรียน ทั้งผลิตผลทางการเกษตร

และหัตถกรรม เด็กมีเวลาส่วนหนึ่งช่วยพ่อแม่และเรียนรู้จากพ่อแม่ในการขายของ ในโรงเรียนก็เริ่มตั้งกิจกรรมออมทรัพย์ขึ้น ผู้ปกครองเริ่มมีกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน ล้วนเป็นการผลักดันของโรงเรียน ความคิดนี้คล้ายๆ กับ โรงเรียนชุมชน คือ โรงเรียนเป็นตัวเคลื่อนนำออกไปสู่ชุมชน

แบบที่ 3 หลักสูตรท้องถิ่นแบบสงขลา ความแตกต่างของรูปแบบสงขลา กับแบบอื่นๆ มีดังนี้ ประการแรก อยู่ตรงที่ชุมชนในจังหวัดสงขลา มีความเข้มแข็ง มีกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีเงินทุน 30-40 ล้านบาท มีองค์กรชาวบ้านรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงโค ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มรวบรวมผลผลิตยาง ขณะนี้ (2539) พัฒนาเป็นสหกรณ์โรงงานแปรรูปยางพารา ความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านเป็นลักษณะเฉพาะ ประการที่สอง มีครูจำนวนหนึ่งไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน และประสานงานอย่างไม่เป็นทางการ ในอดีตครูก็ต้องหลบๆ ซ่อนๆ ไปทำงานกับชาวบ้านเพราะกลัวการตำหนิว่าไม่ทุ่มเทให้กับโรงเรียนอย่างเต็มที่ แต่ปัจจุบันพัฒนาเป็นกระบวนการประสานจุดแข็งระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเข้าด้วยกัน ไม่มีใครเป็นฝ่ายนำแต่ร่วมมือกัน ชุมชนเข้มแข็ง โรงเรียนก็เข้มแข็ง มีจุดแข็งกันคนละด้าน

ประเด็นสำคัญ คือ ทำอย่างไรให้โรงเรียนกับชุมชนเชื่อมถึงกันโดยการเรียนรู้ วิธีการแบบสงขลาจึงเอาทั้งโรงเรียนและชุมชนมานั่งคุยกัน มาทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เด็กของเราได้เรียนรู้ ให้ชาวบ้านของเราได้เรียนรู้ ให้ครูของเราได้เรียนรู้พร้อมๆ กันไปด้วย นี่คือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบสงขลา

หากพิจารณาว่า 3 แบบนี้แบบไหนดีกว่ากัน คำตอบก็คือ ไม่มีอะไรดีกว่ากัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของโรงเรียนและชุมชนว่า พร้อมทั้งจะทำแบบไหน ทำไปก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปสู่จุดที่เหมาะสมกับท้องถิ่นมากที่สุด ถ้ามองว่าแต่ละแบบมีจุดอ่อนใหม่ ก็มีทุกแบบ เช่น แบบกระแสหลักที่ครูเอาความรู้ชาวบ้านไปสอนมีจุดอ่อนอยู่ที่ ครูไม่สามารถถ่ายทอดจิตใจแบบชาวบ้านให้กับเด็กได้ เราสอนได้แต่ในกระดานแต่ชีวิตจิตใจแบบที่ผู้ใหญ่ถ่ายทอดกันไม่ได้ ส่วนแบบสงขลา มีจุดอ่อนอยู่อย่างหนึ่ง คือ เป็นแบบไม่เป็นทางการ เพราะครูไปอยู่กับชาวบ้านทุกชุมชน

จากรูปแบบของหลักสูตรท้องถิ่นจะเห็นได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นนั้นจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับลักษณะของครู คนในชุมชนเป็นสำคัญ ถ้าครูเปิดใจกว้างให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรก็จะเป็นรูปแบบของหลักสูตรชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นแบบสงขลา แต่ถ้าครูทำตามหน้าที่ให้เสร็จๆ ไปหลักสูตรชุมชนก็จะเป็นเพียงแค่หลักสูตรธรรมดาในโรงเรียนตามรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่นแบบกระแสหลัก

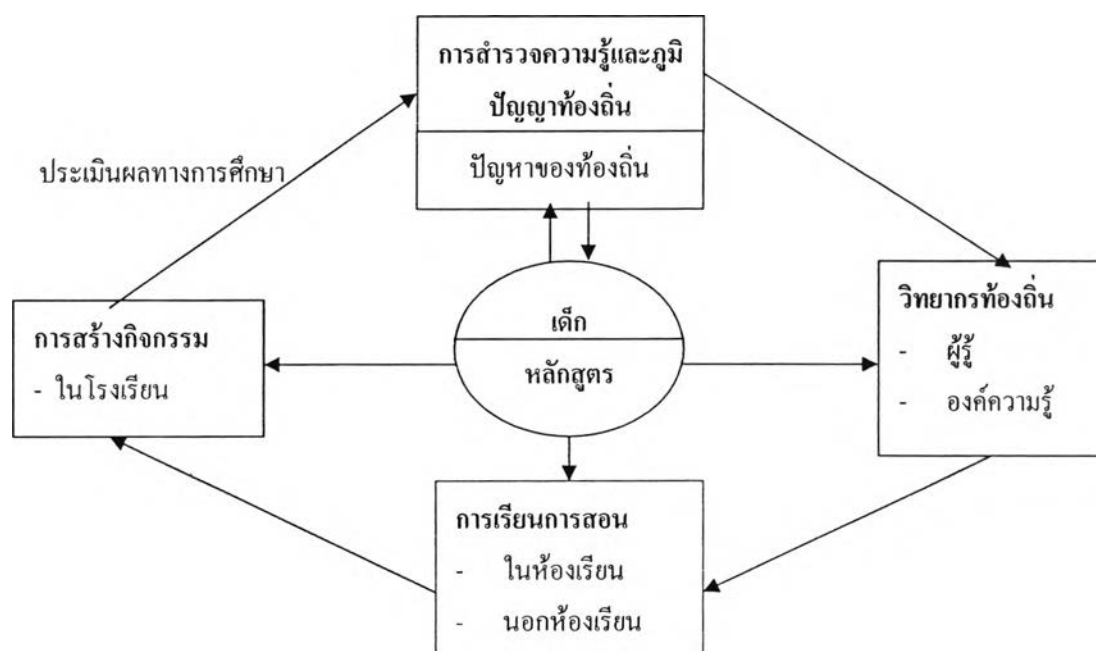
จากที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า การจัดทำหลักสูตรชุมชนตามหน้าที่ของโรงเรียนชุมชน ในด้านหลักสูตรชุมชนเป็นศูนย์กลาง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความร่วมมือระหว่างครูและคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรชุมชนเป็นหลักสูตรของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

2.2 รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ มี 2 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็ก เป็นผลต่อเนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น กรณีศึกษาของอาจารย์สมพันธ์ วงศ์จำปา จาก อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา ซึ่งจะแตกต่างจากประสบการณ์ของ อาจารย์สุรชัย พันโสรี ที่ อ.นาจะหลวย จ.อุบลราชธานี เพราะประเด็นของ ปัญหาท้องถิ่นแตกต่างกัน นาจะหลวยพื้นที่เป็นดินทราย ขณะที่โชคชัยสมบูรณ์ น้ำท่าดี ชาวบ้านมีช่องทางหารายได้หลายทาง ความสนใจของชาวบ้านที่โชคชัยจึงไม่ได้อยู่ที่เลี้ยงแล้วได้ปลากี่ตัว แต่อยู่ที่วันนี้จะมีรายได้เข้ามาที่บาท ต้องใช้จ่ายเท่าไร มีความเป็นสังคมเมืองอยู่ในพื้นที่นั้น ปัญหาของท้องถิ่นจึงแตกต่างจากนาจะหลวย ประเด็นของพื้นที่นาจะหลวย คือ ทำอย่างไรให้ชาวบ้านมีกิน ไม่ใช่หากินจากธรรมชาติ เป็นการหากิน ไม่ใช่หาอยู่หากินแต่ต้องหากิน ของโชคชัยปัญหาท้องถิ่นอยู่ที่ประเด็นจริยธรรมและคุณธรรมของคน ความเห็นแก่ตัว เล่ห์เหลี่ยม สภาพท้องถิ่นมีส่วนในการกำหนดประเด็น ความรู้ กระบวนการและวิธีการที่โรงเรียนเลือกดำเนินการการจัดหลักสูตรท้องถิ่น

แผนภูมิที่ 2 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็ก

จากการสำรวจจะค้นหาวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้มาเป็นวิทยากร เข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน โดยการนำเด็กไปเรียนที่บ้านของวิทยากร หรือให้วิทยากรมาสอนที่โรงเรียน จากนั้นถ้าเป็นไปได้หรือที่หลายโรงเรียนทำได้ ก็คือ จัดกิจกรรมขึ้นมาในโรงเรียน มีการเรียนเรื่องจักรสาน มีการเรียนเรื่องทอผ้า ฯลฯ ในโรงเรียน แล้วประเมินผลทางการศึกษา ยังไม่ใช้คำว่า ผลสัมฤทธิ์ เพราะหลักสูตรแบบนี้วัดผลสัมฤทธิ์ยาก น่าจะเป็นการประเมินโดยชาวบ้านหรือชุมชนหรือโดยครู

ที่ดำเนินการ โดยการประเมินน่าจะอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนที่จัดขึ้นนั่นเอง การจัดหลักสูตรท้องถิ่นตามนโยบายหรือตามคำสั่ง มีแนวโน้มที่ทำกันในรูปแบบนี้ หรือทำเต็มที่ได้แบบนี้ กรณีโรงเรียนนำร่องหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นของ สปช. ใน 5 จังหวัดทำแบบนี้ ผลจากความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเข้าสู่ระบบหรือกรอบของโรงเรียนไม่ถึงชาวบ้านหรือชุมชนโดยตรง อาจจะได้รับผลโดยอ้อม เรียกว่าเป็น “ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเด็ก ” โดยกระบวนการของหลักสูตรท้องถิ่นหรือเอาความรู้ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน ถ้าทำโดยนโยบายกำหนดส่วนใหญ่จะทำออกมาในรูปวิทยากรท้องถิ่น สร้างกิจกรรมรองรับการเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กจะทำอยู่ในโรงเรียน เป้าหมาย คือ เด็กและหลักสูตรท้องถิ่นเป็นสำคัญ ไม่ระบุว่าประสิทธิภาพของโรงเรียนไหนเป็นแบบนี้ เนื่องจากไม่สามารถระบุให้ชัด เพราะการดำเนินงานในรูปกระบวนการมีการปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหว มีพัฒนาการของตัวเองทุกคนและทุกโรงเรียน ไม่ได้หยุดนิ่ง

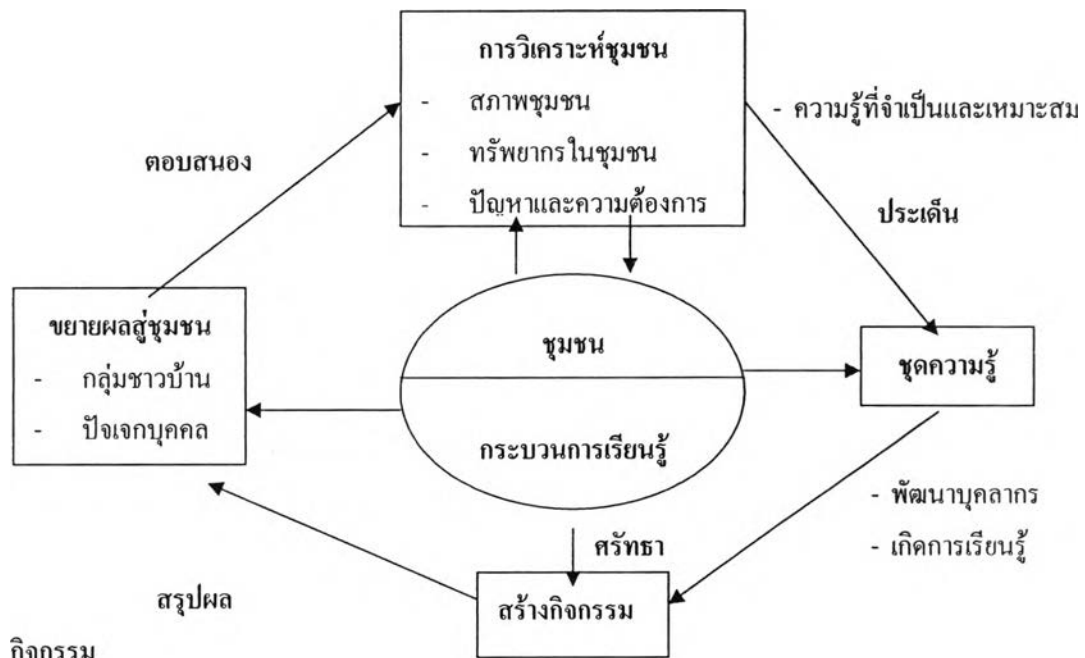
รูปแบบที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กเพื่อชุมชน ชุมชนหรือท้องถิ่นหรือครูทำด้วยใจรัก ด้วยสำนึก ริเริ่มด้วยตนเอง เช่น กรณีของอาจารย์สุรัชย์ พันโสริ อาจารย์คำตัน เดชผล อาจารย์สง่า ศรีหนู เป็นต้น ริเริ่มดำเนินการเองโดยไม่มีใครสั่งให้ทำ คิดเองทำเองจากจิตวิญญาณของความรักท้องถิ่น จะเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีบทบาทสูง เด็กและชุมชนเป็นแกนกลางของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ในกระบวนการแบบที่ 2 การดำเนินงานจะมี การวิเคราะห์ชุมชนประเด็นที่พูดถึงการวิเคราะห์ชุมชน คือ ดูว่าสภาพชุมชนเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการอะไร ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมีอะไรบ้าง มีผลผลิตอะไร มีสัตว์เลี้ยง มีรายได้ มีป่า ฯลฯ สืบถามข้อมูล วิเคราะห์ชุมชนเพื่อดูศักยภาพและข้อจำกัดที่ชุมชนนั้นมีอยู่ มีคนเก่งเรื่องผสมพันธุ์ปลา มีคนเก่งเรื่องปั้นหมอดินปั้นไห มีคนเก่งเรื่องทอผ้า อยู่ที่ไหนเป็นใคร เป็นการสำรวจศักยภาพ สำรวจทรัพยากร สำรวจปัญหา สำรวจความต้องการ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัดของชุมชน ขั้นการวิเคราะห์ชุมชนจำเป็นต้องกระทำให้เสร็จก่อนจึงจะตัดสินใจดำเนินการในขั้นต่อไป เพราะเราต้องมีข้อมูลสำหรับการจัดการกระบวนการ

ขั้นตอนแรกจะเชื่อมโยงถึงตัวความรู้ที่จำเป็นซึ่งจะชี้ออกมาเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็นๆ ไป อาจารย์คำตัน เดชผล ส่งครูและผู้นำชุมชนไปเรียนรู้การผสมพันธุ์ปลา การเพาะเห็ด และอื่นๆ เพื่อนำความรู้ที่กลับเข้ามาใช้ในโรงเรียน อาจารย์คำตันเน้นว่า ศรัทธามีความสำคัญ ทำอย่างไรให้ชาวบ้านมั่นใจในตัวครูว่าจะเป็นผู้นำความรู้ใหม่ๆ หรือความรู้ที่ตอบสนองชีวิตเขาได้เข้ามาในโรงเรียน มาสร้างกิจกรรมในโรงเรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ สร้างโรงผสมพันธุ์ปลาขึ้นมาทดลองผสม สร้างเครื่องอัดอิฐดินซีเมนต์ขึ้นมาเพื่อมาเรียนกัน สร้างกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ ที่มีครู ผู้นำและเด็กมาร่วมกัน อิฐที่อัดออกมาเป็นก้อนก็ขายได้ ทุกโรงเรียนที่ดำเนินการจึงเน้นกิจกรรมลักษณะนี้ เพื่อให้มีรายได้หมุนเวียนกลับมาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมครั้งต่อไป

เรียกว่า เป็นกิจกรรมที่พึ่งตัวเองได้ และกิจกรรมนี้นำไปสู่การพัฒนาความรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ

สุดท้ายที่ปฏิเสธไม่ได้ ก็คือ ความรู้ที่พัฒนาขึ้นมาจากการเรียนรู้ มีเรื่องของเทคนิควิทยาอยู่ด้วย พ่อสุข ชนะชัย บอกว่าเรื่องเลี้ยงปลา ผสมพันธุ์ปลา ที่เป็นความรู้ของตนเองนั้นเป็นเรื่องเล็กๆ เรื่องหนึ่ง เป็นเพียงความรู้ด้านเทคนิควิทยาท่านั้น แต่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวพ่อสุขเองมีมากมายหลายด้าน ความรู้ด้านเทคนิควิทยาเป็นเรื่องที่จำเป็น เทคนิคการผสมพันธุ์ปลา เทคนิคการเลี้ยงไส้เดือน เทคนิคการเลี้ยงไก่พื้นบ้านและการรักษาไก่พื้นบ้าน เป็นเทคนิควิทยาที่ตรวจสอบโดยการปฏิบัติในชุมชนนั้นแล้ว สรุปผลว่าใช้ได้ ก็เริ่มขยายผลไปสู่ชุมชน การขยายผลที่ทำได้จะมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 เข้าไปทางกลุ่มหรือองค์กรของชุมชน และแบบที่ 2 คือ ส่งเสริมตัวบุคคลหรือรายครอบครัว

แผนภูมิที่ 3 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กเพื่อชุมชน

กิจกรรม

1. เกษตรกรรม 2. กองทุน - ออมทรัพย์ 3. ธุรกิจ - หัตถกรรม - อุตสาหกรรม 4. สมุนไพร 5. สิ่งแวดล้อม	1. กิจกรรมในโรงเรียน 2. เรียนรู้จากการปฏิบัติ 3. พัฒนา องค์ความรู้ 4. พัฒนาเทคนิควิทยา 5. พัฒนา การพึ่งตนเอง

การขยายผลผ่าน บทบาทขององค์กรจะมีความสำคัญมากกว่า การให้กับปัจเจกหรือการส่งเสริมตัวบุคคล คือ ส่งเสริมชาวบ้านเป็นคณา หรือเป็นครอบครัวไป ไม่ได้ชี้ขาดว่าถ้าส่งเสริมบุคคลจะล้มเหลวหรือส่งเสริมเป็นกลุ่มจะดีกว่า ส่วนใหญ่การปฏิบัติการขยายผลน่าจะผ่านกระบวนการให้ชาวบ้านรวมกลุ่มหรือมีการจัดการภายในชุมชนเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมพัฒนาตนเอง

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กเพื่อชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการ คือ เด็ก ครู และผู้นำชุมชนได้เรียนรู้ ได้ลงมือทำ เมื่อผู้นำชุมชนลงมือกระทำจะหมายถึง เป็นอาชีพ ทำแล้วต้องเลี้ยงชีพได้และช่วยให้โรงเรียนได้มีโอกาสถ่วงน้ำหนักความรู้ชุดๆ นั้น ว่า มีความเหมาะสมสอดคล้องผ่านการปฏิบัติในโรงเรียนและพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็น เพราะในความคิดของชาวบ้านนั้น คำพูดหรือการบรรยายก่อให้เกิดความเข้าใจยาก ต้องลงมือทำจริง เห็นเป็นรูปธรรมจริงๆ เป็นการเรียนรู้เชิงประจักษ์ จึงจะยอมรับความรู้ชุดนั้นหรือทางเลือกนั้น ซึ่งประสบการณ์ของอาจารย์ธวัช เหล่าชุมพล ก็อยู่ในกระบวนการแบบนี้ แม้ว่าน้ำหนักค่อนข้างหนักไปทางชุมชนมากก็ตาม เด็กของอาจารย์ธวัชก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นด้วย

ประสบการณ์ของบางโรงเรียนจะคาบเกี่ยวระหว่างรูปแบบที่ 1 และ 2 หากท้องถิ่นเป็นฝ่ายเริ่มต้นจะมีแนวโน้มออกมาเป็นแบบที่ 2 คือ กระบวนการเพื่อเด็กเพื่อชุมชนจะพูดถึงการพัฒนาชุมชนด้วย แต่ถ้ากรอบนโยบาย ความตั้งใจมาจากโรงเรียน จากการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรแล้วจะออกมาในรูปแบบที่ 1 ที่เริ่มต้นมีเด็กและหลักสูตรเป็นแกนกลาง แล้วดำเนินการเพื่อให้ความรู้ในท้องถิ่น ทั้ง 2 รูปแบบนี้จะเคลื่อนไปเคลื่อนมา บางเรื่องบางประเด็นอาจจะต้องผสมผสานทั้ง 2 แบบ และต้องขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ประเด็นสุดท้าย ไม่ว่าเราจะมีกิจกรรมอะไรในการจัดกระบวนการเรียนรู้ก็ตาม เรายังอยู่ในบทบาทของนักการศึกษา กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นทั้งในโรงเรียนและชุมชน เช่น การออมทรัพย์ การเกษตรทางเลือก ธุรกิจ - อุตสาหกรรม - หัตถกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและที่ดินทำกิน กิจกรรมเหล่านี้เป็นเพียงรูปธรรมในทางปฏิบัติของการเรียนรู้ ไม่มีครูคนไหนมีบทบาทหลักเป็นผู้เลี้ยงปลา ครูเป็นผู้เริ่มต้นให้เด็กเป็นผู้ทำกิจกรรม กิจกรรมเป็นเครื่องมือเป็นวิธีการเป็นรูปธรรมของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อยกระดับความรู้ความเข้าใจให้กับเด็กและชาวบ้านในชุมชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่มีทั้ง 2 รูปแบบนั้นเป็นวิธีการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปปฏิบัติใช้ ซึ่งในรูปแบบแรกเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็ก ที่ทำกันในโรงเรียน ชาวบ้านไม่ได้รับประโยชน์อะไรด้วย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นในลักษณะของวิทยากรท้องถิ่น โรงเรียนสร้างกิจกรรมเข้ามารองรับให้นักเรียนปฏิบัติกัน ซึ่งวิธีการนี้เป็นลักษณะของโรงเรียนแบบก้าวหน้าหรือพัฒนาการ ยังไม่จัดเป็นโรงเรียนชุมชน แต่ในอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเด็กเพื่อชุมชน จะมีการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน สภาพชุมชน มีการสำรวจความต้องการของคนในชุมชน มีการทำงานร่วมกันทั้งระหว่างครูและเด็กในโรงเรียนและคนในชุมชน ทั้งสร้างกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการในชุมชน ให้ความรู้กับคนในชุมชนได้ แก้ปัญหาได้จริงเพราะได้ทดลองมาแล้วในโรงเรียน ซึ่งวิธีการนี้จึงจะถือว่าเป็นวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของโรงเรียนชุมชนด้านหลักสูตรชุมชนศูนย์กลางอย่างแท้จริง

ตอนที่ 3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนและ การบริหารจัดการศึกษาของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนและการบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในหลายมาตราว่า การจัดการศึกษาที่ยึดหลักให้สังคม ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการศึกษา ให้มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ชุมชนจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปของศูนย์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ให้มีการประสานความร่วมมือกับชุมชนกับทุกฝ่าย ให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนและให้ชุมชนระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณมาใช้เพื่อจัดการศึกษา ฯลฯ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป เรื่อง

หลักการจัดการศึกษา ในมาตรา 8 ว่า

การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา...

กระบวนการจัดการศึกษา ในมาตรา 9 ว่า

การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้...

2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่เขตการศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น...
5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา เรื่อง

สิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรา 12 ว่า

นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

สิทธิประโยชน์ในการสนับสนุนหรือจัดการศึกษา ในมาตรา 14 ว่า

บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

1. การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ
2. เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด
3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

หมวด 3 ระบบการศึกษา เรื่อง

รูปแบบการจัดการศึกษา ในมาตรา 15 ว่า

... สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ (คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย) และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์ทำงาน

การจัดอาชีวศึกษา การอบรมวิชาชีพ ในมาตรา 20 ว่า

การจัดอาชีวศึกษา การอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาเอกชน สถานประกอบการหรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญ ในมาตรา 21 ว่า

กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ...

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา เรื่อง

การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ ในมาตรา 24 ว่า

การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปนี้...

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือระหว่างบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ภายในชุมชน ในมาตรา 29 ว่า

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา

ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ เรื่อง

เขตพื้นที่การศึกษา ในมาตรา 37 ว่า

การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากรเป็นหลักและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย...

คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ในมาตรา 38 ว่า

ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่ศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา รวมทั้งพิจารณาการจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา ประสานส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย รวมทั้งการกำกับดูแลหน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การศึกษา

คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการ ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในมาตรา 40 ว่า

ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา

ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ...

ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่อง
สิทธิในการจัดการศึกษา ในมาตรา 41 ว่า

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตาม
ความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม ในมาตรา 42 ว่า

ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม ในการจัดการศึกษาของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งเสนอแนะการ
จัดสรรงบประมาณอุดหนุนในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เรื่อง
การระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ในมาตรา 57 ว่า

ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าว
มาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัด
การศึกษา

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เรื่อง
การระดมทรัพยากรและการลงทุน ในมาตรา 58 ว่า

ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กร-
วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา

การจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษา ในมาตรา 61 ว่า

ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน
องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นตามความเหมาะสมและความ
จำเป็น

จากแนวคิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามมาตราที่กล่าวมาข้างต้น
แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่เกิดจากการ
ผสมผสานกันระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดย

มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสังคมและชุมชนในการจัดการศึกษาในรูปแบบการจัดการและการบริหารเขตพื้นที่การศึกษาที่ต้องการที่จะกระจายอำนาจลงไปสู่ท้องถิ่น ในรูปแบบของทั้งคณะกรรมการต่างๆ นอกจากนั้นยังจัดให้มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากรัฐ เอกชน และชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา การให้สิทธิของสังคมและชุมชนมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือการฝึกวิชาชีพ ฝึกอบรมเฉพาะทาง และการที่รัฐจะต้องส่งเสริมและผลักดันให้ชุมชนจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปของศูนย์การเรียนรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ให้มีการประสานความร่วมมือกับชุมชนกับทุกฝ่าย และให้สถานศึกษาร่วมกับชุมชนส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน

ตอนที่ 4 โครงสร้างการบริหารเขตพื้นที่การศึกษาที่สัมพันธ์กับแนวคิดโรงเรียนชุมชน

เนื่องจากแนวคิดโรงเรียนชุมชนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการทำงานจากหลายๆ หน่วยงานและในปัจจุบันการบริหารงานของโรงเรียนในท้องถิ่นก็มีความสัมพันธ์กับการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 38 ในเรื่องเกี่ยวกับคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา ในที่นี้จึงขออธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของการบริหารเขตพื้นที่ศึกษากับแนวคิดโรงเรียนชุมชน (สำนักปฏิรูปการศึกษา , 2545 : 19-38) ดังนี้

โครงสร้างการบริหารเขตพื้นที่การศึกษา

องค์ประกอบของการบริหารงานตาม โครงสร้างเขตพื้นที่การศึกษา มีดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นองค์กรรองรับภาระงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และประสาน ส่งเสริมงานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาในแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานี้มีผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชา มีอำนาจต่อไปนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาและมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย แผนพัฒนาการอุดมศึกษาและความต้องการของท้องถิ่น
2. วิเคราะห์การจัดตั้งและจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และทำหน้าที่กำกับ ตรวจสอบ ติดตาม เร่งรัดการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษาดังกล่าว

3. ประสานส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. ส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาเพื่อคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษ รวมทั้งประสานหน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การศึกษา

5. กำกับ ดูแล ติดตามและประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัยในเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพื้นที่การศึกษา

6. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

7. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดและพัฒนาศึกษา

8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และพัฒนาศึกษา ศาสนา ศิลปะ และส่งเสริมวัฒนธรรมในเขตพื้นที่การศึกษา

10. ประสานส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการ อนุกรรมการและคณะกรรมการด้านการศึกษา

11. ประสานการปฏิบัติงานราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานตัวแทนกระทรวงศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ในกรณีที่ต้องมีกิจกรรมร่วมหรือเป็นตัวแทนการดำเนินการหรือประชุมในจังหวัด โดยให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเมืองทำหน้าที่เป็นตัวแทนประสานกับเขตพื้นที่การศึกษาอื่นในจังหวัดเดียวกัน ส่วนการดำเนินกิจกรรมในระดับอำเภอ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งอยู่ในเขตอำเภอนั้นทำหน้าที่แทน...

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแบ่งส่วนงานออกเป็น 8 กลุ่มงาน แต่ละกลุ่มงานมีหัวหน้ากลุ่มงานเป็นผู้รับผิดชอบ ได้แก่

1. กลุ่มงานอำนวยการ
2. กลุ่มงานบุคลากร
3. กลุ่มงานนโยบายและแผน
4. กลุ่มงานส่งเสริมการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. กลุ่มงานส่งเสริมการศึกษาเอกชน
6. กลุ่มงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

7. กลุ่มงานส่งเสริมพลานามัย และกิจการพิเศษ
8. หน่วยนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา

ลักษณะงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการโรงเรียนชุมชน

งานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นงานกำกับดูแล และประสาน ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามนโยบาย กฎเกณฑ์ มาตรฐานและเป้าหมายที่กำหนดไว้ ลักษณะงานจึงมิใช่งานควบคุมบังคับบัญชา ดังนั้นลักษณะการทำงานของแต่ละกลุ่มงานโดยทั่วไปให้เป็น ดังนี้...

3. งานประสานงาน – จำแนกเป็น การประสานงานระหว่างหน่วยงานภายในเขตพื้นที่การศึกษา และการประสานงานระหว่างเขตพื้นที่การศึกษากับหน่วยงานภายนอกเขตพื้นที่การศึกษา (หน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคท้องถิ่นและเขตพื้นที่การศึกษาอื่น) การประสานงานนี้ อาจเป็น ทั้งแนวดิ่งหรือแนวราบ ทั้งนี้ระบบประสานงานต้องมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

4. งานประชาสัมพันธ์ - ประกอบด้วยการประชาสัมพันธ์ภายในและภายนอกองค์กร ทั้งของเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษา เพื่อให้บุคลากรในองค์กรและสาธารณชนได้รับรู้รับทราบ และเข้าใจร่วมกัน

5. งานส่งเสริมสนับสนุน - ประกอบด้วยการส่งเสริมการศึกษาเอกชน การส่งเสริม สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา การพัฒนาสมรรถนะการบริหารของสถานศึกษา การสนับสนุนการพัฒนาด้านงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การพัฒนาบุคลากร หรือการพัฒนาด้านวิชาการ เป็นต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจสนับสนุนการบริหารการเงินการบัญชีของสถานศึกษาขนาดเล็กที่ไม่สามารถจ้างเจ้าหน้าที่การเงินการบัญชีเป็นการเฉพาะได้ งานส่งเสริมสนับสนุนยังรวมไปถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหของสถานศึกษาด้วย เช่น กรณีเกิดภัยธรรมชาติ การขาดแคลนครู การขาดแคลนวัสดุครุภัณฑ์หรืออุปกรณ์ที่จำเป็น

6. งานประกันโอกาสในการศึกษา - เขตพื้นที่การศึกษาต้องประกันให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งรวมไปถึง การรับนักเรียน ระบบทะเบียนผู้เรียน ระบบการเทียบโอน เป็นต้น

7. งานอำนวยความสะดวกและติดตามตรวจสอบ - ทั้งภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงาน เกี่ยวข้องกับการบริหารการเงิน การบัญชี การโอนเบิกจ่าย ระบบการจัดซื้อจัดจ้างและการพัสดุ

8. งานนโยบาย แผน และการจัดทำงบประมาณ - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดูแลงาน วิเคราะห์ การจัดทำแผนกลยุทธ์ การส่งเสริมให้สถานศึกษาทำแผนกลยุทธ์ การจัดทำงบประมาณ และแผนดำเนินการประจำปี เป็นต้น

9. งานสนับสนุนการประชุมของคณะกรรมการ และอนุกรรมการต่างๆ

10. งานพัฒนาการบริหาร - ได้แก่ การปรับระบบการบริหารจัดการ การพัฒนาประสิทธิภาพของกระบวนการทำงาน การประกันคุณภาพ การสร้างคุณค่าและวัฒนธรรมการทำงานที่ดี

11. งานพัฒนาโครงการ - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจจัดทำโครงการที่จำเป็นต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา เช่น การจัดทำโครงการป้องกันและกำจัดยาเสพติดในโรงเรียน การจัดทำห้องสมุดเคลื่อนที่ โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการส่งเสริมศิลปกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษา

ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการบริหารเขตพื้นที่การศึกษา

เขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยบริหารซึ่งรัฐกำหนดให้กำกับดูแลการศึกษา และประสานส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งภายในเขตพื้นที่ดังกล่าวนี้มีผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน ได้แก่

1. กรรมการ ผู้บริหารสำนักงานและบุคลากรประจำเขตพื้นที่การศึกษา
2. สถานศึกษาและหน่วยงานการศึกษาอื่นซึ่งรวมถึงผู้บริหารครูและบุคลากรของหน่วยงาน
3. หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานเอกชนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
4. ชุมชนและประชาชนที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ตามที่กฎหมายกำหนดคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย “ ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ”

(มาตรา 38 พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545)

กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจดังต่อไปนี้

1. กำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา คือ ดูแลให้ทุกสถานศึกษาดังกล่าวจัดบริการการศึกษาในขอบเขตความรับผิดชอบของตนให้เป็นไปตามนโยบายกฎระเบียบ เกณฑ์ หรือมาตรฐานที่รัฐกำหนด
2. พิจารณาการจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา ซึ่งในที่นี้หมายถึงสถานศึกษาซึ่งรัฐเป็นผู้ดูแลเป็นหลักเพื่อให้แต่ละสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คู่คุณค่า
3. ประสานส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามแนวคิดการจัดการศึกษาเสรี ซึ่งเอกชนมีสิทธิในการจัดการศึกษาได้ แต่อย่างไรก็ตาม รัฐยังอาจต้องเข้าไปมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเอกชนที่ยังหย่อนหรือด้อยคุณภาพสามารถพัฒนายกระดับของตนได้อย่างเหมาะสม

4. ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญ และนับวันบทบาทจะยิ่งมากขึ้นในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากการศึกษาต้องเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน มีคุณภาพและสอดคล้องกับนโยบายของประเทศ รัฐก็ต้องมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสม และได้มาตรฐานด้วย เขตพื้นที่การศึกษาจึงได้รับมอบหมายหน้าที่ในส่วนนี้

5. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เนื่องจากการจัดการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในสถานศึกษาอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่มีรูปแบบที่หลากหลาย และบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรต่างๆ ในเขตพื้นที่ก็มีสิทธิจัดการศึกษาด้วยเช่นกัน ดังนั้นเขตพื้นที่การศึกษาจึงมีภาระในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคลและองค์กรต่างๆ ดังกล่าว ให้สอดคล้องกับหลักการที่ว่า “ การศึกษาเพื่อทุกคน และทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการศึกษา ” ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยรวม

6. ประสาน ส่งเสริมงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม เนื่องจากรัฐออกกฎหมายแยกองค์กรที่รับผิดชอบงานด้านศาสนาและวัฒนธรรมออกไปจัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรม แต่การศึกษาที่มีคุณภาพต้องบูรณาการองค์ความรู้และกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีต่อทรัพยากรบุคคลของชาติ ประกอบด้วยกิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรมซึ่งเน้นวิถีของคนไทย จำเป็นที่หน่วยงานของรัฐประสานต้องร่วมมือกันเป็นองค์กรรวม เขตพื้นที่การศึกษาซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติในพื้นที่จึงต้องรับผิดชอบในงานด้านนี้ด้วย

7. แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน และปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ข้างต้น

คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามข้อเสนอของสำนักปฏิรูปการศึกษา มีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี แต่ไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน จำนวนไม่เกิน 15 คน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

- ผู้แทนองค์กรชุมชน
- ผู้แทนองค์กรเอกชน
- ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพครู
- ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพบริหารการศึกษา
- ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม
- ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ

สถานศึกษาและหน่วยงานการศึกษาอื่น

ส่วนหน่วยงานการศึกษาอื่นอาจมีโครงสร้างแตกต่างกันตามงาน แต่โครงสร้างการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาดำกว่าระดับปริญญา และผู้อำนวยการสถานศึกษา

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาดำกว่าระดับปริญญา มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมงานวิชาการของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบ การขอจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปและเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณของสถานศึกษา
4. ส่งเสริมการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่นของสถานศึกษา
5. ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา และส่งเสริมให้มีการดูแล บำรุงรักษา พัฒนา ใช้ และจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา
6. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและการประเมินคุณภาพจากหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา
7. ประสาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ในสถานศึกษาและระหว่างสถานศึกษาชุมชนท้องถิ่น
8. ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้บริหารสถานศึกษาในกิจการที่เกี่ยวกับสถานศึกษา
9. มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาสำหรับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษาและคณะมีหน้าที่ ดังนี้
  1. วิเคราะห์และจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของเขตพื้นที่การศึกษา
  2. ประสานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  3. จัดการเรียนการสอน จัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน
  4. ขอจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปและงบลงทุนของสถานศึกษาและรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา
  5. กำกับติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน การพิจารณาความดีความชอบ การพัฒนาและดำเนินการทางวินัยต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา

6. ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครอง ดูแล บำรุงรักษา พัฒนา ใช้ และจัดหาประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา

7. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้ความร่วมมือในการประเมินคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา รายงานผลการประเมินต่อคณะกรรมการสถานศึกษา และดำเนินการแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง

8. ส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และเสริมสร้างความสัมพันธ์กับสถานศึกษา และสถาบันอื่นในชุมชนและท้องถิ่น

หน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนอื่น

หน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเขตพื้นที่การศึกษา หมายถึง ส่วนราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานเอกชนซึ่งมีที่ทำการหรือมีบทบาทหน้าที่ในเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานเหล่านี้มิได้สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาแต่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกัน จำเป็นต้องประสานงานกัน เช่น ที่ทำการจังหวัด อำเภอหรือเทศบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบล สถานพยาบาล สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์การเรียน สถานศึกษาซึ่งไม่อยู่ในกำกับของเขตพื้นที่การศึกษา สมาคมผู้ปกครองและครู และชมรมหรือสมาคมศิษย์เก่าของโรงเรียน เป็นต้น

ชุมชนและประชาชน

ชุมชนและประชาชนที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานของเขตพื้นที่การศึกษาได้ในหลายฐานะ เช่น ในฐานะผู้รับประโยชน์จากการจัดการศึกษา ผู้ร่วมเป็นกรรมการ ผู้ให้ข้อเสนอแนะ ผู้สนับสนุน ทรัพยากร ผู้กำกับดูแล ผู้ติดตามประเมินผล เป็นต้น การสนับสนุนบทบาทของชุมชนและประชาชนในการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาจึงถือเป็นประโยชน์ร่วมกันของเขตพื้นที่การศึกษาและประชาชน ซึ่งนำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวมในที่สุด

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นหน่วยสนับสนุน ส่งเสริม และกำกับการปฏิบัติในพื้นที่ เพราะอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติการหรือดำเนินการให้เกิดผลจริงนั้น อยู่ที่สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาอื่น

แต่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อาจมีภาระงานในเชิงปฏิบัติเฉพาะที่ไม่มีหน่วยปฏิบัติใดดูแลโดยตรงหรือไม่คุ้มที่จะตั้งหน่วยปฏิบัติมารับผิดชอบโดยตรงเท่านั้นยกตัวอย่าง เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะไม่ไปให้บริการการศึกษาขั้นพื้นฐานเอง เพราะมีสถานศึกษารับผิดชอบดูแล

อยู่แล้ว แต่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอาจมีหน่วยงานในสำนักงานเพื่อรับผิดชอบการส่งเสริม สนับสนุนหรือเผยแพร่การจัดบริการหรือจัดการศึกษาของหน่วยงานหรือสถาบันที่อยู่ในชุมชนที่ กฎหมายได้ให้อำนาจในการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ของตนได้ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของการบริหารเขตพื้นที่ศึกษากับ การดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนเป็นไปในลักษณะส่งเสริม สนับสนุน และควบคุมการทำงานของ โรงเรียนชุมชน โดยที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะทำหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือ โรงเรียน ชุมชนทั้ง การจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปและตรวจสอบการใช้เงิน การประสาน ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในชุมชน การประสานการระดมทรัพยากรด้าน ต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคลเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนา การศึกษาในท้องถิ่น การ ประสานส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบันอื่นที่ไม่ใช่โรงเรียนเพื่อมีรูปแบบการจัดที่ หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การประสานส่งเสริมการดำเนินงานของ คณะกรรมการ อนุกรรมการและคณะกรรมการด้านการศึกษาโดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในรูปแบบ คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการอื่นๆ หรือในรูปแบบผู้ให้ข้อเสนอแนะ ผู้สนับสนุนทรัพยากร ผู้กำกับดูแล ผู้ติดตามประเมินผล

ตอนที่ 5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ที่เกี่ยวข้องกับการจัด การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

โอวาท สุทธนารักษ์ (2545) กล่าวใน “ บทเรียนจากหมู่บ้าน : แนวทางในการจัด การศึกษานอกโรงเรียนและอัยชาติย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ” ถึง แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ชุมชนและโรงเรียนชุมชน ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้กำหนด “ วิสัยทัศน์ร่วม ของการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต 20 ปี ” ดังนี้

การพัฒนาประเทศไทยจะยึดหลัก “ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ” ให้การพัฒนา อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุผลนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สามารถพึ่งตนเองมีภูมิคุ้มกันและรู้ทันโลก คนไทยส่วน ใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดีมีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่

ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของสังคมไทย ....

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2544 : 15)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดให้ “ การเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง ” เป็นพันธกิจที่สำคัญประการหนึ่งในการบรรลุวิสัยทัศน์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และการคุ้มครองทางสังคม มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ

ปรับปรุงการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่นสามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยเพิ่มเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น รวมทั้งเนื้อหาสาระทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อย่างแท้จริงและสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพ และความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2544 : 42)

นอกจากนี้ในยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่เน้นหลักการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ และชุมชนที่น่าอยู่ ที่อาศัยน่าอยู่ ความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนในสังคม ดังนี้

1. พัฒนาระบบการชุมชนเข้มแข็งให้เกิดพลังของคนในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา แก้ไขปัญหา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นรากฐานที่มั่นคงของสังคม โดย

1.1 ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนและประชาสังคม อาศัยกลุ่มแกนวิद्यากรกระบวนการจากทุกภาคส่วน จัดให้มีเวทีสร้างความเข้าใจ เรียนรู้และดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ควบคู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้คนในชุมชนได้รับการศึกษาพื้นฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ได้รับการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการและปฏิบัติเป็นอาชีพได้ ตลอดจนสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เท่าทันโลก

1.2 ค้นหาศักยภาพของชุมชน ให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเป็นแกนประสานรวบรวมองค์ความรู้ในพื้นที่ ทำวิจัยร่วมกับชุมชน เพื่อจัดทำแผนที่การตั้งถิ่นฐานแสดงทุนทางสังคม

เศรษฐกิจและทรัพยากรควบคู่กับการสร้างฐานข้อมูลและจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของชุมชน

1.3 สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ที่นำศักยภาพปัญหาวิเคราะห์ กำหนดกิจกรรมดำเนินงานตามความสามารถของชุมชนและพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก อาทิ เงินหมุนเวียนในชุมชนที่ชุมชนบริหารจัดการเองได้ เสริมหนุนด้วยทรัพยากรจากแหล่งภายนอกในส่วนที่เกิดขีดความสามารถของชุมชน

1.4 ให้มีการติดตามประเมินผลการพัฒนาโดยชุมชน ร่วมกับภาคีการพัฒนา จัดให้มีเวที แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นร่วมกันสรุปทริเียนและปรับระบบข้อมูลพื้นฐาน และตัวชี้วัดการพัฒนาของชุมชนให้ทันสมัยเป็นระยะๆ

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2544 : 52)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 กำหนดให้พัฒนาเมืองนำอยู่ และชุมชนนำอยู่ตามศักยภาพ ความพร้อมอย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรม ค่านิยม และความต้องการของคนในสังคม โดย

“ ... พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่สั่งสมมานาน มีการปรับใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม สามารถเชื่อมโยงกับการผลิตในสาขาต่างๆ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยส่งเสริมให้มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงทั่วถึงกัน รวมถึงสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม และถ่ายทอดเชื่อมโยงสู่ชุมชนให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง ”

(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2544 : 53)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้การศึกษาชุมชน ในลักษณะของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้การเรียนรู้เป็นทั้งการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่ทันโลก และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย โดยการปรับปรุงการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่นและสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและสถาบันศาสนามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อทางเลือกที่หลากหลาย และการตอบสนองความต้องการของคนในแต่ละพื้นที่

นอกจากนั้นยังเน้นให้โรงเรียนในท้องถิ่นทำการศึกษาวิจัยชุมชน ทำแผนที่ในชุมชนเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ แล้วโรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนชุมชนและให้มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงถึงกัน รวมถึงสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้วย

ตอนที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ก่อนการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนและชุมชนทั้ง 3 แห่งตามขนาดของโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนสุพรรณภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โรงเรียนขนาดกลาง คือ โรงเรียนวัดไทรใหญ่ (นนทพิวากรราษฎร์บำรุง) อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนวัดบางน้อย (แจ่มประชานุกูล) อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อให้เข้าใจบริบทของสิ่งแวดล้อมแต่ละโรงเรียนมากขึ้น โดยมุ่งศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ความเป็นมาของโรงเรียน
- 1.2 สภาพทั่วไปของโรงเรียน
- 1.3 งบประมาณที่โรงเรียนได้รับจากแหล่งต่างๆ
- 1.4 อาคารสถานที่ของโรงเรียน
- 1.5 สภาพชุมชนรอบโรงเรียน

โดยข้อมูลที่ศึกษานำมาจากเอกสารเหล่านี้

โรงเรียนขนาดใหญ่ ได้แก่

- แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2547 โรงเรียนสุพรรณภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1

- ธรรมนูญโรงเรียน ปีการศึกษา 2545 - 2547 โรงเรียนสุพรรณภูมิ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองสุพรรณบุรี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี

- รายงานการประเมินตนเองประจำปี ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนสุพรรณภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนขนาดกลาง ได้แก่

- แผนกลยุทธ์จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดไทรใหญ่ พ.ศ. 2545 – 2549

- รายงานการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการปฏิรูปทั้งโรงเรียนปี 2544 ของโรงเรียนวัดไทรใหญ่ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอไทรน้อย สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

- แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2547 โรงเรียนวัดไทรใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- รายงานบรรยายสรุปองค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ปี 2548
- โครงการออกกำลังกายรวมพลคนเสือเหลือง – ฟ้าเทิดพระเกียรติ 5 ธันวาคมหาราชมาหา ราชนี องค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย
- โครงการออกกำลังกายเสริมสร้างพลังสามัคคีเพื่อสุขภาพต่อต้านยาเสพติด องค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย
- โครงการรณรงค์ป้องกันไข้เลือดออก องค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย
โรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่
- แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2546 โรงเรียนวัดบางน้อย สำนักงานประถมศึกษา อำเภอบางคนที สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม
- ธรรมนูญโรงเรียนปีการศึกษา 2545 – 2547 โรงเรียนวัดบางน้อย สำนักงานประถมศึกษาอำเภอบางคนที สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม
- รายงานบรรยายสรุปองค์การบริหารส่วนตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ปี 2547

โรงเรียนสุพรรณภูมิ (โรงเรียนขนาดใหญ่)

ความเป็นมา

โรงเรียนสุพรรณภูมิเดิมชื่อ “โรงเรียนวัดสุวรรณภูมิ” ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2465 ครั้งแรกใช้ศาลาการเปรียญวัด ไขนาวาสเป็นสถานที่เรียน จัดการสอนระดับประถมศึกษา ต่อมาย้ายมาเรียนที่ศาลาการเปรียญวัดสุวรรณภูมิ เมื่อ พ.ศ. 2485 เทศบาลเมืองสุพรรณบุรีและโรงเรียนวัดสุวรรณภูมิได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนแบบมุขกลางใต้ถุนโปร่งที่บริเวณหลังวัดและย้ายนักเรียนจากศาลาการเปรียญมาเรียนที่อาคารสร้างใหม่ สังกัดเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2487 ย้ายมาสังกัดแผนกศึกษาธิการอำเภอเมืองสุพรรณบุรี และ พ.ศ.2501 ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนปรับปรุงของอำเภอ ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนประชาสงเคราะห์ของจังหวัดฝ่ายประถมศึกษา ขึ้นอยู่กับโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค เขตการศึกษา 5 พ.ศ.2504 เปิดทำการสอนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5 – ป.7) พ.ศ.2506 ย้ายนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5 – ป.7) มาเรียนที่โรงเรียนกรรมวิธานศึกษา (เดิม) พ.ศ.2508 โรงเรียนกรรมวิธานศึกษา ย้ายไปตั้งสถานที่ใหม่ได้มอบที่ดินและอาคารเรียนทั้งหมดให้ โรงเรียนวัดสุวรรณภูมิจึงย้ายมาเรียนแทน

วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2519 กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสุพรรณภูมิ” และเมื่อ พ.ศ.2514 โรงเรียนสุพรรณภูมิ ได้ย้ายจากสังกัดกรมสามัญศึกษา มาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 จังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาค้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในปัจจุบัน

โรงเรียนได้รับแรงศรัทธาจากบุคคลทั่วไป ก่อสร้างอาคารพยาบาลและสมาคมผู้ปกครองฯ สร้างห้องสมุดไฮเทค ห้องประชุม ปรับปรุงห้องคอมพิวเตอร์ ศาลาพักผ่อน ใน พ.ศ.2540

ผู้บริหารโรงเรียนตั้งแต่เริ่มจัดตั้งโรงเรียนจนถึงปัจจุบัน มีทั้งสิ้น 9 คน สำหรับผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบัน คือ นายมณเฑียร นาคทองอินทร์ ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนสุพรรณภูมิ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2538 ถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไป

โรงเรียนสุพรรณภูมิเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่เลขที่ 71 ถนนหมื่นหาญ ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2465 มีเนื้อที่ประมาณ 15 ไร่ เปิดสอนระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนรวม 2,766 คน มีครู 109 คน นักการภารโรง 6 คน ครูจ้างสอนและครูพี่เลี้ยง 13 คน คนครัว 16 คน พนักงานขับรถ 1 คน อาคารเรียน 8 หลัง ห้องเรียน 61 ห้อง ห้องพิเศษ 14 ห้อง

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนห้องเรียนและจำนวนนักเรียน โรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2546

ระดับชั้น	จำนวนห้องเรียน	จำนวนนักเรียน		
		ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	7	92	95	187
อนุบาล 2	7	150	141	291
รวมก่อนประถม	14	242	236	478
ป.1	7	174	174	348
ป.2	8	198	181	379
ป.3	8	194	190	384
ป.4	8	189	194	383
ป.5	8	199	198	397
ป.6	8	201	196	397
รวมประถม	47	1,155	1,133	2,288
รวมทั้งสิ้น	61	1,397	1,369	2,766

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนสุพรรณภูมิ ประจำปีการศึกษา 2546

ตำแหน่ง	ชาย	หญิง	รวม
ผู้อำนวยการ	1	-	1
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	3	1	4
อาจารย์ 3	2	9	11
อาจารย์ 2	21	70	91
อาจารย์ 1	-	2	2
รวม	27	82	109

จากข้อมูลดังกล่าว โรงเรียนสุพรรณภูมิมีอัตราส่วนระหว่างจำนวนบุคลากรครุต่อนักเรียน เป็นอัตราส่วน 1 : 25.37 ซึ่งตรงกับการกำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างครุต่อนักเรียน คือ 1 : 25 ที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กำหนดไว้ ในงานวิจัย ภารกิจ โครงสร้างและอัตรากำลังของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แสดงว่าโรงเรียนสุพรรณภูมิจัดสภาพทั่วไปในห้องเรียนได้อย่างเหมาะสม

งบประมาณ

ตารางที่ 5 แสดงประมาณการรายรับโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2545

รายจ่ายจำแนกตามแผน	ปี 2545
เงินงบประมาณ	632,178.00
เงินบำรุงการศึกษา	5,360,930.63
เงินอื่นๆ (เงินบริจาคและเงินทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา)	
รวมทั้งสิ้น	5,993,108.63

ตารางที่ 6 แสดงประมาณการรายจ่ายโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2546

รายจ่ายจำแนกตามแผน	ปี 2546
1. แผนยุทธศาสตร์ด้านอาคาร สถานที่ (อาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์)	17,134
2. แผนยุทธศาสตร์ด้านบุคลากร	150,000
3. แผนยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตร และ กระบวนการเรียนการสอน	1,000,000
4. แผนยุทธศาสตร์ด้านระบบบริหาร และ การจัดการ	1,000,000
รวมทั้งสิ้น	2,150,000

จากประมาณการรายรับราย-รายจ่ายของโรงเรียนสุพรรณภูมิแสดงให้เห็นว่า ในแต่ละปีโรงเรียนจะมีประมาณรายรับสุทธิเกินดุลประมาณ 3 ล้านบาท ซึ่งประมาณการรายรับนี้ยังไม่รวมถึงเงินเงินบริจาคและเงินทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา ที่อยู่นอกประมาณการรายรับ แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนมีจุดแข็งทางการเงิน

อาคารสถานที่

โรงเรียนสุพรรณภูมิมีพื้นที่ทั้งหมด 14 ไร่ 2 งาน 10 ตารางวา มีอาคารสถานที่ ดังนี้

1. อาคารเรียน จำนวน 8 หลัง 92 ห้อง 1 หลัง
2. อาคารประกอบ มีดังนี้
  - อาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง
  - ห้องน้ำห้องส้วม 4 หลัง 58 ที่
  - เรือนเพาะชำ 1 หลัง
  - อาคารเรือนพยาบาล 1 หลัง

- อาคารห้องสมุด 1 หลัง
- อาคารร้านค้าสหกรณ์ 1 หลัง 2 ห้อง
- ศูนย์ประชาสัมพันธ์ 1 หลัง
- โรงจอดรถ 3 แห่ง
- อาคารพลศึกษา (แบดมินตัน) 1 หลัง

3. สนามกีฬา

- สนามฟุตบอล 1 สนาม
- สนามบาสเกตบอล 1 สนาม

สภาพชุมชน

โรงเรียนสุพรรณภูมิ อยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 9,013 ตร.กม. มี 9,487 ครัวเรือนในเขตเทศบาล ในปี 2546 จำนวนประชากรในเขตทั้งหมด 27,600 คน คิดเป็นชาย 13,169 คน หญิง 14,431 คน ความหนาแน่นของประชากรคิดเป็น 3,062 คน ต่อ ตร.กม.

สภาพในเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรีเป็นชุมชนเมือง การจราจรคับคั่งในเวลาเร่งด่วน สภาพชุมชนโดยรอบเป็นย่านธุรกิจประกอบการค้าขาย มีระบบสาธารณูปโภคครบถ้วน ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ โรงพยาบาล สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างดี ประชาชนร้อยละ 90 นับถือศาสนา พุทธ และมีระบบโครงสร้างพื้นฐานชุมชนค่อนข้างดี

ผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนสุพรรณภูมิส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว รับราชการและรับจ้าง ตามข้อมูลดังนี้

อาชีพผู้ปกครอง ปีการศึกษา 2546 แยกได้ ดังนี้

- รับราชการ ร้อยละ 29.41
- พนักงานรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 6.29
- นักธุรกิจค้าขาย ร้อยละ 29.45
- เกษตรกร ร้อยละ 11.49
- รับจ้าง ร้อยละ 24.08
- ไม่ได้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 0.56

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนรายได้ผู้ปกครองโรงเรียนสุพรรณภูมิ ปีการศึกษา 2546

ระดับการศึกษา	รายได้ผู้ปกครองต่อปี			รวม
	ต่ำกว่า 150,000 บาท	150,000-300,000 บาท	มากกว่า 300,000 บาท	
ป.1	208	128	12	348
ป.2	256	113	10	379
ป.3	139	209	36	384
ป.4	219	129	35	383
ป.5	215	142	40	397
ป.6	129	180	88	397
รวมประถม	1,166	901	221	2,288

จากสภาพเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดีในเขตเทศบาล จึงทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนเกือบร้อยละ 50 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 12,500 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยปี 2546 ที่กล่าวถึงเส้นบ่งชี้ภาวะความยากจน (Poverty Line) ทั้งประเทศชี้ว่า เส้นบ่งชี้ภาวะความยากจน คือ บุคคลมีเงินเดือนต่อคนน้อยกว่า 1,190 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับรายได้ส่วนใหญ่ของผู้ปกครอง แสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองและชุมชนมีฐานะทางการเงินที่ดี

โรงเรียนวัดไทรใหญ่ (โรงเรียนขนาดกลาง)

ความเป็นมา

โรงเรียนวัดไทรใหญ่เปิดทำการสอนเมื่อ ปี พ.ศ.2474 เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยประชาชนร่วมกันบริจาคโดยไม่ได้ใช้เงินของทางราชการ ปี พ.ศ.2476 ทางราชการเห็นความสำคัญ และได้ตั้งเป็นโรงเรียนประชาบาล ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาลตำบลไทรน้อย โดยเปิดสอน ป.1 – ป.4 พระครูนนททิวากร เจ้าอาวาสวัดไทรใหญ่เป็นผู้อุปการะโรงเรียน

ปี พ.ศ.2489 นางแจ็ก แสงประภา ขอความร่วมมือจากประชาชนร่วมสละทรัพย์และแรงงานสร้างอาคารเรียนถาวรเป็นครั้งแรก และเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวัดไทรใหญ่

ปี พ.ศ.2517 พระครูพิทักษ์นนทเขต เจ้าอาวาสวัดไทรใหญ่ เจ้าคณะอำเภอไทรน้อย เป็นผู้อุปการะโรงเรียนได้ขยายอาคารเรียนไปอยู่ที่ใหม่ จำนวนเนื้อที่ 12 ไร่และหาเงินสร้างอาคารเรียนแบบ 015 จำนวน 1 หลัง ปีพ.ศ.2521 ได้งบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบ 017 จำนวน 1 หลัง ปี พ.ศ.2541 ได้งบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบสปช105/2519 จำนวน 1 หลัง

ในปัจจุบันโรงเรียนวัดไทรใหญ่ มีการขยายตัวมากขึ้น จนเกิดปัญหาเรื่องอาคารสถานที่ซึ่งท่านเจ้าคุณพระมงคลนนทเขตเจ้าอาวาสวัดไทรใหญ่ได้อุปการะโรงเรียนตลอดมา ได้ขอความร่วมมือจากประชาชนร่วมสละทรัพย์สร้างอาคารเรียนแบบ สปช.2/28 พิเศษ จำนวน 39 ห้องเรียน โดยมีได้ใช้เงินงบประมาณจากทางราชการ

สภาพทั่วไป

โรงเรียนวัดไทรใหญ่ (นนททิวากรราษฎร์บำรุง) ที่ตั้ง เลขที่ 65 หมู่ 5 ถนนต้นเขือกไทรน้อย ตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี 11150 โทรศัพท์ 0-2597-1009 และ โทรสาร 0-2992-4844 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนตั้งชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2546

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน
ก่อนประถมศึกษา	210
ประถมศึกษา	1,112
รวมทั้งสิ้น	1,322 (ช. 687 ญ. 645)

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2546

ตำแหน่ง	ชาย	หญิง	รวม
ผู้บริหาร	2	-	2
ครูระดับก่อนประถม	-	2	2
ครูระดับประถม	4	26	30
บุคลากรสนับสนุน	-	3	3
รวมจำนวนครู	6	31	37

จากข้อมูลดังกล่าว โรงเรียนวัดไทรใหญ่มีอัตราส่วนระหว่างจำนวนบุคลากรครูต่อนักเรียน เป็นอัตราส่วน 1 : 36 ซึ่งสูงกว่าสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างครูต่อนักเรียน คือ 1 : 25 ที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กำหนดไว้ในงานวิจัย ภารกิจ โครงสร้างและอัตรากำลัง ของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แสดงว่าโรงเรียนวัดไทรใหญ่จัด สภาพทั่วไปในห้องเรียนได้ไม่เหมาะสมเท่าไรนัก

งบประมาณ

ตารางที่ 10 แสดงประมาณการรายรับโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2546

รายจ่ายจำแนกตามแหล่งที่มา	ปี 2546
งบประมาณจากราชการ	950,000
งบประมาณจากชุมชน (เงินบริจาคและเงินทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา)	280,000
รวมทั้งสิ้น	1,230,000

ตารางที่ 11 แสดงประมาณการรายจ่ายโรงเรียนวัดไทรใหญ่ ปีการศึกษา 2547

รายจ่ายจำแนกตามแผน	ปี 2547
1. แผนปฏิบัติงานประเภทงานประจำ	
1.1 หมวดค่าตอบแทน	571,340
1.2 หมวดค่าสาธารณูปโภค	257,950
2. แผนปฏิบัติงานประเภทงบพัฒนาคุณภาพการศึกษา	
2.1 โครงการต่างๆ 15 โครงการ	314,500
รวมทั้งสิ้น	1,143,790

จากประมาณการรายรับราย-รายจ่ายของโรงเรียนวัดไทรใหญ่แสดงให้เห็นว่า ในแต่ละปี โรงเรียนจะมีประมาณรายรับสุทธิเกินดุลประมาณเก้าหมื่นบาท แสดงให้เห็นว่า ด้วยงบจากทางรัฐ โรงเรียนไม่สามารถจะจัดโครงการกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนได้ แต่โรงเรียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจากชุมชนจึงทำให้โรงเรียนสามารถจัดโครงการกิจกรรมต่างๆ 15 โครงการได้แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและความร่วมมือจากชุมชน

อาคารสถานที่

โรงเรียนมีอาคารไม่รวม 5 หลัง แยกเป็นอาคารเรียน 3 หลัง อาคารประกอบ 2 หลัง ดังนี้

1. อาคารเรียน จำนวน 6 หลัง ดังนี้

- อาคารเรียนแบบ 015 ดัดแปลง เป็นอาคารเรียน 2 ชั้น (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6) ห้องผู้อำนวยการ ห้องผู้ช่วย 2 ห้อง ห้องการเงิน ศูนย์วิชาการ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องประชุม ห้องปฏิบัติการทางภาษา(ใช้เป็นห้องเรียนของนักเรียนชั้น ป.5/4) ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์(ใช้เป็นห้องเรียนของนักเรียนชั้น ป.6/4) ห้องสมุด ห้องพัสดุ ห้องดนตรี-นาฏศิลป์ ห้องพยาบาล
- อาคารแบบ สปช. 105/2539
- อาคารแบบ สปช. 105/2539
- อาคารเรียน (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1,2)
- อาคารแบบ 017
- อาคารเรียน (ระดับก่อนประถมศึกษา)

2. อาคารประกอบ

- โรงอาหาร 1 หลัง
- บ้านพักครู 4 หลัง
- ห้องส้วม 1 หลัง

3. สนามเด็กเล่น

4. สนามกีฬา

- สนามฟุตบอล 1 สนาม
- สนามบาสเกตบอล 2 สนาม
- สนามวอลเลย์บอล 1 สนาม
- สนามเปตอง 1 สนาม

นอกจากนั้นโรงเรียนวัดไทรใหญ่ได้จัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น สวนวิทยาศาสตร์ สวนชีวบริเวณ สวนไม้ดอกไม้ประดับ ลานความรู้ได้ร่มไม้ โดยจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ เพื่อ

เสริมความสามารถพิเศษของผู้เรียนตามความสนใจเป็นรายบุคคล จำนวน 7 ศูนย์ คือ ศูนย์คณิตคิดสนุก ศูนย์ภาษาพาเพลิน ศูนย์ English is fun ศูนย์ทดลองวิทยาศาสตร์ ศูนย์วิถีไทย และห้องสมุดสัจจร สำหรับศูนย์ถาวรที่อยู่นอกอาคาร คือ ศูนย์พลศึกษา

สภาพชุมชน

ลักษณะชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เป็นชุมชนขยายกิ่งเมือง มีประชากร 14,429 คน คิดเป็นชาย 7,357 คน หญิง 8,097 คน มีจำนวนบ้านเรือนตั้งอยู่ 7,877 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่คิดเป็น 1,420 คน ต่อตารางกิโลเมตร โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 22 แห่ง สามัญศึกษา 2 แห่ง อาชีวศึกษา 1 แห่ง มีโรงงานอุตสาหกรรม 47 แห่ง มีวัด 15 วัด สถานีตำรวจ 1 แห่ง ธนาคาร 2 แห่ง หมู่บ้านจัดสรร 15 แห่ง คลินิก 1 แห่ง ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง สถานีอนามัย 11 แห่ง โรงพยาบาล 1 แห่ง

ประชากรนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 95.45 ศาสนาคริสต์ร้อยละ 1.84 และอื่นๆ ร้อยละ 2.71 สำหรับผู้ปกครองโรงเรียนวัดไทรใหญ่ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99.15

อาชีพผู้ปกครองส่วนใหญ่ทำอาชีพรับจ้างทั่วไป ตามข้อมูล ดังนี้

- รับจ้างทั่วไป	ร้อยละ 56.09
- เกษตรกร	ร้อยละ 17.87
- ค้าขาย	ร้อยละ 16.41
- รับราชการ	ร้อยละ 7.06
- รัฐวิสาหกิจ	ร้อยละ 0.73
- ธุรกิจส่วนตัวและอื่นๆ	ร้อยละ 1.84

รายได้ของผู้ปกครองโดยเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 24,000 บาท ต่อปี

ในชุมชนไฟฟ้าเข้าถึงร้อยละ 90 (ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย) มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ คลอง 9 สาย สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว เหมาะแก่การปลูกข้าว ปลูกไม้ผล

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและทำการเกษตรจึงทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 2,000 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยปี 2546 ที่กล่าวถึงเส้นบ่งชี้ภาวะความยากจน (Poverty Line) ทั้งประเทศชี้ว่า เส้นบ่งชี้ภาวะความยากจน คือ บุคคลมีเงินเดือนต่อคนน้อยกว่า 1,190 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อคนของผู้ปกครอง แสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองและชุมชนมีฐานะทางการเงินที่สูงกว่าเกณฑ์ภาวะความยากจนไม่มากนัก ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองและชุมชนจึงอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างยากจน

โรงเรียนวัดบางน้อย (แจ่มประชานุกูล) (โรงเรียนขนาดเล็ก)

ความเป็นมา

โรงเรียนวัดบางน้อย (แจ่มประชานุกูล) ทางอำเภอบางคนทีเป็นผู้จัดตั้ง เปิดเรียนเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2465 อาศัยเรียนที่ศาลาการเปรียญวัดบางน้อย

พ.ศ. 2478 พระครูทรัพย์ เจ้าอาวาสวัดบางน้อย พร้อมคณะครู ประชาชน ช่วยกันบริจาคเงินสร้างอาคารเรียน แบบป.2 พิเศษ ขนาด 6 ห้องเรียน กว้าง 9 เมตร ยาว 27 เมตร สิ้นค่าก่อสร้าง 3,533.95 บาท ทางราชการตั้งชื่อว่า โรงเรียนราษฎร์นิยมศึกษา อาคารเรียนหลังนี้ผู้พัง ได้ทำการรื้อถอนไปแล้ว

ต่อมาอาคารเรียนแบบแบบป.2 พิเศษ ชำรุดมาก พระครูสมุทรคุณโณทัย เจ้าอาวาสวัดบางน้อย พร้อมคณะครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนร่วมกันบริจาคเงิน สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ แบบป. 2 พิเศษ ขนาด 8 ห้องเรียน กว้าง 9 เมตร ยาว 36 เมตร สิ้นเงินค่าก่อสร้าง 159,355 บาท โดยได้รับงบประมาณจำนวน 30,000 บาท นายพิศ คงสกุล บริจาค 5,000 บาท สร้างเสร็จและทำพิธีเปิดป้ายโรงเรียน เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ทางราชการตั้งชื่อใหม่ว่า โรงเรียนวัดบางน้อย (แจ่มประชานุกูล)

สภาพทั่วไป

โรงเรียนวัดบางน้อย(แจ่มประชานุกูล) ตั้งอยู่เลขที่ 24 หมู่ที่ 4 ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

ในปีการศึกษา 2545 โรงเรียนวัดบางน้อย (แจ่มประชานุกูล) มีบุคลากรภายในโรงเรียนทั้งหมด 34 คนและมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 566 คน คิดเป็นชาย 303 คน หญิง 263 คน แยกตามระดับชั้นได้ดังนี้

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2545

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน
ก่อนประถมศึกษา	91
ประถมศึกษา	379
มัธยมศึกษาตอนต้น	96
รวมทั้งสิ้น	566

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนบุคลากรโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2545

ตำแหน่ง	ชาย	หญิง	รวม
ผู้บริหาร	1	-	1
ข้าราชการครู	8	23	31
รวมจำนวนครู	9	23	32
ลูกจ้างประจำ	-	2	2

จากข้อมูลดังกล่าว โรงเรียนวัดบางน้อยมีอัตราส่วนระหว่างจำนวนบุคลากรครูต่อนักเรียน เป็นอัตราส่วน 1 : 17.68 ซึ่งน้อยกว่าสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างครูต่อนักเรียน คือ 1 : 25 ที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กำหนดไว้ในงานวิจัย ภารกิจ โครงสร้างและ อัตรากำลังของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แสดงว่าโรงเรียนวัด บางน้อยจัดสภาพทั่วไปในห้องเรียนเหมาะสม บุคลากรครูมีโอกาสดูแลนักเรียนได้ใกล้ชิดเพราะ จำนวนนักเรียนต่อจำนวนครูน้อยกว่าเกณฑ์

งบประมาณ

ตารางที่ 14 แสดงประมาณการรายรับโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2547

รายจ่ายจำแนกตามแหล่งที่มา	ปี 2547
เงินงบประมาณจากราชการ	3,947,232
เงินบริจาคจากชุมชน	130,250
รวมทั้งสิ้น	4,077,482

ตารางที่ 15 แสดงประมาณการรายจ่ายโรงเรียนวัดบางน้อย ปีการศึกษา 2547

รายจ่ายจำแนกตามแผน	ปี 2547
1. แผนยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน	188,042
2. แผนยุทธศาสตร์ด้านอาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์	1,834,000
3. แผนยุทธศาสตร์ด้านระบบบริหารและการจัดการ	2,055,440
รวมทั้งสิ้น	4,077,482

จากประมาณการรายรับราย-รายจ่ายของโรงเรียนวัดบางน้อยแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนแผนการประมาณการรายรับราย-รายจ่ายของโรงเรียนวัดบางน้อยให้เป็นบัญชีสมดุล แต่จุดที่น่าสนใจตัวเลขในบัญชีซึ่งโรงเรียนวัดบางน้อยได้รับงบประมาณจากทางราชการมาก และงบประมาณรายจ่ายที่ทางโรงเรียนใช้งบประมาณจำนวนมากในด้านอาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์กับด้านระบบบริหารและการจัดการแสดงให้เห็นว่า ทางโรงเรียนให้ความสำคัญกับด้านนั้นสูง

อาคารสถานที่

โรงเรียนมีพื้นที่ จำนวน 15 ไร่ ซึ่งเป็นที่ดินของธรณีสงฆ์ โดยทางวัดบางน้อย อนุญาตให้โรงเรียนวัดบางน้อยใช้จัดการศึกษาเพื่อชุมชน โรงเรียนมีจำนวน 44 ห้องเรียน มีอาคารสถานที่ ดังนี้

1. อาคารเรียนจำนวน 5 หลัง 44 ห้องเรียน
2. อาคารประกอบ

- อาคารอเนกประสงค์	1	หลัง
- บ้านพักครู	2	หลัง
- โรงอาหาร	1	หลัง
- ห้องน้ำห้องส้วม	4	หลัง
3. สนามเด็กเล่น
4. สนามกีฬา

- สนามฟุตบอล	1	สนาม
- สนามบาสเกตบอล	1	สนาม
- สนามวอลเลย์บอล	1	สนาม
- สนามเซปักตะกร้อ	1	สนาม
- สนามแฮนด์บอล	1	สนาม
- สนามเปตอง	1	สนาม
- สนามกรีฑา	1	สนาม
5. แปลงปลูกพืชผักสวนครัว

- แปลงปลูกพืชผักสวนครัว	1	แปลง
- แปลงปลูกพืชยืนต้น	1	แปลง

นอกจากนี้ยังมีอาคารทำการอบต.จอมปลวกอยู่ใกล้กับโรงเรียนอีกด้วยได้เปิดรับเด็กอนุบาล 3 ขวบ โดยขอใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนสอนและทางอบต.เป็นผู้จัดจ้างครูสอนดูแลเด็ก

สภาพชุมชน

ในตำบลจอมปลวกมีเนื้อที่ประมาณ 6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,750 ไร่ มีประชากรทั้งหมด 799 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 3,493 คน คิดเป็นชาย 1,652 คน หญิง 1,841 คน เป็นชุมชนชนบท รายได้ของผู้ปกครองโดยเฉลี่ยต่อคน เท่ากับ 20,000 บาท ต่อปี อาชีพผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนาตาลมะพร้าว ทำสวน เช่น มะพร้าว มะม่วง ส้มโอ เป็นต้น ผู้ปกครองในวัยทำงานมักออกไปทำงานต่างจังหวัดหรือเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ตามข้อมูล ดังนี้

- เกษตรกรรม	ร้อยละ 73.7
- ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	ร้อยละ 6.3
- พนักงานเอกชน	ร้อยละ 4.4
- ธุรกิจส่วนตัว	ร้อยละ 4.9
- รับจ้างทั่วไป	ร้อยละ 9.8
- อื่นๆ	ร้อยละ 0.9

ในชุมชนมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง โรงเรียนอนุบาล 1 แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 1 แห่ง ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน 1 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง ในชุมชนมีประปาหมู่บ้าน จำนวน 5 แห่ง แหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน 24 คลอง ไฟฟ้าเข้าถึงร้อยละ 99.5

โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนในเขตพื้นที่ของวัดบางน้อย มีถนนลาดยางผ่านกลางหน้าโรงเรียน และมีคลองบางน้อยซึ่งยังมีน้ำใสสะอาดไหลผ่านหน้าโรงเรียนด้านข้าง

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้ปกครองส่วนใหญ่ทำการเกษตรและประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปจึงทำให้ผู้ปกครองของนักเรียนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 1,700 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยปี 2546 ที่กล่าวถึงเส้นบ่งชี้ภาวะความยากจน (Poverty Line) ทั้งประเทศชี้ว่า เส้นบ่งชี้ภาวะความยากจน คือ บุคคลมีเงินเดือนต่อคนน้อยกว่า 1,190 บาท ซึ่งเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อคนของผู้ปกครอง แสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีฐานะทางการเงินที่สูงกว่าเกณฑ์ภาวะความยากจนไม่มากนัก ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองและชุมชนจึงอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างยากจน

ตอนที่ 7 รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนและโรงเรียนชุมชน

งานวิจัยในประเทศ

นิรัตน์ จรจิตร (2520 : 61) สรุปผลว่า ครูใหญ่ส่วนมากมีภูมิลำเนาเดิมอยู่คนละจังหวัด กับที่ตั้งโรงเรียนจะได้รับความร่วมมือและมีความปลอดภัยในการเดินทางมาโรงเรียนน้อยมีกำลังใจ ในการจัดบริการต่างๆ แก่ชุมชนน้อยกว่าครูใหญ่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเดียวกันที่ตั้งโรงเรียน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2522) โรงเรียนชุมชนในเขตการศึกษาที่ 1 มีความพร้อมพอสมควร ในด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์ ครูและคณะกรรมการโรงเรียน แต่ก็มีปัญหาเรื่องงบประมาณ ครูสอนวิชาชีพ การจัดหลักสูตร การประสานงานการประชาสัมพันธ์ ครูใหญ่ ครูและ คณะกรรมการโรงเรียนเห็นว่า ถ้าประชาชนมีความรู้ดีและให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับ โรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่างๆ แล้ว จะทำให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ผลดียิ่งขึ้น ทาง ราชการควรสนับสนุนโรงเรียนชุมชนให้เป็ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน

สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น (อ้างถึงใน วิสุทธิ์ ราตรี , 2525 : 56) ได้สรุปผลการสำรวจ การดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนทั่วทั้งประเทศว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียนชุมชนอยู่ในระดับ ที่เอื้ออำนวยต่อการปรับปรุงและส่งเสริมกิจกรรมได้อย่างดี แต่มีปัญหาและอุปสรรคในการ ดำเนินงานหลายประการ เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้ คือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องยังไม่เข้าใจ วัตถุประสงค์ของโรงเรียนดีพอ ขาดงบประมาณ ขาดความร่วมมือจากชุมชน ขาดครูที่มีความ ชำนาญเฉพาะด้านเฉพาะทางและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ

สนอง คุณมาศ (2528 : 88-91) ศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในการส่งนักเรียนไปบำเพ็ญประโยชน์ ให้ประชาชนเข้ามาใช้ สนามของโรงเรียน เป็นผู้นำประชาชนในพิธีต่างๆ และกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในเกณฑ์มาก ปฏิบัติด้านสุขภาพอนามัยและด้านการศึกษาและส่งเสริมอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการให้ ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงเด็ก การเก็บน้ำสะอาด การจัดเก็บเอกสารและเผยแพร่ข่าวสารความรู้อยู่ใน เกณฑ์น้อย การวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้บริหารที่มีที่พักอาศัยในชุมชนปฏิบัติงานการพัฒนาชุมชนได้ ดีกว่าผู้บริหารที่มีที่พักอาศัยอยู่นอกชุมชน

เบญจวรรณ วงษาวดี (2535) ศึกษาแนวโน้มในการจัดกิจกรรมเพื่อบริการชุมชนของ บุคลากรศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า บุคลากรศูนย์วิชาการ กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษามีแนวโน้มในการจัดกิจกรรมเพื่อบริการชุมชน เรียงจากมากไปน้อยดังนี้ 1. ด้านกีฬาและนันทนาการ 2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม 3. ด้านการเมืองการปกครอง 4. ด้าน การศึกษา 5. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ 6. ด้านสาธารณสุข

วาด หนูมา (2540) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนที่มีประสิทธิผลต่อคุณภาพการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ได้แก่ ชุมชนแวดล้อมโรงเรียนเป็นชุมชนดั้งเดิมและมีรายได้น้อย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีและสูงกว่าระดับที่น่าพอใจของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ คุณสมบัติผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องมีเวลาสัมพันธ์และเอื้ออาทรต่อชุมชน ความตั้งใจจริงในการพัฒนาโรงเรียน และความซื่อสัตย์ที่ชุมชนได้เห็นจึงทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังมีภาวะผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ การพูด เสียสละ ซื่อสัตย์ การเป็นผู้มีศีลธรรมอันดี และมีความสามารถเอาชนะจิตใจของชุมชนและครูได้

สำหรับกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ได้โดยโรงเรียนต้องสร้างศูนย์รวมใจของชุมชนขึ้นในโรงเรียน และสร้างกิจกรรมที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนได้สนับสนุนให้ชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน อาทิ การตรวจตราความประพฤติและสนใจต่อการเรียนของนักเรียน และมีการนำศรัทธาทางศาสนามาชักจูงให้มีการบริจาคเงิน สิ่งของ และแรงงานในการพัฒนาโรงเรียน และการพัฒนานั้นจะยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติเป็นระยะเวลานานจนทำให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นโรงเรียนและครูเป็นสมบัติของเขา เขามีส่วนร่วมคิด วางแผน ดำเนินการ รับผิดชอบ ประเมินผล และรับผลประโยชน์ ทั้งนี้งานการเงินต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบอยู่เสมอ

กนกวรรณ รุกษชาติ (2541) ศึกษาแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า ด้านเนื้อหาความรู้จะเป็นเนื้อหาที่มีการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้เรียนสอดคล้องกับชุมชนอย่างแท้จริง ในด้านลักษณะการเรียนการสอนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

นิงพร สุขสวัสดิ์อานวย (2541) ศึกษาการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้แบ่งตามประเภทได้ดังนี้ 1. ประเภทที่เป็นบุคคล ได้แก่ นักวิชาการจากหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข 2. ประเภทที่เป็นสถานที่ ได้แก่ แหล่งน้ำ ธรรมชาติและห้องสมุด 3. ประเภทวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ วัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ 4. ประเภทที่เป็นกิจกรรม ได้แก่ นิทรรศการและการประกวดโครงการ

สวัสดิ์ ยศบุญเรือง (2541) ศึกษาการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่า บุคลากรทางการศึกษาส่วนใหญ่ตระหนัก และเห็นความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แต่มีความรู้และความเข้าใจน้อยในบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว จึงทำให้การดำเนินงานส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไม่เพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ไม่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกรรมการ โรงเรียนเท่าที่ควร มีการประสานงานด้านวิชาการกับชุมชนน้อย ส่วนแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรครูควรทำหน้าที่ ในการ

ส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น และควรเข้าไปมีบทบาทในองค์กรปกครองท้องถิ่นในลักษณะเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ประสานงานและเป็นคณะกรรมการ รวมทั้งต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนและสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการจัดการศึกษา สำหรับกรรมการ โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการประชุมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันให้มากยิ่งขึ้น

พวงรัตน์ วิทยาตมาภรณ์ (2541) ศึกษาการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต พบว่า วิธีการที่ครูผู้สอนนำแหล่งความรู้ในชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด คือ นำนักเรียนออกไปศึกษาและร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น รองลงมาก็นำสิ่งแวดล้อมที่อยู่ตามธรรมชาติมาประกอบการเรียนการสอน ส่วนวิธีการที่ครูผู้สอนใช้น้อยที่สุด คือ ติดต่อขอพิมพ์วัสดุ วัสดุทัศนจากสถานที่ราชการ

พุลศรี ไม้ทอง (2543) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าและผู้ทรงคุณวุฒิ ในส่วนลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ดังนี้ กลุ่มผู้ปกครองและศิษย์เก่าจะสนับสนุนเงินทุนและกิจกรรม แสดงความคิดเห็นในการบริหารโรงเรียน ในส่วนนโยบาย ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนเนื่องจากเห็นว่านโยบายของโรงเรียนไม่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการเรียนการสอน และให้ข้อเสนอแนะว่าโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

วิจิตรา ไสยะ (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคลากรในท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมโดยการ แสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบายหลักสูตรท้องถิ่น ผู้ปกครองให้ความร่วมมือด้านทุนทรัพย์และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนในการจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียน

พจนา เทียนธาดา (2543) ศึกษาลักษณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา คือ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับหรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่าและผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคือ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานร่วมวิเคราะห์สภาพ ปัญหาและความต้องการของชุมชน และเป็นผู้ให้ความรู้และ / หรือถ่ายทอดประสบการณ์ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และการประชาสัมพันธ์หลักสูตรท้องถิ่น ปัญหาพบว่าชุมชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรเนื่องจากมีภารกิจมาก และโรงเรียนกับชุมชนมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากนโยบายของโรงเรียนไม่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และชุมชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน

สุทธิรักษ์ ปิณฑกานนท์ (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกขั้นตอน คือ 1. ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมโดยการให้ข้อมูลทางอ้อม 2. ขั้นตอนการประชุมเพื่อดำเนินการ ชุมชนมีส่วนร่วมประชุมโดยส่งตัวแทนในฐานะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน 3. ขั้นตอนสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูล มีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ให้ข้อมูล 4. ขั้นตอนการกำหนดหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา มีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ให้ข้อมูล 5. ขั้นตอนกำหนดความเหมาะสมของผู้รับบริการ ชุมชนมีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ให้ข้อมูล 6. ขั้นสร้างรายละเอียดต่าง ๆ ของเนื้อหา ชุมชนมีส่วนร่วมโดยเป็นผู้ให้และสร้างรายละเอียดของเนื้อหา 7. ขั้นตอนวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของเนื้อหา มีส่วนร่วมโดยเข้าประชุมวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะ 8. ขั้นตอนการนำเนื้อหาไปใช้มีส่วนร่วมโดยเป็นวิทยากรในขั้นตอนนี้

ฉัฐพงษ์ แก้วตาปี (2543) ศึกษา ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ปัญหาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า มีความคล้ายคลึงกันคือ ด้านการวางแผนงานขาดความชัดเจนและระบบสารสนเทศไม่เป็นปัจจุบัน ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียนมีผลการปฏิบัติงานน้อย ด้านการให้บริการชุมชนจัดกิจกรรมไม่หลากหลาย ด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง ด้านการได้รับการสนับสนุนจากชุมชนยังได้รับความช่วยเหลือจำกัด และด้านการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่เป็นระบบและไม่นำผลการประเมินมาใช้ในการวางแผน สาเหตุของปัญหาเนื่องจาก โรงเรียนขาดบุคลากร ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ครูมีการกิจการสอนมาก ชุมชนมีฐานะยากจน ขาดการประสานงานที่ดีกับหน่วยราชการในพื้นที่เพื่อจัดทำแผนงานร่วมกัน แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ ร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนตำบลเพื่อจัดระบบข้อมูลชุมชน ใช้การประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนจัดสรรงบประมาณให้สมดุล ใช้นักเรียนเป็นสื่อกลางประชาสัมพันธ์ผลงานโรงเรียนสู่ชุมชน ส่งเสริมให้มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาระบบการประเมินผลในรูปแบบการเพื่อให้สามารถนำผลการประเมินเสนอต่อที่ประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาระบบการวางแผนให้ต่อเนื่องในปีต่อไป

ชัยศ อิมสุวรรณ (2543) ศึกษารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบอิงชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรูปแบบอิงสถาบันซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม

1. รูปแบบที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีศักยภาพพื้นฐาน รูปแบบนี้เน้นแนวคิดการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร ตลอดจนภูมิปัญญาภายในชุมชน โครงการเกิดขึ้นโดยชุมชนเอง และมีเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของสมาชิกเพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. รูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนที่ประสบปัญหาเกินขอบเขตความสามารถของชุมชน การแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมการศึกษาในโครงการดังกล่าว มีเป้าหมายที่จะสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของสมาชิกเพื่อให้แก้ปัญหของชุมชนได้เองเช่นกัน

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) สังกะระหังงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วยลำดับขั้นตอน 7 ประการ คือ ชุมชนรับรู้และตระหนักในปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหาและเลือกแนวทางแก้ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันดำเนินการ สมาชิกชุมชนร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และสมาชิกชุมชนร่วมกันปรับปรุงหากดำเนินการไม่สำเร็จ

ประภาพันท์ ไชยวงษ์ (2544) ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ทางการศึกษาและการเห็นความสำคัญด้านการศึกษาของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการจัดการและการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล

วันชัย รอดฉาย (2544) ศึกษาศักยภาพชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน คือ สภาพการคมนาคมขนส่งในชุมชนสามารถติดต่อกับชุมชนอื่นได้รวดเร็ว ทำให้ประชาชนมีเวลาช่วยพัฒนาโรงเรียน อาชีพรองของประชาชนสามารถทำรายได้เสริมให้กับประชาชนตลอดปี ไม่ต้องอพยพแรงงานไปที่อื่น ทำให้มีเวลาช่วยพัฒนาและช่วยเหลือด้านการเงินโรงเรียน และความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนที่มีลักษณะเคารพผู้อาวุโส และรักกันฉันท์ญาติมิตรเพราะการทำให้สังคมมีความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและร่วมกันแก้ปัญหของชุมชนด้วยการพยายามให้บุตรหลานได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับสูงขึ้น ประกอบกับศักยภาพทางด้านภาวะผู้นำและกลุ่มผู้นำเป็นศักยภาพที่สำคัญทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียน เพราะคุณลักษณะของผู้นำที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรม เป็นผู้เสียสละ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์พยายามที่จะส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน และเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงพาคณะกรรมการเข้ามาช่วยพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาดำเนินการตามระบอบและวิธีการประชาธิปไตย

ชุตินทร ปานะดิษฐ์ (2545) ศึกษาความต้องการการพัฒนาครูเรื่องการใช้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความต้องการ การอบรมจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมในรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการ และมีความต้องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สถาพร คุ่มไพร่ (2545) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนางานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น-พื้นฐาน

ส่วนใหญ่มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา คือ การเชิญวิทยากรในสาขาต่าง ๆ มาให้ความรู้แก่ชุมชน ชุมชนช่วยเหลือด้านสวัสดิการแก่คณะครูและนักเรียน การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน เชิญผู้มีความรู้ความสามารถของกลุ่มบุคคลชมรม สมาคม หรือมูลนิธิมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนในชุมชนโดยใช้สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ในการประชาสัมพันธ์โรงเรียน เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมพบว่า ในด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคมหรือมูลนิธิมากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ด้านการให้บริการชุมชนและด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ตามลำดับ

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) ศึกษารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกันที่ทำให้ศักยภาพในชุมชนเพิ่มขึ้นได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง

วัชรภรณ์ อภิวัชรานุกร (2546) ศึกษารูปแบบการสร้างแรงจูงใจชุมชนในการร่วมพัฒนาโรงเรียน พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ในส่วนด้านโรงเรียน ประกอบด้วย บุคลากร วิธีการปฏิบัติงานและผลการปฏิบัติงาน ในด้านชุมชน ประกอบด้วย ความศรัทธา ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความห่วงใยสวัสดิภาพของบุตรหลาน ความผูกพันและความคาดหวังที่มีต่อโรงเรียน ความสามารถของผู้นำชุมชนและการเห็นความสำคัญของส่วนร่วม และในด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม

งานวิจัยต่างประเทศ

Sauwane Senasu (1979 : 94 – 101) ศึกษารูปแบบของโรงเรียนชุมชนในเขตชนบทในประเทศไทยโดยมุ่งศึกษาในด้านโครงสร้างขององค์กร คณะกรรมการที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่ การเงิน โปรแกรมที่จัด การประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยศึกษาจากรูปแบบโรงเรียนชุมชนในสหรัฐอเมริกา 2 แห่ง คือ รูปแบบของ Paw Paw Community School ในรัฐมิชิแกน และ รูปแบบของ Stigler Community School ในรัฐโอกาโฮมาแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เหมาะสมกับบริบทในประเทศไทย ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

โครงสร้างขององค์กร ควรให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบโดยให้รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ควบคุมการบริหารและให้ศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบโปรแกรมการศึกษาชุมชนในจังหวัดที่ตนดูแล ซึ่งศึกษาธิการจังหวัดและเจ้าหน้าที่จะรับผิดชอบโปรแกรมการศึกษาชุมชนทุกประเภทที่เหมาะสมกับบริบทในจังหวัด รองลงมาจากศึกษาธิการจังหวัดก็จะมีผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชน ซึ่งมีหน้าที่ด้านการบริหารและสนับสนุนโปรแกรมการศึกษา

ชุมชนทุกโปรแกรมในจังหวัดอีกชั้นหนึ่ง โดยจะทำงานร่วมกับคณะกรรมการที่ปรึกษาผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนประกอบด้วยสมาชิก 15 คนที่คัดเลือกมาจากศึกษาธิการจังหวัดซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้มาจากผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาและจากแต่ละกลุ่มแต่ละหมู่บ้านแต่ละชุมชนในจังหวัดนั้นๆ

คณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งจะคัดเลือกมาจากหลากหลายอาชีพ เช่น ช่างผู้เชี่ยวชาญ ครู นักเรียน นายธนาคาร ผู้ใช้แรงงาน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ของเอกชนซึ่งคัดเลือกมาจากศึกษาธิการจังหวัด คณะกรรมการที่ปรึกษาจะมาประชุมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งเพื่อมาช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวางเป้าหมาย กำหนดวัตถุประสงค์ เลือกสถานที่สำรวจข้อมูล เสนอแนวคิดใหม่ๆ ระบุแหล่งทรัพยากรในชุมชน เป็นผู้ประสานงานระหว่าง ชุมชน โรงเรียน และเป็นผู้ประเมินผลโปรแกรมที่จัด

เจ้าหน้าที่ ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนจะถูกจ้างจากโรงเรียนซึ่งมีศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนจะรับผิดชอบเกี่ยวกับโปรแกรมของโรงเรียน ชุมชน การประสานงาน การประเมินผลโปรแกรมที่จัดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่บริการของจังหวัด นอกจากนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนจะรับผิดชอบโดยตรงใน การตั้งคุณสมบัติ การคัดเลือก การฝึกอบรม การสนับสนุนและการประเมินผลเจ้าหน้าที่ทั้งที่ ได้รับค่าตอบแทนและไม่ได้รับที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดโปรแกรมโรงเรียนชุมชน

การเงิน โรงเรียนชุมชนในชนบทจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ดังนั้นเงินสนับสนุนหลักจะต้องมาจากรัฐบาลและส่วนรองก็ต้องหาเอง โดยมาจากค่าสมัครของสมาชิกในชุมชน หรือจากการระดมทุนจากบุคคล องค์กรเอกชน สถานประกอบการ หรือมูลนิธิต่างๆ ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนจะต้องยื่นเสนอรายงานประจำปีและเสนอรายงานงบประมาณประจำปีส่งให้ศึกษาธิการจังหวัด เพื่อส่งเข้ากระทรวงศึกษาให้รัฐมนตรีศึกษาธิการพิจารณาต่อไป

โปรแกรมที่จัด การศึกษาในชนบทในประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมอาชีพและการเกษตรกรรม หลักการของโปรแกรมในรูปแบบที่เหมาะสมกับชนบทในประเทศไทยต้องมีลักษณะที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้ทันทีและขยายประสบการณ์เดิมที่มีอยู่และมีการลงมือปฏิบัติจริงให้เห็นผล นอกจากนั้นโปรแกรมจะต้องมีความหลากหลาย เช่น การศึกษาผู้ใหญ่ การใช้ปุ๋ยทางการเกษตร การพิมพ์ดีด การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร การทอผ้า ตัดผมและเสริมสวย ฟุตบอล แบดมินตัน ปิงปอง การปฐมพยาบาล ภาษาอังกฤษ

การประเมินผล ควรเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องที่ผู้เรียนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ประเมินตั้งแต่เริ่มจนจบ โปรแกรมโดยเฉพาะประเมินเกี่ยวกับหลักสูตรและผู้สอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดโดยที่ผู้อำนวยการ โรงเรียนชุมชนและคณะกรรมการที่ปรึกษาผู้อำนวยการ

โรงเรียนชุมชนก็ควร่วมประเมิน ด้วยการเข้าไปสังเกตชั้นเรียนและสอบถามผู้เรียนถึงหลักสูตรและผู้สอน ซึ่งผู้สอนและผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนก็ควรประเมินตัวเองด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนเองก็จะถูกประเมินจากผู้สอน คณะกรรมการที่ปรึกษาผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชน และศึกษาธิการจังหวัด คณะกรรมการที่ปรึกษาผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนประเมินตนเองจากการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียนชุมชน แล้วในแต่ละปีจะต้องมีการส่งรายงานถึงศึกษาธิการจังหวัดและ ใหัรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ในแต่ละปีรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ควรจะเยี่ยมชมขณะดำเนินการตามโปรแกรมของโรงเรียนชุมชนเพื่อประเมินผลการทำงานของศึกษาธิการจังหวัดและโปรแกรมของโรงเรียนชุมชน

Prasert Mongkol (1981 : 170-172) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในโรงเรียนชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทย วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปได้ดังนี้

1. โรงเรียนชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทยส่วนใหญ่ไม่ได้จัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ปัจจัยที่ทำให้ไม่ได้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีดังนี้
ขาดครูที่จะมาฝึกอบรม ขาดอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ คนในชุมชนไม่มีเวลาตรงกับโรงเรียนและไม่อยากมา ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐด้านการเงิน การฝึกเทคนิคการโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

2. เจ้าหน้าที่ในโรงเรียน ผู้นำชุมชน ผู้เรียนเห็นตรงกันมาก ว่า วัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีดังนี้

- เพื่อสอนทักษะพื้นฐานด้านการอ่านการเขียน
- เพื่อสอนผู้ใหญ่ในรูปแบบการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิต
- เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวและชุมชน
- เพื่อสอนให้คิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์
- เพื่อพัฒนาให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ
- เพื่อสอนสุขอนามัยและการปฏิบัติ
- เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนและจัดความยากจน
- เพื่อสอนวิชาชีพที่เหมาะสมกับชุมชน
- เพื่อสอนให้แก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ในชุมชน

3. เจ้าหน้าที่ในโรงเรียน ผู้นำชุมชน ผู้เรียนเห็นตรงกันมาก ว่า หลักสูตรสำคัญที่ควรเปิดสอน คือ การอ่านภาษาไทย พลเมืองศึกษา กีฬาพื้นบ้าน สุขอนามัย การวางแผนครอบครัว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาการปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า คนตรีพื้นบ้านและการค้าขาย

ตอนที่ 8 กรอบความคิดในงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อศึกษาลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนชุมชนในภาคกลาง ตามแนวคิดการศึกษาชุมชน สามารถสรุปสาระสำคัญของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการศึกษาชุมชน

- การจัดการศึกษาชุมชน

- รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ , 2543)
- กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง (อดุลย์ วงศ์ริคุณ , 2543)

- การมีส่วนร่วม

- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา (สุทธิรักษ์ ปิณฑกานนท์ , 2543)
- ลักษณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา (พงนา เทียนธาดา , 2543)
- ศักยภาพชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน (วันชัย รอดฉาย , 2544)
- ปัจจัยและกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนที่มีประสิทธิผลต่อคุณภาพการศึกษา (วาด หนูมา , 2540)
- การส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สวัสดิ์ ยศบุญเรือง , 2541)

2. แนวคิดโรงเรียนชุมชน

- องค์ประกอบภายในและภายนอกที่จะส่งผลต่อการจัดโรงเรียนชุมชน

- องค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้การดำเนินงานโรงเรียนชุมชนประสบผล (ทวี ทิมขำ , 2530)
- ปัจจัยสำคัญในการเลือกชุมชน (Decker , 1972)

- หน้าที่ของโรงเรียนชุมชนตามการจัดโครงการและหลักสูตรทั้ง 4 ด้าน

- ประเภทของโรงเรียนชุมชน (อุ๋นตา นพคุณ , 2523)

จากการทบทวนวรรณคดีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยวิเคราะห์และสามารถสังเคราะห์ลักษณะโรงเรียนชุมชน ตามแนวแนวคิดการศึกษาชุมชน คือ

ลักษณะภายในและลักษณะภายนอกของโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนชุมชน แบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะภายในโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนชุมชน ได้แก่
  - ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
  - การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน
  - บทบาทของครู
  - การจัดกิจกรรมและหลักสูตร 4 ด้านตามแนวความคิดโรงเรียนชุมชน
2. ลักษณะภายนอกโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนชุมชน ได้แก่
  - บทบาทและคุณสมบัติของผู้นำชุมชน
  - แหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน
  - ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับผู้นำชุมชน
  - ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและคนในชุมชน

กรอบความคิดในการวิจัย

